غوره نثرونه

د

گل پاچا (الفت)

د لېږم میاشت ۱۳۳۶هجري ش. کال

فهرست

سرليك:	مخ:
دپردي خبري	١
لاروى	٢_١
ژوند	٣_٢
نوى نسل	٣
لوى او ووروكى	۴_٣
دشاعر تحفه	۴
خدمتكار	۵
عقل	۶_۵
پوهه او هوښياري	٩_٧
احمق څوک دی؟	١١_٩
نوى درس	١٢_١١
دري كاله	١٣_١٢
قوي او ضعيف	١۴_١٣
ښه كټه	١۵_١۴
داختر په ورځ	١۶_١۵
خاني لاره	١۶
يوازې	١٧
فاتح	١٧
لباس	٢٠_١٧
خيرات	٢٠
دزيارت ديوي	٢١
دمزارلوحه	٢١
لياقت	٢٣_٢١
كوچنيان	٢۴
جك برجونه	٢۵
حقيقت	٢٧_٢۶
لويه خدايه	٢٧
ماشومان	٢٨_٢٧
شعر او ادب	٣٠_٢٨
دادب راز	٣١_٣
نوى كال	٣٢_٣١
زما دلاس نيا لكيه!	٣٣_٣٢
دفكر پالونكى	٣٣
د ژوند نغمه	٣۴
نوى فكر	٣۵_٣۴
زور فكر	٣۶
ناداني او ناداري	٣٧_٣۶
سيند	٣٨_٣٧
عقيده	٣٨
عمل	٣٨
عبادات او دعا	٣٩_٣٨
بې زړه	۴٠
ملك او ملا	۴١_۴٠
شاعر	۴١
سبا	۴٢_۴١
دپسرلي ګله!	۴٣_۴٢
درمي خاونده	۴۴_۴٣
بې ګناه بندي	۴۵_۴۴
نظر لالا	۴٧_۴۵
جبر او اختيار	۴٩_۴٧
دخان واده	۵٠
غم او خوشحالي	۵٢_۵٠
اخلاقي اساس	۵٣_۵٢
ښه او بد	۵۴
پخواني ديوي	۵۵_۵۴
انتخاب	۵٧_۵۶
دعقل برخه په ژوندانه كي	۵٨_۵٧
حسابي خبري	۵٩
شعراوفلسفه	۵٩
ولاړې اوبه	۶١_۵٩
ښه حاكم	۶٢

بسم الله الرحمن الرحيم

سرليک

څه دپاسه شل کاله کيږي چه زه د څه ليکلو اوفکر کولو په رنځ اخته يم.

همدغه شغل زه له خپلو او پرديو نه بيل کړم او په ګوښه ځای کښې ئې له خلقونه لرې کښينولم ډيرې شپې ئې راباندې په ويښه تيرې کړې او ډيرې ورځې ئې له دوستانو او ملګرونه بيل وساتلم.

په دغه موده کښې ماله خپلو بچيو او دکاله خلقوسره ډېرلېږ وخندل او هرچاته بې مينې غوندې ښکاره شوم. کله له سبا نه تر ماښامه ځای په ځای کښيناستم چه د څه ليکلو په فکر کښې رانه مونځونه هم قضا شوه مګر هيڅ مې ونشو ليکلی.

کله به نيمه شپه لکه سودائي له خوبه راپاڅيدم او د اسمان ستورو ته به مې حيران حيران کتل. يووخت به مې څو کرښې وليکلې بيابه مې هغه څيرې کړې. بل وخت به مې خپل څيرې کاغذونه راغونډ کړه او يوه کلمه به مې له بلې سره نښلوله.

ډير ځله راته خپل فکر او خيال ډيرښه ښکاره شوی او کله کله مې خپلو ليکنو ته په ډير حقارت کتلی دی‌ا وله ځا نه مې زړه تور شويدی.

ډيرې ورځې دکوراوکلي له خلقو نه پټ شوی يم او چيرته لرې د غره په لمن کښې په کومه هديره کښې ناست يم يامې دسيند په غاړه يوازې ورځ تيره کړي او يوازيتوب مې ډيرلوی نعمت ګڼلی دی.

په دغسې مختلفو احوالو کښې مې کله شعر اوکله نثرليکلی چه زما روحي اوفکري اغيزې پکښې ځرګندی دي.

د دې کتاب پاڼې زما د ډيرې مودې د خاطراتو يوه برخه ده چه زماپه نظرکښې ادبي قيمت لري او زه ئې خپل غوره نثرونه ګڼم.

زماپه مقالو کښې ځينې نورې مقالی هم شته چه دلته ئې چاپول مناسب و مګر اوس لاس ته رانغلې او دا انتخاب نيمګړی غونډې شو.

داپاڼې چه تاسې لولئ په ليکلو کښې يې ډير زيار ايستل شوی چه لوستونکو ته پوره نه معلوميږي.

لکه چه يو کور څو ځله جوړ او وران شي دا مضامين هم څو ځله يو راز او بل راز شويدي چه دترکيب او تاليف په لحاظ ئی مختلف صورتونه پيداکړی اوکيدی شی چه ځينې به ئې له اوسنی حاله ښه هم و.

د ليکلو فن ډيرې جګر خونۍ لري او ډير ځله داسې کيږي چه يو ليکوال يوه شپه په ويښه سبا کړي اويوه جمله پيداکړي يايوه ليکه هم ونشي ليکلی.

د يوه خيال يا فکر پيداکول او بيائې په ښه ډول بيانول هغه ګران کاردی چه نورو ته ئې ګرانوالی او دروندوالی نه معلوميږي. په همدغه سبب يوه شاعر يا ليکوال ته نه ښائي چه د خپلو آثارو قيمت له چانه وغواړي يا ورته څه قيمت وټاکي.

زه هم په دغه ټکی يوه شوی يم اوله هيچانه پرې هيڅ نه غواړم.

ډيره ښه ده چه اوس د پخوا په شان نه يم او خپلو افکارو ته په هغه قيمت نه يم قايل لکه چه پخوا وم.

يو وخت ماپه ځان ډيره ښه عقيده درلوده او خپل فکر مې ډير مبارک ګاڼه هغه وخت به چه ما هر څه وليکل هغه به راته په يقين سر ه ډير ښه ښکاريده او ډيره ښکلا به مې پکښې ليدله مګراوس هغه د يقين سرمايه په شک بدله شوه اوپخپل فکراو نظر راته بدګماني پيدا شوه.

زه به اوس ډیر خوښ یم که داپاڼي لکه دتمباکو پاڼې د چا د فکر صحت ته زیان ونه رسوي او څه زهر پکښی ګډ نه وي.
هرڅه چه وي او هر څنګه چه وي مګرله ماسره بده اراده نه ده موجوده اوپه بد نیت دغه کارنه کوم.
دا فکرونه ښه وي او که بد مګر د بیان او اظهار طرز ئې بد نه دی او د ښه نثر ښیګڼې پکښې شته که نور څه نه وي نو دعبارت په لحاظ داکتاب د یوه ادبي متن په حیث یوه ساده انشأ بللی شو چه له نوو لیکوالو او پښتو لوستونکو سره کومک کوي.
په دغه وخت کښې دغسې کتابونو ته ضرورت موجود دی او دغه ضرورت ماته هغه وخت پوره څرګند شو چه زه د حقوقو په پوهنځی او د ادبیاتو په پوهنځی کښې د پښتو استاذ شوم او دا دوه کاله د پښتو درس راپه غاړه شو.
پدې انشأ کښې که زه یو څه ښکلیتوب وینم هغه سادګي او آساني ده چه په لفظ او معنی کښې ئې ډیر لحاظ ساتل شویدی. او دا آسانی په ډیرو مشکلاتو لاس ته راغله.
پدې انشا ګښې که د فکر اومعنی څه ښایست شته هغه په سادګی. کښې پټ دی اوڅه ایغ نیغ حسن پکښې څوک نشي لیدی.
که دا نثر رواج ومومي او ځینې نوي لیکوال دغه سبک غوره کاندي مابه د خپل زیار او زحمت ډیرښه اجر موندلی وي او خوښ به یم چه دپښتو نثر ته مې یو څه خدمت وکړی شو.

ګل پاچا الفت د پښتو ټولنې رئیس

سم ا لله الرحمن الرحيم

دپردي خبري

ترځو چې د ښځو مخونه پټ وي خبرې به هم په پرده کې وي ځکه چې په پښتوکې خبره هم مؤنثه ده.

يوازې خبره لاځه چې ژبه، وينا، معنا، خطابه، مقاله هم د تانيث علامې لري.

هغه وينا چې ابتکارپه کې وي دادب پردې ته لا ډيرضرورت لري.

تاسې زما خبروته لږ غوندې باريک شئ!

د ادب او سياست خبره ډيره باريکه ده.

زه په ډيره نرۍ او باريکه لار لاړم، خداى دې وکړي چې ډيرباريک بين خلک په دغه لار راشي اوپه ځير ځير وګوري.

مااوښان نه دي بارکړي، زما قافله د مچيوده چې ډګلونو له پاڼونه په هواځه راوړي او عسل جوړوي.

له دې قافلې سره دسبا ورمو خوشبويي بارکړيده چې څوک يې په ستړګونهويني مګر حساس دماغونه يې احساس کولی شي.

هو! زما کارله احساس سره دی، زما خريدار بايد ډېرحساس وي يا ډيرحساس شي.

لاروى

مونږ خپلوکورونوله څنګه په ډېره کې ناست وو.

له پاسه يولاروى راغى دونې ډېدته يې ډډه ولګوله.

له ملانه يې ډوډۍ پرانيستله اوله څه شي سره يې په خوند خوند خوړله.

مونږ وږي تږي وو، هغه ځان موږکړاويخې اوبه يې وڅکلې.

مونږ زوږه وو، هغه بوزه و، ځکه چې په مسافرو باندې روژې نشته.

لاروى وويل: ماته د خوړلو اجازه شته او تاسوته نشته.

ماته خدای خواره اواوبه رواکړیدی په تاسو یې ایسار کړیدی.

دا دخدای قانون دی، ددی قانون په رمزاو معنی پوهیدل په کاردی.

دخدای کارونه بې حکمته نه دي، تاسې ددغه عملی تعلیم په اصلی معنی ښه فکر وکړئ!

تاسې ولې وړې یاست اوزه موړیم.

زه په کاراو مقصدپسې روان یم اوتاسې ځای په ځای پراته یاست.

ستاسو حرکت لنډ دی، ځکه یې وړې کړئ!

تاسې دخدای قانون منلی دی مګر پوه شوې پرې نه یاست.

زه راوګرځیدم چې تاسې په دغه رازپوه کړم اوله لوږې نجات وموميئ.

پاڅيږئ، روان شئ اولږې ځای په نظرکې ونیسئ!

لوږه اوتنده په توقف اوسکون کې ده په حرکت کې نشته.

ژوند

دیوې چینې اوبه دي، څوک يې د زروپه جام کې څکې، څوک يې د خاورو په کنډولی کې.

هغه چې نه دا لري نه هغه په لپه کې یې را اخلي.

په اوبوکې هيڅ فرق نشته فرق په لوښوکې دی.

دشاه اوګدافرق په لوښوکیږي.

داوبو په خوند هغه څوک ښه پوهیږي چې ډیر تږی وي.

هغه لاروی چې له بیدیانه ستړی ستومانه راځي اوتنده یې ډیره زیاته ده دااوبه ډیر خوند ورکوي.

هغه دهقان چې په سره غرمه کې يوې کوې اوخولې پرې راماتې دي دا اوبه دهغه لپاره ډېر لوی نعمت دی.

يوشپون چې له غره نه تږی راکوزيږي اوپه چینې باندې خوله ږدي د اوبو په خوند ډیر ښه پوهیږي.

يو بل سړی چې يخ سيوري ته په ارامه چوکۍ ناست دی، ښايسته سراحې يې له څنګه ایښې ده اوپه ښوګيلاسونوکې

اوبه څکې له اوبونه هغه خوند نه شي اخیستلی.

هو! ده د لارو يواوشپنو تنده نه ده لیدلې.

په سره اوښکنده غرمه کې یې لو نه دی کړی ځکه هغه تلوسه په ده کې نشي پیداکیدای.

چاچې لوړه اوتنده نه ده لیدلی هغه د خوږو او اوبو پوره خوند هم نه دی لیدلی او دژوندپه کیف نه دی پوه شوی.

نوی نسل

له زمکې نه بخارپورته شو.

له بخار نه وریځ پیداشو.

له وریځې نه باران وورېده.

له بارانه د پسرلي ګلونه پیداشو.

له ګلونونه خوشبويي پیدا شوه.

وګورئ ! مور اولور یا پلار اوزوی څومره فرق لري؟

هغه تفاوت چې د باران اوګلونو یا د زمکې، او بوټو ترمنځ وینئ دیوه اوبل نسل تفاوت همدغومره دی.

که او لادونه میندو غوندې وای، له غرونو څخه به لعلونه نه پیداکیده.

له دریابونو څخه به مرغلرې نه راوتلې.

له آبشارنه به برېښنا نه راتله.

د ړندو اولادونه به ړانده ؤ.

له کڼو نه به کاڼه زیږیدل.

اوس پوه شوئ! چې نوی نسل او زوړ نسل یو رنګه نه وي.

که څوک خپل ځلمی زوی ته زره بودې به نکاح اخلي یا خپله پښله لور اتیا کلن بوډاته ورکوي ښه نه کوي.

زړه تربیه اونوی نسل همدغسې وګنئ.

لوی او وړوکی***

په شفتالوکې زړی دی په زړي کې ونه ولاړه ده.
دغنمو په وړوکې دانې شته په دانوکې همدغسې وږي شته.
په چرګه کې هګی ده په هګی کې چرګه ده.
دغه یوه دانه پندانه چې ګورې ټېل اوپلته دواړه لري او په حقیقت کې بله ډیوه ده مګر ستا سترګې دغه رڼا نه ویني.

ته خبر نه يې چې په يوه دانه اوپه يوه خاځکې کې عالمونه پراته دي.
ته پخپله هم دغنم په دانه کې وېده وې بيا دې په يوه خاځکې اوبوکې لامبو وهله نن په لويه بېړۍ کې ناست يې او په لويودريابونو کې ګرځې.
څه شی چې ته وړوکی ګڼې هغه هم لوی دی يا هغه څه چې تاته لوی ښکاري هغه هم کوچنی او وړوکی دی.
ته ونه لويه ګڼې هغه په يوه زړي کې ده.
تاته زړی وړوکی معلومېږي په هغه کې غټه ونه ځای شويده.
دغه غټه هندوانه چې ګورې کا ل ته نه پاتې کېږي اوعمر يې ډېر لنډدی، دغه دهندوانې کوچنې زړي تاته هر کا ل تازه هندوانې درکوي.
دزړي قيمت له هندوانې نه لږ نه دی.
که زړی ورک شو هندوانه ورکيږي.
نو راشه هېڅ شی وړوکی اوکوچنی مه ګڼه ځکه چې دلته غټ اوکوچنی لوی او وړوکی نشته ټول برابر دي يوازې خدای لوی دی اوبس.
دنن ورځې ديموکراسي له همدغسې ژورې کتنې څخه پيداشوه اود ډېردقت نتيجه ده.

دشاعر تحفه

زه چې ورغلم هغه په کوټنۍ کن ناست ؤ، سريې په ګريوانه کې ښکته کړی ؤ، فکري عبادت يې کاوه.

کله چې هغه سر راپورته کړ اوپه ماېې نظر ولويده ما خپله تحفه يو د پرانګ پوستکی اويو غزنيچې پوستين د هغه په مخ کې کېښوده.

هغه وويل: دايود ظالم پوټکی دی ځکه له ښو لاندې لوېږي دابل دضعيفانو له پوستکونه جوړدی او په غاړې پورې تعلق نيسي.

دشاعر تحفه بايد همدغسې وي او همدغه معنی ولري.

دی بايد دا دوه منظرې همدغه رازوښئ اوخلک په دغه رمز ښه پوه کړي.

په دغو خبرو زه له خوبه راويښ شوم او په خوب کې د خپل خوب په تعبير پوهيدلی وم.

خدمتګار***

هلته يو ړوند بې لارې روان و. هغه په سمه لاره برابر کړ مګر ړوند پوه نشو چې زما رهبر څوک دی.

يو بل په خواږه خوب ويده ؤ، په خواکې يې يوه منګرى سر رااوچت کړ هغه په ببړه وواږه او ويده هماغسې ناخبره پاتې شو.

دشپې په مسجد کې ناروغه مسافر ځګېروي کول هغه يې په خدمت کې شپه سبا کړه، مسافر سباوون خواته مړشو او خپل زړه سواندې خدمتګاريې ونه پېژانده. هغه په لاره روان و، يوه ماشوم ته يې يوموټى ميوه ورکړه، يوه تږى ته يې په بيديا کې اوبه ورکړې، له يوه وږى سره يې خپله ډوډۍ نيمه کړه مګر يوه هم ونه پېژانده چې دى څوک دى.

له دې لويې لارې نه هغه ډير اغزي اوکاڼي لرې کړه مګر څوک چې سبا ته په دې لاره راځي دهغه له خدمت څخه ته خبرېږي اوهغه نه پيژني.

په رښتيا چې مونږ خپل خدمتګاران نه پيژنو او باداران ډيربه پيژنو.

عقل

ډيرلږ خلک دي چې کله کله يو نيم کار دعقل په خوښه کوي ، نور ټول کارونه دمينې او محبت دپاره، دحسد او عنا د دپاره دحرس او هوس دپاره وي يا د کوم زورور په امراو دناداني په فرمان اجرا کيږي . سره له دې چې دعقل برخه په ژوندانه کې ډيره لږه ده بياهم هرڅوک دعقل ستاينه کوي او دعقل دښمن هم عقل ښه ګڼي او بې عقلي نه خوښوي.

ښايې چې عقل په همدغه سبب دهرچا خوښ وي چې دچاپه کار کې کارنه لري او د زورورو خوى په کې نشته .

عقل زمونږ تابع دى او زمونږ زړه ته ګوري هغسې مشوره راکوي څکه يې ستايو او صفت يې کوو.

که عقل په مونږ باندې حاکم واى او اقتدار يې درلوداى مونږ به ترينه ډيرسرټکاوه او بدبه موګاڼه څکه چې تراوسه مونږ له يوه حاکم نه هم زړه کې ډېر خوښ نه يو او ډيربه حاکم هم ډير خلک له ځانه خوابدي کړي دي.

په رښتيا چې عقل غوندې بې ضرره شى نشته.

عقل هر کله زمونږ خير اوګټه رانښيي اوعقل دهمدغه شى نوم دى. که مونږ دعقل يوه خبره هم ونه منو بيا هم عقل رانه نه ځي او بد راسره نه کوي. که مونږ په ناکاره کار پسې په بده لاره روان شو عقل راسره ملګرى دى او څومره چې کېدى شي له خطرنه مو ساتي.

ډيرې غلا ګانې دعقل په مرسته کيږي که څه هم غلا ته په ښه نظرنه ګوري او غلا يې نه ده خوښه.

هغه شيطاني چلونه چې انسان کشف کړيدي او شيطان هم ورته حيران دى دساده ګانو او احمقانو کارنه دى.

فریب او ټګي سره له دې چې سم او صحیح عقل ورته بدګوري بیاهم دهوښیارۍ بدعمله اولاد دی او دبدسړي له عقل څخه دغه راز بد اولاد پیداکیږي، همدغسې عقل یوه غله ته هم دتېښتې لاره نښیي هم یې دماړه کاله ته بیایي اوکه حاکم ونیوه دځان دخلاصولو چلونه هم ورښیي.
که سړی هرڅومره ګنهکار و عقل ورته دنجات لاره لټوي اوله همدردی نه لاس نه اخلي په رښتیا چې دومره مهربانه ملګری بل نشته .
هغه وخت چې څوک عقل له ځانه شړي اوپه عقل هجوم ووړي باده اوپیاله دی په لاس کې ورکوي اود مخه ورته لا یو داسې ځای پیداکاندي چې ډېر رسوانشي اومحتسب یې ګریوان ته لاس وانچوي.
دعقل خوی اوخصلت په هیڅا کې نشته په زړه کې حسداوعنادنلري لکه ماشوم مرور کیږي نه، ظلم اوناروایې نه ده خوښه مګرله ظالم سره دښمني هم نه کوي.
فسق او فجور ورته بدمعلومیږي خو د زاهد په شان له فاسق اوفاجر نه نه تښتي، هرچاته د خیر خواه په نظر ګوري اودانسان په مجبوریت ډېر ښه خبردی.
عقل په دې خبره ډېر زور اچولی دی چې انسان پخپلو کړوکې پوره آزادي اواختیار نلري اود مجبوریت جنبه یې ډېره غالبه ده.
هو! عقل داغواړي چې دانسان له ضعف او ناتوانی نه یوداسې قوي دلیل جوړ کړي چې دهغه بل جهان له ملامتی نه یې هم خلاص کاندي.
عقل په دې پوهیږي چې انسان دخپلو غرایزو اواحساساتو تابع دی او منطق هرکله د خپلو اغراضو دپاره استعمالوي.
دانسان له منطقي تعریف څخه هم دامعلومیږي چې دی اول حیوان اوبیا عاقل دی، یعني دده نطق اوعقل دحیوانیت تابع دی اوحیواني غرایزکې داولیت حق لري.
دایومنلی حقیقت دی چې عقل زمونږ تابع دی مونږ دعقل تابع نه یو.
عقل زمونږ دپاره پیداشوی مونږ دعقل دپاره نه یوپیدا.
که مونږ په عقل باندې دلیونو او یا د ماشومانو کارکوو، کوي یې اوزمونږ له امرنه غاړه نه غړوي.
که زه اوته دوستان یو زما اوستا عقل هم دوستي کوي.
که مونږ غلیمان شو زمونږ عقلونه یوله بل سره دښمني کوي اوپه جګړه اخته کیږي.
ښه عقل هماغه دی چې دمینې اومحبت په غیږکې وده وکړي او دښو عواطفواو احساساتوپه لمن کې وروزل شي.
عقل داخلاقو تابع دی ، که اخلاق ښه و عقل هم ښه کیږي که اخلاق بدؤ ، عقل په بده لار روانیږي او بده لاره ښئي.

پوهه او هوښياري***

زه چې وړوکی وم اګرکه اوس هم لوی نه يم له هر چانه به مې اوريدل:
فلانی بې عقله دی په څه نه پوهيږي ، دعقل په پوله هم نه دی تېر شوی او ددوه خرو اوربشې نشي بيلولی. مګر يويو به چيرته داسې هم پيداکيده چې خلکو به ورته پوه او هوښيار ويلې زه همدغه وخت په دې خبره پوه شوم چې پوهان او هوښياران په دنياکې ډېر لږ دي اوناپوهان ډېرزيات دي. کله چې زه په سبق کښيناستم ماته يې وويل:
سبق ووايه چې پوه او هوښيار سړی درنه جوړشي.
داخبره په ماباندې ښه ولګيده اوپوه شوم چې پوهه او هوښياري مې خوښه ده.
هغه وخت زه هوښيار نه وم مګر هوښياري مې ښه ګڼله اونا پوهي راته بده ښکاريده. نه پوهيږم چې دغه تميز ماله کومه کړی ؤ، اويو بې عقل څنګه پوهيدی شي چې عقل ښه دی او بې عقلي ښه نه ده، خو اوس پوه شوم چې ماشومانوته که څوک هر څه هر رنګه وښئي هماغسې يې ګڼي اوله ځانه څه فکر نشي کولی.
ماشومان لا پريږده چې دړيرو خاوندان هم دغه شان دي اولوی سړي ديوه اوبل په خبرو تيروزي.
ما هغه وخت دملاصاحب سوکانوته دهمدې دپاره سرونيوه چې پوه او هوښيار شم.
هو! دپوهې اوهوښيارۍ ځای سراو دماغ و، مګر پوهه دملاصاحب په لاس کې وه اوله هرچاسره نه وه.
ماته هوښياري ځکه ښه ښکاريده چې ډيره لږه وه او له لږو خلکوسره وه.
هرڅه چې لږ وي قيمت يې ډير وي اوخلک يې ارماند کوي. هرڅوک هغه څه غواړي چې نه يې لري.
که زه پوه او هوښياروای په پوهې او هوښيارۍ پسې به نه ګرزيدم.
ډيرخلک ډېرو شيانو ته دناپوهۍ په سبب هڅه کوي او ډير کارونه له ناپوهۍ ولاړ يږي.
زه هم نه پوهيدم چې پوهه مې غوښتله.
هرڅه چې و، او هرڅنګه چې و،ما په ليک اولوست کې دانايي لټوله اوسبق مې وايه چې يوه ورځ مې د رحمان بابا په کتاب کې ولوستل:

دا دنيـــا پـــــه احمقــــانو ده ودانــــه	دانانــه کاپــه دنيــا بانــدې غــرض

مګر چې شاو خوامې ښه وکتل په رښتيا چې دکلي خان به ټوله ورځ په ډيره کې يخ سيوري ته پروت ؤ،او هيڅ به يې نه کول، دهقانانو اومزدورانو به په سره غرمه کې يوې، لوونه اوغوبلو نه کول، زحمت او خواري به ددوئ وه ګټه به دخان کورته راتله.
زه دغه وخت دعقل اوهوښيارۍ په کرامت اوبرکت نورهم پوه شوم اوباورمې راغی چې زمونږ په کلي کې يوازې خان صاحب هوښيار دی چې هيڅ نه کوي او نور ټول بې عقله اونا پوهه دي چې د دنيا کارونه کوي دده د پوهې اوهوښيارۍ يوبل دليل هم له ماسره ؤ.
هغه داچې دی به په ژمي پيتاوي ته کښيناسته اوپه اوړي کې يخ سيوري ته ، هغه نور به په سره اوړي کې سره لمرته ولاړو اوکاربه يې کاوه. مابه په جومات کې په زوره زوره ويل:

دادنيـــا پـــه احمقـــانوده ودانـــه	دانانــه کاپــه دنيابانــدې غـــرض

خوهغوی په دې خبره نه پوهېدل او زما چيغې عبث وې.

ډېره موده وروسته زه له کلي کوره راووتم ښارته راغلم په دفتر کې مرزاشوم د مرزايانو له څنګه کښيناستم په چپړاسيانو به مې حکمونه کول او په هرکار پسې به مې ليږل.
دلته هم هماغه قانون جاري و اود رحمان بابا خبره راته دکانې کرښه ښکاره شوه.
چپړاسيان به ټوله ورځ په سره ژمي اوپه واورو کې دايره په دايره ګرځېدل، مکتوبونه به يې رسول مونږ به په توده کوټه کې ناست وو مکتوبونه به موليکل.
زمونږ مدير صاحب به نور څه نه کول يوازې دسخط به يې کاوه يعنې زمونږ کاربه دده په نامه ختمېده، که د دسخط په ځای مهرلګول رواج وای داکار به هم کاتبانو کړی و. مګر نه پوهېږم چې مديران ولې مهرونه نه جوړوي. که يو کاتب خپل کار دمدير په نامه ختم کړي او دی پخپله دهغه مهرد مکتوب په اخرکې ولګوي داکار اخلاقاً ښه دی ځکه چې دايثار او فداکارۍ معنی لري، که څوک پردی کارپخپل نامه ختموي ښه نه معلومېږي.
له چپړاسيانو نه زمونږ کارلږ او اسانه ؤ، اوله مونږ نه دمدير صاحب کارسپک و، رئيس صاحب چې عقل عالم ؤ هغه بېخي کارنه کاوه او کله کله به دېوه ساعت له مخې رياست ته راغی ، ځينې ورځې خو به يې خپل مبارک نوم هم په کوم مکتوب يا د حاضرۍ په کتاب کې نه ليکه چې دکارنحوست دده په نامه پرېنووزي اوهوښيارۍ ته يې زيان و نه رسېږي.
زمونږ مکتوبونه ځينې داسې و، چې چپړاسي ته به مو ورکول چې په مديريې امضاکړي ځينې به مونږ پخپله رئيس صاحب ته دامضاء لپاره ورل.
درئيس صاحب حضور ته چپړاسي مکتوبونه نشو ورلی ځکه چې دادب تقاضا دا نه وه چې يو خوارچپړاسي په خواره جامه کې د يوه لوی سړي په حضور کې ودرېږي که څه هم دخدای حضور ته په لمانځه درېږي
هو! ددرباريه آدابو هرڅوک نه پوهېږي اودرباري پوهه له هرچاسره نشته هلته موقع شناسي له هرکارنه زيات قيمت لري او دنزاکت مراعات ډېر په کار دی.
په رمز اواشاره پوهېدل، مزاج پېژندل، دبل په خوښه خبرې کول، دبل په نظر هر څه ليدل ډېر لياقت او مهارت غواړي.
هر څوک نشي کولی چې له ځانه به هېڅ فکر اوهېڅ عقيده نلري مګر د بل هر فکر او هره نظريه به دارسطوپه منطق ثابتوي.
پخپلو اورو باندې هرڅوک دبل پېتی ورلی شي مګر له زړه نه دنورو يابو جوړول اسانه کارنه دی.
تاسې درباريانو ته په عادي نظرمه ګورئ دومره باريک بين خلک بل چېرته نشته، ددوئ ډير لږ کاردپوهې اوهوښيارۍ له برکته دنورو له ډېرو درنو کارونو نه درونډ خېژي . د دوی مثقا ل او دنورو خروار برابر نه دی. که دنورو دفعاليت دوړې او ګردونه اسمان ته ورسېږي او دوی محض دچا دبوټونوګردپاک کړي ددوی د کار قېمت زيات دی اوله هغوی نه يې تنخواه ډېله ده.
دوی په جنګونو اوجګړوکې دسربازۍ ميدان ته نه حاضرېږي. په فابريکو اوکار خانو کې کارونه نه کوي، لوړې ژورې نه اواروي، معدنونه نه سوري کوي، مګر ګټه يې له نورونه زياته ده او په لوړ مقام کې ځای لري.
ددوی کار دومره باريک دی چې هرچاته نه معلومېږي مګر لياقت يې معلوم دی او په هوښيارۍ کې يې څه شک او شبه نشته.
څومره چې پوهه اوهوښياري زياتيږي هغومره فعاليت اودکار ستوماني کيمږي، نه ګورئ چې ماشومان له لويواو درنو خلکو نه ډېر حرکت کوي داباشي ولاړدی او مزدوران تيرې چلوي.
مشران له ځايه نه ښوري اوکشران په مخکې منډې وهي که لرې نه ګورئ دخپل لاس ساعت ته وګورئ ثانيه ګردچې وروکی دی څومره ژرګرځي دقيقه ګرد چې لوی دی ورو روان دی.
کوچنې موترډير ګړندی ځي او لويه لارۍ هغسې نشي تللی.

اوس پوه شوئ چې لو يوالی او درونډوالی همدارنګه عقل او پوهه فعاليت کموي او منډې رامنډې د بې عقلو کار دی.
هوښياران کارنه کوي فکر کوي او چرت وهي نا پوهان جبل وهي اوغرونه سوري کوي.
ددنيا آبادي او وراني کار او فعاليت پورې تعلق لري او عقل يا هوښياري سړی ستومانی. او زحمت ته نه ورکوي.
يو مرزا هېڅکله په خپل کار کې ديوه جوالي غونډې ندی ستړی شوی. (عقل نېست جان درعذاب) همدغه معنی لري
او رحمان بابا دهمدې له امله وايي چې دنيا په احمقانو ودانه ده او دانا د دنيا په کارڅه غرض نلري.
تاسې له هوښيارانو اوپوهانو ډېر کارمه غواړئ دوی پرېږدئ چې فکر وکړي او بې کاره بې زياره ګټه خپل کاله ته راوړي.
هوښياري او پوهه همدغه ده چې کارېې لږ او ګټه يې ډېره وي يا په بل عبارت هېڅ نه کوي او هرڅه دده وي.
دنورو له زياراو کار څخه ګټه اخيستل، بل غولول او ځانته ګټه اړول پوهه او هوښياري ده.
داد پوهې اوهوښيارۍ برکت دی چې ډېر لږ خلک يعنې هغه چې دنن ورځې په اصطلاح په اقليت کې دي اولږه کی ورته ويل کيږي دډېرو خلکو له ستړتياواوستومانۍ نه ډېره زياته استفاده کوي.
که تاسې دهروطن دناز اونعمت خاوندان اوشتمن وګورئ دوی ډېر لږ دي مګر ډېر زيات خلک ددوئ دګټې لپاره استعماليږي يعنې ددوی سمسوربڼ دنوروپه خولو وده کوي او ددوی راحت دنورو د زحمت نتېجه ده، داده هغه پوهه او هوښياري چې ماپه ليک اولوست کې لټوله اوزه يې له کاره وايستم.
هو! پوهه اوهوښياري سړی له کاره باسي، دکار خلک نوردي پوهان او هوښياران نه دي.
دخيرخلک هماغه دي چې نورو ته يې خير رسيږي، پوهان اوهوښياران ځانته خير رسوي اوخپل خيرلټوي.
دهمدې لامله وايي چې دجنت اکثره خلک ساده ګان دي او دنيا هم په ساده ګانو او احمقانو ودانه ده.

احمق څوک دی؟***

هغه چې د دنيا په سوداوزيان نه پوهيږي او دګټې په ځای تاوان کوي خلک ورته احمق، بې عقل اوساده وايي.
دا دري نومونه لکه ديوه سړي مختلف عکسونه چې په بيلوبيلوکمرو او مختلفو احوالو کې بېلوعکاسانو اخيستي وي په عين اتفاق کې اختلاف هم لري اوپه يووالي کې يې يو څه بېلوالی معلوميږي.
که څوک کوم بې عقل سړی سپکوي احمق ورته وايي اوکه يې ستايي نوساده يې بولي . د وينا اوبيان سحر دالفاظوپه همدغسې فريب کې پټ دی.
په کتابونو کې راغلي دي چې پخوابه يې ټوقيانو ته احمقان ويلې او د درباراحمقان به هغه کسان ووچې پخپلو خبرو به يې خلک خندول اوپه مجلس کې به يې خوشحالی پيداکوله.
داحمق اوساده يومثا ل ملانصرالدين دی چې په ظرافت اومسخره توب هم شهرت لري.
ددغه مرحوم د حماقت دليل دخلکو په نزد دادی چې ده به په يوه روپۍ څلوردانې هګۍ واخستلې هغه به يې وخوټولې په رنګ به يې سرې اوښنې کړې بيابه يې دروپې پنځه دانې خرڅولې يعنې دګټې په ځای به يې تاوان کاوه اوخپل ما ل به يې ار زانه خرڅاوه.
اوس چې څوک له چانه څه شی ارزانه وغواړي هغه وايي څه ملانصرالدين خونه يم.
دانوم اوس دومره عام شويدی چې که هرڅوک يوشی ګران واخلي او ارزانه يې خرڅ کړي خلک ورته ملانصرالدين وايي.

مونږ په خوله وایوچې عقل بېل شی دی او د دنیا ما ل بېل شی دی، څوک به عقل لري ما ل به نلري، ځینو نوروسره به ما ل وي اوعقل به نه وي، مګر په عملي ډول دهر چاعقل اوبې عقلي ددنیا د ګټې او زیان له مخې معلومو او په حقیقت کې ګټې ته عقل وایو او تاوان بې عقلي یا حماقت بولو.

زمونږ په خیا ل او تصور کې دانشي راتلی چې ملانصرالدین به داکار ددې لپاره کاوه چې نرخ ارزانه کړي او خپل احسان په دغه تجارت کې پټ کړي چې خرېدار یې په سخاوت هېڅ پوه نشي او کرامت حماقت وګڼل شي.

که زمونږ ګمان نېک اوښه وای ملانصرالدین به مو د خیر اوفیض خاوند ګڼه اودهغه په عقل پورې به مونه خندل.

هغه بل کا ل زمونږ په هیواد کې قحطي اوګراني وه، یوه لوی سوداګرله هرات نه ډېر غله کندهار ته راوړه او په خلکو یې دبازار له نرخه ارزانه خرڅه کړه یعنې ګټه یې ونکړه تاوان یې وکړ، داکار هېچا دهغه په بې عقلۍ حمل نکړ او په اخبارونو کې یې ډېره ستاینه وشوه.

هغه ته چا ملانصرالدین و نه ویلې. بلکه دخیر او برکت خاوند بې وباله.

یووخت زه یوه شتمن سړي کره مېلمه شوم د هغه په کا له کې هر څه پاخه شوه، مګر سکرک یې نه درلود، دکاله خاوند څو غلمینې ډوډۍ خپلو همسا یه ګانو ته ولیږلې او هماغومره سکرکان یې راوړه.

ماته دامعلومه شوه چې دوی هره ورځ دغه رازتجارت کوي او پخپل کاله کې جواري نه پخوي، داسوداماته خوارانو اوغریبانو لپاره سودمنه ښکارشوه او مرحوم ملا نصرالدین راپه یادشو.

زه داجرئت نه شم کولی چې دغه رازښه کار احمقانه وګڼم.

په کوم کاله کې چې هر څه ډېر وي دغومره لږ تاوان هېڅ تاثیر نلري.

بډایان له دغسې تظاهر نه یو مخصوص خوند اخلي چې مونږ هغه نه دی څکلی که دغه راز کار یو خوار او غریب وکړي حماقت دی مګر دبډایانو لپاره صفت دی.

عقل اوپوهه خوارانو او فقیرانو ته دا اجازه نه ورکوي چې ډوډۍ په جوارۍ باندې سرپه سر ورکړي اوخپل حماقت ښکاره کړي مګر بډایان په دغسې کارونو ښه ښکاري اوڅوک ورته ملانصرالدین نه وایې بلکه حاتم طایي یې بولي.

که خواران او غریبان له اسراف او تبذیر نه کارواخلي ډېره لویه ناپوهي او ناداني ده مګر بډایان په اسراف او تبذیر دجود او کرم خاوندان ګڼل کیږي.

دغه عقل چې دخوار او غریب رهبري کوي دبډایانو لپاره نه دی په کار.

هو! عقل امساده چې ګوډ او ضعیف انسان ورته اړدی.

هغه چې دقوت اوقدرت خاوند دی دغه دضعیفانو وسله ورته نه ښایي.

دعقل عینکې د کمزوري نظر بینا یي زیاتوي او دتېز نظر خاوندان یې کله کله د ډول او فیشن لپاره په سترګو کوي.

که څوک عقل او هوښیاري لټوي د خوارو او غریبو په کورکې دې ولټوي زورور اوبډایان له دغه شي نه بې نیازه دي.

تاسې یوه انسان یا یوه حیوان ته چې څه نه ویني ړوند ویلی شئ، مګر سیند او سیلاب ته ړوند ویل غلطه خبره ده که څه هم په نا اواره لاره روان وي او په سمه لاره نه درومي.

دا ځکه چې دغه پرزېدل او جګېدل هغه ته څه زیان نه رسوي اوبې سترګوهم ډېر ګړندی تللی شي.

که مونږ دخپل هېواد په خلکو کې فکر وکړو هغه کارونه چې ځینې زورور اوبډایان یې کوي، په عقل برابر نه دي که مونږ یې وکړو بدښکارو او ضرر وینو، ځکه موعقل مخه نیسي، مګر زورورو او دقوت خاوندانو ته زیان اوضرر نه رسوي ځکه یې عقل هم مخه نه نیسي اودغه دغریبانو ناصح دهغوی حضور ته لاره نلري.

د زورورو په مخکې عقل ګونګ وي او ډېر مزخرف معلومیږي. هرڅه چې بې ضرورته وي او احتیاج ورته نه وي بدښکاري او قیمت یې لږ وي.

که چیرې په انسان کې ډیره نیمګړتیا او کمزوري نه وای اوعقل ته یې احتیاج نه درلودای عقل اوپوهې به دغومره قدرنه درلوده.
اوس پوه شوئ؟ چې هر خوار او غریب سړی که ځان ته ځیلی یا پنې لږ غونډې ګرانې واخلي او دوه یادرې روپۍ پکې وغولیږي هرڅوک ورته احمق وایي، یو بډای که په زر هاو روپۍ یوه شپه په قمار کې بایلې احمق نه دی، هغه چې د ورځې دشلو یا دیر شو روپو په سګرټو اورلګوي یاد سینما او تیاترپه تشه ننداره پیسې ورکوي څوک ورته احمق نه وایې مګرکه یو مزدور یوه ورځ کارونکړي او وزګاروګرزي احمق دی ځکه چې بیګاته په کور کې څه نلري او وږی پاته کیږي. یو بډای په ګرندې موټرکې ډیر لرې ځای ته په ښکار پسې ځي په لاره کې ډیر تیل مصرف شي دموټر کمانۍ ماته شي اوټایرهم بچ کاندي مګر د ښکار برابري رانشي اوپس له دوه درې شپو پنځه یا شپږدانې زرکې له ځان سره کاله ته راوړي چې دانه په سلوروپوهم نه پریوزي هغه ته څوک ملانصرالدین نه وایې ځکه چې ژونددغسې تفریح اوپام غلطولوته احتیاج لري او دشوق او ذوق لپاره ما ل تاوانول نا پوهي نه ده.
کله چې یو بډای یوه ښکلې نفیسه تابلو په ډیرو روپو اخلي یا ځینې انتیک او زاړه شیان د تش نمود لپاره په ډیرلوړ قیمت رانیسي هغه بل چې یوزوړقلمي کتاب چې ذوق او صنعت پکې خرڅ شوی په ګرانه بیه اخلي او دهماغه کتاب چاپي نسخې ډیرې ارزانه لاس ته راځي، ته ووایه چې دغه راز تاوانونه دڅه دپاره دي؟
که غرض معنوي استفاده وي هماغه معنی په چاپي کتاب کې هم شته.معلومه شوه چې ما ل تاوانول دنامه اوشهرت لپاره، دشوق او ذوق لپاره، دهوا اوهوس له پاره حماقت نه دی صنعت دی او ستاینه ئې کیږي مګر په دې شرط چې سړی خوارو فقیر نه وي بډای وي او ډیرې پیسې ولري.
اوس خوبه پوهیدلي یاست چې احمق څوک دی او مونږ چاته احمق وایو؟

نوی درس***

چیرته مې دچاپه کوم کتاب کې ولوستل استاذ دخپل شاګردته دادرس ورکاوه:
له خدایه ډیر خوښ اوسه! چې ته یې بې هنره پیداکړې اوتاته یې هغه استعداد درنکړچې یوه ورځ دخلکو لپاره لویه بلا درنه جوړه شي ته پدې پوه شه چې خدای ته هماغه څوک ډیر نږدې دی چې له ذوق او هنر نه ډیر لرې وي.
هغه تنداو تیز فکر چې زما په برخه رسیدلی دی ماته په دنیا او آخرت کې زیان رسوي او زما اسایش خرابوي.
ډیر فکر کول ډیر بد مرض دی چې په څوتنو پورې اختصاص لري که دامرض خپریدلی ډیر ژربه یې دبشر نسل تباه کړی و.
زه پدې ښه پوه یم چې په ژورفکر اوعقل کې د روح تباهي ده.
ژور فکر دبشر لپاره طبیعي کارنه دی.
همدغه شی دی چې په سړي کې دعمل اقدام وژني.
هیڅوک هیڅ کارنشي کولی ترڅو چې څه قدرتنګ نظره او لنډ فکره نه وي تفکر دانسان لپاره ډیره لویه بدبختي ده.
هغه چې لږ فکر کوي یا هیڅ فکرنه کوي په دواړو جهانو کې کامیاب دی، مګر دډیر فکر اوعقل خاوندان هرچیرته اوهر کله له جسمي او روحي هلاکت سره مخامخ دي.
په رښتیا چې فکر اوعقل کې ډیر خباثت پټ دی.
پوهه او فلسفه په حقیقت کې پرذهن باندې دشیطان استیلاده.
بشرپه اصل کې یواحمق حیوان دی او دده معنوي ترقي دده دفکري اضطراب دپوچو آثارو نوم دی.

هغه څوک چې دنبوغ او قريحې خاونددی دمعاشرت په دردنه خوري او د معاملې خاوندنه دی.
زه دفکر آزادي له هرڅه نه پورته ګڼم هرڅوک له ځانه خوابدی کوم مګر خپل ځان اوخپل وجدان خوشحاله ساتم.

درېـ کاله***

يوکا ل موسم ډېرښه راغی، بارانونه وخت په وخت پخپله موقع وشوه چې نه له ضرورته زيات و او نه کم.
دزميندارو فصلونو ته هېڅ زيان ونه رسېده او للمه ډېره ښه راغله.
دهقانان ډېر خوشحاله وو چې فصلونه ډير ښه دي اوکا ل ډېر ښه راغلی دی.
کله چې درمندونه تيار شوه خلک په رښتيا دغلې په چلولو سترې شوه اوپه کورونو کې د غلې ځای نه و.
په دغه کا ل په ملک ارزاني راغله او دغسې ارزاني چاپه خوب کې هم نه وه ليدلې دغلې خرېدار لکه د انځرګل چاپه سترګونه ليده، زميندارو به تيل اومالګه په غنمو اخيسته، اوجنس به په جنس بدليده، دزميندارو‌په کور کې مړی نه و ويريې و، دوی دپاک خدای په دغې مهر بانۍ خوشحاله نه وو او د شکرپه ځای به يې شکايت کاوه، همدغه ناشکري وه چې بل کا ل هغسې رانغی اوغله بيخي ورکه شوه ځينو ويل چې تخم هم په لاس رانغی او خروار په چارک ولګيده.
په دغه کا ل پر وطن باندې قحطي اوګراني راغله هرڅوک به په غلې پسې لا لهانده اوسرګردانه ګرزيده او دچاپه کورکې دمړک لکۍ نه سپيره کيده.
زمينداران بيا خپه وو او ډير افسوسونه يې کول چې ګراني اوقيمتي ددې کا ل وای اوغله دپروسږ کا ل، مګر دا اجتماع محاله وه اودغه کا ل هم په افسوس او ارماندو تيرشو.
دريم کا ل له دواړو کلونو نه مخالف راغی يعنې دځينو زميندارو‌غله ډېره زياته وه او د ځينو کښت ته زيان او آپت ورسېده ځکه نرخونه جګ شوه مګر قحطي نه وه دچاغله چې ډېره وه او په ګران نرخ يې وپلورله هغه له ډيرې خوشحالۍ په جامو‌کې نه ځايده او چاچې د خرڅون غله نه درلوده په کا له يې دغم کاڼي وربدل.
زه دغه وخت په دې پوه شوم چې مونږ ټول نشو خوشحاليدلی اوپه داسې حا ل کې واقع يو چې که يو حوشحاليږي هغه بل به خپه کيږي يعنې دځينو خوشحالۍ دځينو نورو دخپګان نوم دی دهمدې لامله وايي چې يو مړنشي بل نه مړيږي.
ددنيا په بازار کې داسې سودنشته چې پلورونکی او پيرودونکی دواړه ګټه وکړي يعنې يو خپل ما ل ګران خرڅ کړي او هغه بل يې ارزانه واخلي، په کومه سوداکې چې سود اوزيان نه وي اوخريدار يا خرڅوونکی يوهم ونه غوليږي يوهم نشي خوشحالېدلی، که يوسړی خپل سل ګون نوټ په شلو پنځه ګونو بدل کړي په دغه تجارت کې خوشحالي اوخپګان نشته ځکه چې سوداو زيان پکې نشته که يوپه حساب کې وغوليږي دی به خپه شي او هغه بل ته به خوشحالي پيداشي اوس پوه شوئ مونږ په څه خوشحاليږو او په څه خپه کيږو؟
که ښه فکر وکړو آياد يوه ګټه دبل دتاوان نوم نه دی؟ زما يو ملګری دومره شته او جايداد لري چې جامه او ډوډۍ ډيرښه ورسيږي، کور لري، باغ لري، ځمکه لري، لنګه غو اورته ولاړه ده موټرشته او دهيچا پوروړی نه دی په بانک کې يې هم پيسې پرتې دي او له هرې خوا بېغمه معلوميږي مګر يوبل سړی له ده نه هرڅه ډيرلری او ځمکې، باغونه، کورونه، نغدې پيسې يې له ده زياتې دي، هغه خپه دی چې زه ولې دغه بل قدرته جايداد نه لرم دابل خوشحاله دی چې له هغه نه يې جايداد ډيردی.
زمونږ اکثره غمونه همدغه رازدي چې ديوه بل سړي له خوشحالۍ پيداشو يدي او ډيرې خوشحالۍ هم شته چې دنوروله خپګانه پيداکيږي.

دغه يوچې په زړه جونګړه کې اوسي دغه بل چې په لوړه ماڼۍ کې استوګنه لري، دی د هغه جونګړه ويني ځکه خوشحاله دی هغه دده قصر ويني ځکه خپه دی که چيرې مونږ ټول په جونګړوکې اوسيدلی يا ټول په لوړو ماڼيو کې وای نه به جونګړه کې دغم کوډۍ وه نه به لوړه ماڼۍ دخوشحالۍ ځای و.

که حقيقت ته ځير شو، يوکوډپدې نه دی خپه چې ولې کوډدی بلکه پدې غمجن دی چې ولې نورده غوندې نه دي.

هغه چې پر آس باندې سپور دی او نورېې په مخکې منډې وهي داس په سپرلۍ دومره نه دی خوښ لکه چې دنورو له پلې توب څخه خونداخلي.

داوه زما ددرو کالو مطالعه چې ته يې په لږ ساعت کې مطالعه کوې، دغه لږه پوهه چې ته ورته په سر سري نظرګورې اوستا په نظرکې ډيره ساده ګې لري زما لپاره ډيره عميقه فلسفه ده زه په ډيره موده کې دغه حقيقت ته رسيدلی يم. ته به په ګړندی ګاډی کې يوه ځای ته ډير ژربې تکليفه ورسيږې، مګر هغه څه چې په لاره کې يوپلې وينې ته يې پوره نشي ليدای ستا نظرپه دغه لاره ډيرژرعبور کوي اوکندې کيږې، داخوا هغه خوانه ګوري.

ستا سيرډير ګړندی دی او په دغومره سرعت کې دقت اوتعمق نه ځايږي.

قوي او ضعيف***

ددنيا دود اودستور خو دادی چې زوروربه کمزوری وهي اوضعيف به دقوي له لاسه په عذاب وي، مګر په کورونو کې دمينې او محبت تقاضا بل رازده. هلته يوکوچنی ماشوم خپل مشر ورور په څپيړو وهي او هغه ورته خاندې يعنې له ټولونه کمزوری په ټولو زور وردی.

ماته دغه کورنی دود او دستورډيرښه ښکاري او له خدايه غواړم چې دارواج عام شي.

پدې پوهيږم چې په هرکاله کې همدغه حا ل دی او په هره کورنۍ کې کوچنيان په لويانو زورور او زر ور دي.

دګبر او ترسا په کاله کې هم دکوچنيانو زور چليږي او جوړ دنا جوړه په مخکې منډې وهي مګر چې له کورونو نه دباندې وګورو نوبيا قوي پرضعيف مسلط دی. ددنيا طبيعي قانون همدغه دی چې غټان او لويان به په ورو او بېوزلو سوک او څپيړه پورته کوي او د قوت خاوند به هيڅ تحمل او حوصله نلري.

ددغه ظالمانه قانون دماتولو لپاره چې پاک خدای څه شی پيداکړ هغه مينه او عاطفه ده.

دمينې اومحبت په نړۍ کې ضعيف اوکوچنی دلوی او قوي ترڅپيړو لاندې نه دی، بلکې کوچنيان په لويانو حکومت کوي او د ورو پادشاهي ده.

مونږ ښځه عاجزه بولو، مګر مينې او محبت ډير زورور او پياوړي د دوی دخوښې او رضا تابع کړيدی.

څنګه چې په زړه زمانه کې ديوان دښاپيريو تابع وو اوس هم دقوت او قدرت خاوندان د دغه ضعيف او لطيف جنس په مقابل کې ډير ضعيف معلوميږي.

که عشق او مينه په مينځ کې نه وي نو دديو اوښاپيرۍ زور هيڅکله برابرنه دي او يو ماشوم هيڅ وخت دسپين ږيرو په ږيره لوبې نشي کولای او نه دمشرانو پراورو سپريدلی شي.

يوه ورځ يوه ماشوم يو غټ سړی له لمنې ټينګ نيولی و، او کاله ته يې په زوره بيوه هغه خپله لمن دده له لاسه خلاصه نکړی شوه که څه هم دده زور او دهغه زور برابر نه و. دماشوم مينې او محبت دماشوم په پنجوکې دغه قوت ايښی و چې يو لوی سړی يې ځان پسې را ښکوده او هغه هم ځان نشو خلاصولی.

که زما فکر صحیح وي نو قوت او قدرت هماغه دپخوا زمانې دیو ده او مینه هماغه ښاپیرۍ ده چې دیوان یې له فرمان لاندې و.

که دمینې او عاطفې ماشوم د هر څنګه لوی سړي ګریوان ته لاس واچوي یا یې لمن ټینګه ونیسي څوک ترینه ځان نشي خلاصولی ځکه چې دا قوت په ټولو قوتونو زورور دی.

زه مینه او عاطفه د زور اوقوت په مقابل کې ځکه ماشومان بولم چې زور او قوت ډېر پخوا پیداشویدی او انساني عاطفه، انسانی رحم او شفقت وروسته پیداشوه، یعنې هماغه شان چې فرعون له موسی نه دمخه دنیا ته راغی، حیواني غرایز هم له انساني عواطفونه ډېر پخواني دي او دعمر په لحاظ عواطفوته کوچنیان ویلی شو، مګر دې کوچنیانوته پاک خدای هغه قوت ورکړیدی چې فرعونان ترینه په خوب کې هم ویریږي او بدبد خوبونه ویني، که څوک په دنیا کې دصلح اوسلام غوښتونکی وي او غوارې چې دناروا او ظلم مخه ونیسي نویوه داسې اختراع په کارده چې دعشق اومینې له عنصرنه پکې کارواخیستل شي.

دا اختراع ددماغ کارنه دی دزړه کار دی او دزړه توجه ته ضرورت لري.

پدې باب کې ساینس او تخنیک ته رجوع نه ده په کار دا افتخار که هروخت دنیاته حاصلیږي نود شعر او ادب په لمن کې به وي او دزړونو مملکت کې به پیداشي.

ښه ګټه***

قصابې پرېږدئ له میږو او پسونو نه بل شان ګټه واخلئ!

دوریو له پوستکونه پوستینونه مه جوړوئ، له وریویې ښه توکې جوړ کړئ. که تاسې وړین کالي واغوندئ پوستین ته څه حاجت نشته.

هغه وخت چې انسان نه پوهېده دمېږو او وزو پوستکي یې اغوستل، کله چې انسانیت ترقي وکړه اوشپون درمې خاوند شو پشمینه پوشي رواج شوه او دزاهد خرقه له وړیو نه جوړه شوه.

د میږو او پسونو له غوښونه دغرولیوان اوپرانګان استفاده کوي اوشپانه ترینه یوازې پۍ او وړۍ اخلي.

دوحشي او مدني انسان فرق همدغه دی چې هغه دونې ښاخ راما تـوي او میوه یې خوري، دي ترینه یوازې میوه ټولوي او ونې ته زیان نه رسوي.

دا ګټه ښه ګټه ده دانسان ګټه باید همدغه راز وي.

د ګټې ښه اوبده لاره پېژندل دانسان کاردی، ګټه په کار او زیارپاکیزي اوبې کاره ګټه ښه نه ده.

دګټې لاره چې هرڅومره اوږده وي هغومره ښه وي.

هغه کسان چې دنورو په تیارو درمندونو دارې غورځوي او دګټې لپاره یې لنډه لاره غوره کړېده لاسونه اوپښې یې د ټرلودي.

تاسې کوښښ وکړئ چې ګټه له لرې ځایه راوړئ او دکار برخه پکې زیاته وي هغه چې د کلي په دکان کې سوداکوي او هغه چې له لرې ښاره سوداګري په متاع اوبها کې یې ډېر فرق موجود دی.

تاسې پخپلو باښو او بازانو د همسایه کانو چرګوړي مه نیسئ!

دهوامر غان او دغرونو زرکې اوسیسې ونیسئ.

له نړدې ډنډونو څخه ناپاکې اوبه مه راوړئ ړ لرې لاړشئ له هغه سیند یاله هغې چینې نه رنې اوپاکې او به راوړئ چې رنګ او خوندیې ډیرښه دی.

داښه ګټه نه ده چې یوه روپۍ په دوورو پو ورکړئ او خوشې په خوشې دګټې خاوندان شئ.

ګټه باید په غیر مستقیم ډول وي او کارپه کې ډیر دخل ولري.

په مستقیم ډول هیڅوک څره اوپارو دغلې په کندوانو کې نه اچوي مګر هغه غله چې له همدغه نا پاک جنس څخه دکار په وسیله پیداکیږي پاکه اوحلاله ده.

لنډه داچې بې کاره ګټه که په غلا وي که په سوال وي که په زور وي انسان ته نه ښایې او هغه ګټه چې په کار او زیار پیداکیږي ډیره ښه ګټه ده.

نوراشئ! چې کار وکړو او هرڅه په کار پیداکړو.

ښه کار او ښه عمل دخدای په دربار کې ډیر قدرلري او په مثقالونو خرڅیږي.

داختر په ورځ

داختر په ورځ ځینو کورونو ته لاړم چې دښایست اوښکلا پکې هیڅ نیمګړتیا نه وه او له ډیرې خیالو رې ناوې نه یې هم ډول او سینګار زیات معلومیده.

دکور په نقشه او هندسي شکل کې د جما ل مظاهر له ورامعلوم و، رنګ امیزي په ذوق او سلیقه برابره وه.

دکور پردې ډیرې ښکلې وې.

قالینې، میزونه چوکۍ او هر څه ډیر نفیس اوښکلي معلومیدل.

راز راز میوې په بلوري لوښوکې ایښي وې اوبې له اشتها نه دبل شي نیستي نه وه.

دثروت او غناتولې کرشمې موجودې وې.

عیش او نعمت لکه د سید محمود پا چا لټان له دغه کاله څخه نه وتل.

که ددنیا جنت ورته ووایم څه ډیره مبالغه به نه وي مګر دومره فرق ؤ ، چې ډیر وغټو ګنهګارو ته یې وربیرته وو او ساده مسلمانان نشو ورتلی.

هلته ماته دافکر پیداشو چې مونږ ولې هغو کورونو ته نه ورځو چې دغه رازشیان پکې نشته اویوازې همدردي او انساني عاطفه سږی وروليې. کله چې له دغه کاله په خیر را ووتم نوفکر مې وکړ چې چاته ورشم او څوک ووینم؟ په دې کې یو فقیر وطن دوست سترګو ته و دریده چې نس یې وږی مګر سترګې یې ډیرې مړې وې په کور کې هیڅ نه ومګر په زړه کې یې دوطن مینه او دخدمت ارزو ډیره زیاته وه.

زه چې دهغه د روازې ته ورسیدم پنځه تنه نورهم په دروازه کې ودریدل، د کور خاوند د دروازې په ټکو لو راووت اوله مونږ سره یې په ډیره مینه روغبړو کړ، دهغه له وضع دا معلومیده چې له مونږ سره پخپل کور کې کښینا ستو ته نه دی جوړ او غواړي چې خبره په ولاړو پښو خلاصه شي مګر زمونږ زړه غوښتل چې څه شیبه ورسره کښینو او د ده له حاله ځان ښه خبر کړو.

هغه له ناکامه مونږ خپل کاله ته بوتلو، دکاله په مخکې یوه زړه چوکۍ او یو زوړ شکیدلی کټ پروت و، چې خاص دمیلمنو لپاره و، اوبې له میلمه څخه یې د یوه پوزي تحمل هم نه درلود مونږ دوه درې تنه دکټ په بازو ګانو کښیناستو

او نور په خاورو کښینا ستل، څو دقیقې چې تیرې شوې هغه مونږ رخصت کړو او نوریې ونه غوښتل چې خپل اشنایان په سپیره ډاګ کښینوي.

پدې کاله کې داختر ورځ لکه د روژې ورځ داسې وه او په تمامه معنی دیو غریب سړي کورو، دده درویشانه ژوند او صبرو قناعت ماته ډیر معظم او محترم ښکار یده او له ځانه سره مې ویل هغه افتخار چې ددې کاله په برخه رسیدلی دی هغه بل کور ترینه محروم دی. هلته که غنا او ثروت خپل زیب و زینت ښیي دلته تقوی او پاکنفسي خپل شهامت ځرګندوي او قلندرانه استغنی سترګوته ودریږي.

دا هغه سړی دی چې دیوه ستر شرکت لویه سرمایه یې په لاس کې وه اوکله به یې دوه لوی ریاستونه په اختیار کې و. که چیرې ده نا جایزه استفاده کولی یایې جایزه استفاده هم پوره کړی وای نن به دغسې نه و او دده دکوټو فرش به دنیستی باد دومره ژرنه وای وړی، مګر ګورئ چې پدې سړي باندې زړه ونه سوځئ اوپه حقارت ورته هېڅکله ونه ګورئ. زه هم داحا ل ددې لپاره نه لیکم چې د چا توجه ورته جلب کړم ځکه چې دی دنیا ته په حقارت ګوري اوله ده سره دبې نیازی غرور ملګری دی.

دده په نظرکې خپله تقوی ډیره درنه معلومیږي.

دی ځانته په ډیر درانه نظر ګوري او نورو ته هم ډیر دروند ښکاري.

موږ باید په هغه چا زړه وسیزو چې له ډیرما ل او دولت سره هم ځانته دغه حیثیت او شخصیت نشي پیداکولی یعنې په لوړ مقام کې خلکو ته ټیټ معلومیږي او په ډیر لوی کورکې هرچاته وړوکی په نظر ورځي هغه څوک چه غزة النفس لري او دخلکو په نظرکې د شخصیت خاوند دی په هغه زړه سوی نه دی په کار.

خرقه پوښو په خرقه کې دی موندلی   هغه حظ چې په دنیا کې دنیا دارکا

خاني لاره

په موټرکې سپاره وو، یو خانزاده غوندې سړی هم په موټر کې ناست ؤ، دتیروخت زړې قصې یې کولې.

هغه ویل: پخوا موټرونه نه و، مونږ به په اسونو سواره وو، نوکرانو به موپه مخکې منډې وهلې.

هغه وخت خان او غریب معلوم ؤ، خانزاده او د آب سړی پیژندل کیده عام او خاص یو رنګه نه ؤ.

اوس هرسړی په موټر کې سپریږي او نوکر د بادار له څنګه ناست وي.

چې موټرونه راغله اوغریبان پکې سپاره شوه، خاني لاره او باداري بې رونقه شوه.

دخان قصه ډیره اوږده وه خو دمطلب ټکی داو، چې خاني لاړه ځکه چې خواران او غریبان په موټرو کې سپاره شوه.

يوازې

ماشومان، ځوانان، سپين ږيري د پسرلي ميلې ته روان ؤ، زه هم له دوئ سره ولاړم او په ډيرو ګڼو خلکو کې ننوتم.
هلته دپښې دايښودو ځاى نه ؤ اوبى حسابه مخلوق راغونډؤ.
نه پوهيږم چاله مانه پوښتنه وړکړه چې ته يوازې يې که څوک درسره شته!
ما وويل: زه يوازې يم.
همدغه وخت زه د يوازې په معنې پوه شوم او داراته معلومه شوه چې په ډيروګڼو خلکو کې هم سړى ځانته يوازې ويلى شي.

فاتح

سکندرله ډير قوت او ډيرو لښکروسره ښارته راغى، دښار له خلکو سره يې څو ځله زورور جنګونه وکړه.
له دواړو خواوو نه ډير خلک ووژل شوه. ډيرې وينې تويې شوې، ډيرې ککرى له ښو لاندې شوې، وروسته له ډيرو جګړو هغه دمړو په سرونو پښې کيښودې او دلوى فاتح په حيث ښارته ننوت.
دى ډير په قهرو، ده غوښتل چې ښار لوټ کړي او قتل عام جوړ کړي، مګر داکار ده ونشو کړى ځکه چې په ښار کې يوپټ قوت موجود وچې ده ورسره مقابله نشوه کولاى.
دى چې ښارته ننوت په يوې ډيرې ښکلې پيغله يې سترګې ونښتې او په يوځل ليدويې زړه بايلود.
څوک چې بې زړه شي هغه بيا جنګ او جګړه نشي کولى، ځکه ده هم له خپل ټول قوت او قدرت سره ځان دغې پيغلې ته وسپاره.
دغه لوى فاتح چې دعشق او مينې په پنجوکې ګير شو ، بل راز شو او دخپلې معشوقې د خوښې لپاره يې دښار د خلکو خدمت ته ملا وتړله.
دغه وخت دامعلومه شوه چې دى فاتح نه و فاتح بل څوک ؤ.
دى په دې نه پوهيده چې په ډير زور اوقوت خپل ځان يوه قوت او قدرت ته سپاري چې له سلطان او شهنشاه نه دخلکو خدمتګار جوړوي.
په رښتيا چې دعشق مقام ته رسيدل هم څه اسانه کارنه دى او دښکلا په دربا رکې پادشاهي هم په تعظيم او احترام سر ټيټوي.
هلته محمود داياز تابع دى، او سکندر هم په يوه نظر بل راز کيږي او قهر وغضب خپل ځاى مينې او محبت ته پريږدي.

لباس

بدرنګه خياط ؤ، مګر کار يې ښايسته و او کالي يې ډيرښه ګنډل.
دفيشن خاوندانو خپلې دريشۍ په بل چانه جوړولې، هر چا به ويل چې فلانکى ډيرښه خياط دى، دده په شان لباس بل څوک نشي جوړولى.

دغه هنر په دغه سړي کې ډیر غرور او تند خوی پیداکړی و. یعنې ځومره چې دده ځیره سپی، وه هغو مره یې خوی هم سپی و مګر دغو دوو سپو دچامخه نشوه نیولی او دخلکو هجوم په ده باندې ورځ په ورځ زیاتیده ځکه چې صفت اوهنر په ده باندې دښه خیاط نوم ایښی ؤ.

که داسړی له دغې ناشولتې ځیرې اوخپل بدعادت سره ښه خیاط نه وای له ده نه به بدبخته انسان بل نه و، یا به دی هغه وخت دښه سلوک او ښه خوی خاوند و او سیرت به یې بل رازؤ، یعنی ښه خیاط به نه و ښه سړی به و ، مګر اوس د ده هنر او کما ل ښه خوی ته ضرورت نلري او د ده په بد خوی اوبده ځیره یې ډیره ښه پرده غوړولې ده ځکه هر چاته ښه ښکاري اوهرڅوک ورته په قدر او عزت ګوري.

فن اوصنعت ډیر ښکلي شاګردان دده لاس لاندې کړه او دډیرو ښکلو د قد او اندام اندازه اخلي.

زه دغه خیاط په دې حقیقت ډیرښه پوه کړم چې دانسان حقیقت په صنعت اوهنر پټیږي ځکه دغه سړی دخلکو په نظر کې محبوب دی اوهرڅوک یې دزړه ساتلو کوښښ کوي. هماغه شان چې یو بدرنګه مخ له ښایسته پلو لاندې پټ وي او دهر چانظر ځانته را کاږي دا خیاط هم دښه لباس په جوړولوکې پټ دی چې څوک یې حقیقت ته نه ګوري کار او لیاقت ته یې ګوري.

دښه لباس اغوستل خوپه ځای پریږده ، جوړول یې هم دغومره اثرلري چې بدښه کولی شي.

لباس په لومړی وخت کې دځان پټولولپاره جوړ شو چې پخوایې ښایست هم پټاوه او د ښکلا مخه یې نیوله خو وروسته پخپله دومره ښکلی شو چې دانسان اصلي او حقیقي ښایست یې له هرچا هیر کړاو دتاؤس د بڼو کار ترینه واخیستل شوه.

دانسان لباسونه ډیر زیات اوخو رازه دي، چې ځینو ته مونږ دلباس په نظرنه ګورو هغه ښایست او ښکلیتوب چې دانسان په ځیره کې وینئ له یوه لباس نه زیات قیمت نلري که څه هم په ډیر جګ نرخ خرځیږي او له انسان نه یې قیمت ډیر لوړ شوی دی.

په دغه قیمتي لباس کې هم دانسان عیبونه پټ دي او ستا رالعیوب دا ښکلې پرده د ستر لپاره دانسان په معایبواچولې ده.

هغه چې مونږ ورته خوبان وایو او ډیر ښکلي په نظر راځي مونږ پرې زړونه بایلو اوعشق ور سره لرو مګر په دې نه پوهیږو چې ځومره بد خویونه اونا کاره عادتونه په دغه ښکلیتوب کې پټ دي که داخوی اوعادات په بل چاکې وي ډیر بدورته ګورو مګر دلته دصورت ښایست دسیرت عیب پټ کړی او په همدغه وجه دلیلیٰ سپی دمجنون په نظرکې ښاغلی دی. دهمدې لامله دمعشوقو جفا له وفانه ښایسته ده او دښکلو ظلم اوستم دظالمانو ظلم غوندې بدرنګه نه دی.

مونږ علاوه په دغو ظاهري لباسونو معنوي لباسو نه هم ځانته پیداکړي دي چې یوله بله پکې ځان پټوو او په دغه وسیله حقیقت له پوهانو او هوښیارانو نه هم پټ ساتلی شو.

ددغه لباس نوم پوهه او هوښیاري ده چې د علم او معرفت په بامه یادیږي.

هغه چې زمونږ په نظر کې عالم فیلسوف یا ادیب او هنرمند معلومیږي دهغه عیبونه دعلم او پوهې دپردې لاندې پټ دي چې مونږ یې ښه نه وینو یایې ډیر ښه وینو اونقص راته کما ل معلومیږي.

څنګه چې فصاحت اوبلا غت کله حق ناحقه کوي او غلط صحیح ښیي دفصاحت او بلاغت خاوندان هم له ډیرو عیبونو سره زمونږ په نظر ښاغلي ښکاري او اصلي حقیقت یې رانه پټ دی.

هو! دجما ل اوکما ل خاوندان او دعلم اومعنی صاحبان د ډیرو ښکلو اوښایستو پردو ترشا پټ دي چې مونږ یې اصلي بڼه نه شو لیدلی.

دمنطق اوبیان خاوندان خپله بدي هم نیکي ښودلی شي اودبل نېکي بدرنګولی شي.

ددې عصر سحر او جادو په دغه ډول زمونږ په سترګو اونظر لوبې کوي.

ډیر وخت په کاردی چې انسان طلسم هم مات کړي او حقیقت ته ورسیږي یاله یوبل طلسم اوبل سحر سره مخامخ شي.

مونږ اوس انسان نه وينو ياد انسان رنګ ا وصورت وينو ياېې په وينا اوخبرو کې ګورو که ډېر وړاندې لاړشو نو کاراو هنر يې ووينو.

دانسان حقيقت صورت نه دی، پوهه نه ده، فصاحت اوبلا غت نه دی، په کاراو صنعت کې هم دانسان فطرت او نفسي کيفيات څوک نه شي ليدای.

داټول شيان دانساني حقيقت دپټولو اوښه ښودلو رنګ رنګ لباسونه او حجابونه دي.

د انسان غرايز او خويونه دانسان اصلي حقيقت دی چې ډېرې پردې يې په مخ پرتې دي.

انسان پس له مرينې په قبر کې هم بې پردې نه شي اوسېدلی او چېرته چې دی نه ځان ويني اونه بل ويني بياهم بايد په کفن کې پټ وي ځکه چې د ده ټول عزت او حرمت په دې کې دی چې بې پردې نه شي او څوک يې بې پردې ونه ويني.

هغه انسان چې په عبادت کې يې ريا پټه ده، په هوښيارۍ کې يې شيطنت پټ دی او سخاوت يې هم ديوه داسې پټ تجارت نوم دی چې له ګمرکي محصولاتونه هم معافيت لري هغه تر قيامته له نورونه ځان پټولی شي.

دا ستر لکه د ښځو حجاب او حيا هغه شی نه دی چې دمدنيت او تجدد شما ل يې له مخه لرې کړي.

په دغه ستر ډير بې پردې خلک هم ډېر ټينګ دي.

چيرته چې دنن جامې ډيرې لنډې شوي دي اوخلک دصورت بربنډولو ډير هوس لري هلته هم دانسان سيرت اوحقيقت په ډيرو پردوکې پټ دی.

په انسان کې ځينې داسې ضعيفې جنبې شته چې له ډيرې حيانه خپل خاوند ته هم ځان پوره نه ښيي او انسان ورته له ډيره خجالته سم نه شي کتلی، همدغه سبب دی چې هر څوک خپل ځينې شيان هيروي اوخپلو عيبونو ته داسې اصلاحي رنګونه ورکوي چې په خپل ځان يې ګمان بل رازشي اوخپل شعور هم وغولوي.

نن دانسان څېره تلويزون کې له ډېر لرې ځايه ښکاري مګر دانسان معنوي څېره او باطنی تصوير دومره پټ دی چې سړی په خپله خپل ځان پوره نه شي ليدای بلکه خپل عکس د نورو په نظرکېويني، که چاته چاښه ويل هغه ځان ښه ګڼي او خوشحاليږي که خلکو څوک بدوګاڼه له بدوخلکو سره په زندان کې لويږي که څه هم يوسف يا سقراط وي.

همدغه وجه ده چې له ډيرو خلکو نه دستا يو نکو په ستاينو دمتملقينو په منطق ځانونه ورکيږي اوخپل ځان بل شان ويني.

دهمدغې اغيزې په سبب اوس د ځينو رنځورانو علاج په خبرو کوي او ډاکټران ورته وايي چې ډېر ښه يې او هېڅ مرض درکې نشته يعنې دغه د دروغو شاهدي ناروغه هم ښه کولی شي او يوطبي علاج ګرځيدلی دی.

زه دا منم چې په دنياکې ښه او بدشته مګر دښو او بدو په پېژندلو کې دومره سودايي شوی يم چې دغه تميزرانه ورک غوندې دی.

کيدای شي چې مونږ ډيرو کسانو ته په دروغو ښه ووايو اوهغه ښه شي. يا ډير ښه بدګڼواو هغه بدشي، ځکه چې زمونږ ښه اوبد زمونږ دتصور اوتفکر نومونه دي نه دحقايقو، مونږ هغه چاته ښه وايو چې زمونږ په ذهن اونظر کې ښه وي نه داچې په خارج کې ښه وي يا يې حقيقت ښه وي.

مونږ څوسوه او څوزره کاله پخواهم دښو او بدو په نامه ځينې شيان له ځينو نه ښه ګڼل او اوس هم ښه اوبد يوراز نه ګڼو، ښايي چې بدښه وګڼو او ښو ته بدووايو، اوپه همدغسې تميزځان له بې تميزۍ نه وژغورو.

مونږ ظلم بدګڼو او عدالت خوښوو. مګر ځينې مظالم راته دعدالت په څير ښودل شويدي اوډېرو بدو خلکو راته ځانونه ښه ښکاره کړي دي، يعنې منطق او استدلال، ريا او تزوير شعر او ادب، عقل او فلسفې، عرف او عادت، سياست او تمدن کله له سمې لارې نه اړولي يو او زمونږ په شعور اواحساس يې هر راز لوبې کړي دي.

داکار هر کله اوهر چېرته پوهانو او دهنر خاوندانو کړیدی احمقان اوساده ګان خدای له دغسې سترو ګناهونو نه ساتلي دي.
که مونږ د ښارونو او مدني دنیا نه په څنګ شو او ناپوهانو ته ورشو هغوی خپل ځانونه دومره نه دي پټ کړي.
دهغوی اغراض او مطالب دومره لوڅ دي لکه دمتمدنو خلکو مېرمنې.
هغوی دحقایقو په پټولوکې ډېره لږه برخه لري اوژبې یې له زړونو سره ډېر غدر او خیانت نه کوي.
هلته دوستی او دښمني، ګناه او تعدي، ظلم او رحم ځان بل رازنه ښیي.
ریا او ټکی دهغوئ کاله ته ډېره لاره نه لري.
هلته دصداقت ځای سیاست نه دی نیولی.
هلته خلک ډېر لباسي خلک نه دي او په ډېر ساده لباس کې ژوند کوي.

خیرات***

ډېر غټ سړی مړ وو او په بدرګه کې یې ډېر پسونه، غوایان او چرګان حلال شوه.
داخیرات ډېر لوی او زورور خیرات و، چې دشاهانه میلمستیا رنګ یې درلود.
دخیرات دانتظام لپاره ډېرخلک مقرر وو، او ډېرو ښو اشپزانو پخلی کاوه دخدای درضا لپاره راز راز نعمتونه او هر رنګ طعامونه تیار شوه. خلک لکه مېلمانه په ټکتونو راوبلل شوه او دهر چا ځای معلوم و. هغه چې په ګرندیو ګاډو کې راغلل دننه قصر ته ننوتل.
دخانانو او ملکانو لپاره بېل ځای و. مامورین او میرزایان ګوښې ناست ؤ.
دسوداګرو او زمیندارو لپاره بل ځای جوړ شوی و.
هرچاته دهغه په اندازه برابره ډوډی راتله.
دهر چا درجه اومرتبه معلومه وه.
دعامووګړو لپاره غټې وریجې وې او له معتبرونه بېل ناست وو.
ځینې خواران او فقیران که څه هم وري پاته شوه او چا هلته پرې نښودل، مګر دآب او عزت خلک په ډېر ښه شان عذر شوه او دزوررورو قدر او عزت پوره وشو.
ددې خیرات قصې ترډېره وخته کېدلې!او هرچا به ویل چې ډېر زورور خیرات وو، ډېرې پیسې پکې ولګېدې.
هلته یو ړوند اویوشل ناست ؤ، هغوی وویل: افسوس چې زمونږ برخه پکې نه وه او مونږ هلته چاپرې نښودو.

دزيارت ډيوې

دجمعې مباركه شپه وه، خلک زيارت ته راتلل او شمع به يې بلولې، ځينو به په خاور ينو ډيوو کې تېل اچول او ډيوې يې لګولې، په زيارت کې ډېرې ډيوې روښانه شوې او خلک بېرته خپلو کورونو ته لاړل.
هلته هېڅوک پاته نه شو ه او ډيوې ټولې دزيارت په اروا بلې وې ، زه چې کور او کلي ته راغلم په کلي کې دغريبانو کورونه تياره وو، هغوی تېل نه درلوده ، ځکه په تورتم کې ناست وو.
څوک چې په ثواب پسې ګرځېده ټولو د زيارت ډيوې ولګولې او دخوارانو غريبانو له حاله نا خبره ؤ. هو! دغريبانو په کورونو کې تياره وه ځکه چانه ليدل.
په دوئ باندې يوازې دخدای نظر و اوبس.
ددوئ ډيوې دې خدای ولګوي مونږ به د زيارت ډيوې بلوو.

دمزارلوحه

کورپه کوراو کلي په کلي به ګرځېدمه او دخدای په نامه به مې څه غوښتل چا به يو موټی نا پاکه غله راکړه او چابه سوې ډوډی راکوله.
ډېرو کورونو به جواب راکاوه او ځينو به په دروازوکې هم نه پرېښودم.
څو ورځې ديوه اوبل له درګاه نه وری او بېنوا راغلم.
هېچا هېڅ رانکړه. له ټولو خلکونه مې زړه بدشو، دنيا ته مې په کرکه وکتل خدای ته مې رجوع وکړه اوپه دغې کوټنی (قبر) کې پرېوتم.
هغه چې زه به يې په دروازه کې چانه پرېښودم اوس ماته لاس په نامه ولاړوي له مانه څه غواړي.
زما په نامه زما کوټنی ته هرڅه راوړي او دخدای په نامه خوارانو او غريبانو ته سوې مړی هم نه ورکوي.

لياقت

يوه ويل: دغه مدبر د وزارت لياقت لري او هغه وزير بې لياقته لوړ مقام ته ختلی دی.
زما ملګری په دې خبره هماغومره خوشحاله شو لکه زه چې خپه شوم.
ما ويل لياقت بايد دومره بې قدره نه شي.
هغه ويل ديو مملکت دترقۍ او لوړ تيا لوی دليل همدغه دی چې لياقت پکې ډېر قيمت ونه لري، چېرته چې علم اوپوهه ډېره ترقي وکړي هلته بيا ډاکټران او پوهان ځان ته کاراو ډوډۍ نه شي پيداکولی او دلوړو شهادتنا مو خاوندان يا وزګار ګرځي يا چېرته ټېپر او ګازرې خرڅوي.

په مترقي هېوادونوکې يو پليس او ډريور هم لوړ تعليم لري او يو دهقان دکرهنې په کار کې زمونږ له رئيس زراعت نه ډېر پوه معلومېږي، دلته چې لياقت ډېر لږ دی او له لږو خلکوسره دی، نو يو سړی په لږ غوندې پوهه خدای نظر خان شي او لوړ مقام ته وخېژي، زه په دې ارماند يم چې زمونږ هېواد کې هم لياقت ډېر ارزانه شي اوله خارج نه يوه عالي شهادتنامه راوړل څه ډېر قيمت ونه لري.

زه به هغه وخت ډېر خوښ يم چې يوسړی د وزارت لياقت ولري او په ډېره ټيټه رتبه کار وکړي.

زما ملګري د خبر وپه چل ډېر ښه پوهېده او دبل خوله کې يې خبره وچوله. ماته دڅه ويلو موقع ډېره لږه پيداکيده، هغه ته ما ايله همدغومره وويل:

زه پدې نه يم خوابدی چې يو مدير د وزارت لياقت لري او وزيرنه دی ځکه چې وزارتونه هر چيرته لږدي او لايق کسان بايد په هرځای کې دومره ډېروي چې هريوه ته مديريت هم ونه رسيږي مګر دابله خبره که رښتيا وي چې يوسړی بې لياقت لوړ مقام ته ختلی دی په ډېرې خوابدی ارزي او دلياقت په دغسې بې پتی په سرو سترګو ژړل په کاردی، که چيرې ددنيا ټول کارونه دلايقو خلکو په لاس کې وي اوځينې لايق او وړکسان وزګارپاته شي يادهقاني وکړي څه بده خبره نه ده.

هغه ويل زه نه پوهيږم چې ته لياقت څه ته وايې ځکه چې سياسي او اداري لياقت لکه د بوډی ټا ل مختلف رنګونه لري او يوهوايي نمايش ورته ويلی شو.

دالياقت لکه علمي اوفني لياقت يوټاکلی اومعين شکل نلري چې هروخت او هرکله هرچاته يوشان ښکاره شي او ټول ورته په يوه نظر وګوري.

ته دا ومنه چې علمي او فني لياقت،سياسي او اداري لياقت، اخلاقي او روحي لياقت يوله بله فرق لري او دغه ټول لياقتونه په يوه سړي کې ډير لږ جمع کيږي.

دا ښه کارنه دی چې مونږ له هرسياسي او اداري شخص نه داخلاقي لوړ تيا انتظار ولرو ياترينه علمي اوفني لياقت وغواړو.

ديوه سياستمدار او اداره چي سړي لياقت دادی چې خلکو ته ځان اوجهان په بل راز وښيي اوڅه چې ځانته رواګڼي د نورو دپاره يې ناروا وګڼي، يعنې په خپله هره شپه قمار ووهي او نورو جوارګروته سزا ورکړي، دی د بزم په مجلس کې هرڅه وکړي، اوپه نورو باندې ټينګ ټکور ودروي.

پخپله نه انجينروي او نه مهندس، مګر علمي اوفني کسانوته لازمه هدايات ورکړي اوپه کارېې واچوي ، ده په کوم مکتب يامدرسه کې څه نه وي لوستی مګر دښوو نځيو امتحانونه واخلي او ښوونکوته دعلم اومعارف په باب ګټورې وينا وې وکړي.

ده ويل ما دخپل ماموريت په وخت کې خپل لوی لوی آمران وليدل چې دمطبوعاتي چارو په باب يې ماته هدايتونه راکول مګر دغه کلمه يې (مطبوعاطي) ليکله، داخترنوپه ورځ به يې پخپلو رسمي نطقونو کې دعدالت ګستر په ځای رعيت ګستر ويلې. ښه مې په ياد دي چې يوه ورځ چا د ده دپاره ميلمستيا کړې وه چې هر څه ډير زيات ومګر دکيفيت په لحاظ يې خوندنه و، هلته يوه مدير وويل داميلمستيا د کميت په لحاظ دستاينې وړده مګر دکيفيت په لحاظ يې مزه نشته.

زمونږ امرچې ډيرلوی کاردار و مګر دکم اوکيف په معنی ښه نه پوهيده هغه ته وويل چې: (کميت نګو کثرت بګو) زه دغه وخت پدې پوه شوم چې اداري اوسياسي اشخاص علم ته ډير احتياج نلري، دوئ پخپل قوت لوړ مقام ته رسيدلی شي او پوهه دلاس لاندې خلکو دپاره ډيره په کار ده.

ماته دامعلومه شوه چې علم عادي لياقت دی او قوت دفوق العاده لياقت نوم دی، په فوق العاده لياقتونو کې ځينې هغه لياقتونه هم داخل دي چې هرڅوک يې نشي ليدی اوبلا تشبه له سحر اوساحرۍ سره شباهت لري چې زرنګي، چا لاکي خو دنما يې اوعوام فريبي ورته ويل کيږي اود چانس اوتصادف برخه پکې زياته ده.

کوم قوت اوقدرت چې داداري اوسياسي کسانو په برخه رسيدلی دی هغه د يوه روحي تاثيرپه وجه دفوق العاده لياقت رنګ پيداکوي اودجلال او عظمت په رڼا کې ډير معمولي لياقتونه فوق العاده معلوميږي.

که ښه فکر وکړو او ونه غوليږو نولياقت اوکفايت د زور اوقوت دوهم نوم دی اوعلمي يا فني لياقت په هر وخت او په هرځای کې دقوت اوقدرت تابع دی.

افلاطون او ارسطوکه په هرځای کې وي دسکندر لاس لاندې به وي اوسقراط به په زندان کې دزهرو کنډول په سراړوی.

هغه کسان چې اوس په مدني دنياکې دديموکراسۍ په اساس دآراٴ په کثرت لوړ مقامونه نيسي هغه په علمي لحاظ لوړخلک نه وي بلکې له ځينو نورونه يې لياقت ښکته وي په اخلاقي لحاظ هم دوئ په نوروڅه تفوق نلري مګرپه يوه ساحرانه قوت له خپلو حريفانونه ميدان وړي او په ځينو پټو وسايلو ياغولونکوشيانو عمومي توجه ځانته راګرزوي.

داد منلو خبره ده چې ځان دخلکو په سترګو کې ښه ښودل اولوړ مقام ته رسيدل ډير ځله دخلکو دغولولو اوځان بل راز ښودلو نتيجه وي او ډير لږ کسان دي چې ديوه حقيقي لياقت په مرسته يوه عالي مقام ته رسيږي او په اخلاقي فضايلو په عالم کې محبوبيت پيداکوي.

يوا جتماعي عالم دخپل علمي تحقيق په رڼا کې وايي:

هغه څوک چې په ربښتيا له ټولو اجتماعي عيبونو يعنې له خود پرستۍ له تعصب، له خطا کارۍ اوله ريا او دروغونه خلاص وي له اجتماع سره به هېڅکله موافقت ونشي کړی اوهر ګوره به انزوا اختيار کړي.

که دغه خبره ربښتيا وګڼو نو هغه لياقت چې خلک يې خوښوي اوپه خلکو اغيزه لري بله قيافه پيداکوي اوداسې مثا ل لري لکه چې يو بدرنګه مخ په ډول اوسينګارښايسته وښودل شي.

همدغه سبب دی چې ځينې بدرنګه مخونه خلکو ته ښه ښکاره کيږي اوځينې ښايسته مخونه چې دحيا اوعفت په پرده کې پټ دي دچاتوجه نه جلبوي.

لياقت کله لکه يو لوړ برج له ډير لرې ځايه نظر جلبوي مګر هيڅ پکې نه وي او بې له نموده نور څه نلري.

کله لکه ورانه کنډواله ګنجونه پکې وي او څوک يې نه ويني.

مادغه راز ډير مختلف اومتضاد لياقتونه ليدلي دي او پوهيږم چې هرلياقت ښاغلی نه دی.

ډيرخلک داهم لياقت بولي چې سړی قلپه روپۍ په بازارکې وچلوي اوپه يوه روپۍ ددوو روپو ما ل واخلي، ځکه په لياقت باندی ډيره ښه عقيده نلرم او ډير ځله راته دغه متاع لکه دغلا ما ل که هر څومره قيمتي وي ارزانه او بې قيمته معلوميږي.

کوچنیان***

زه نه پوهیږم چې مونږ ولې کوچنیانو ته په کوچني نظر ګورو، یعنې ولې ځانونه لوی ګڼو او دوی کوچني بولو؟ ښایي چې په دې خبره زه ساده غوندې ښکاره شم او زما دغه خبره د کوچنیانو خبره وي، مګر څه وکړم ؟ زه په رښتیا تراوسه ښه نه یم پوه شوی، چې لوی څوک دی او کوچنی څوک دی؟ ځینې کسان چې دلویوالي دعواکوي او ځانونه لوی ګڼي ماته کوچني او واړه په نظرراځي.

ښایي چې ددې سبب همداوي چې زه په خپله کوچنی یم.

دیو کوچني ماشوم ځمکه اواسمان هم ډیر لوی نه وي او لمر او سپوږمۍ ورته یو ټیکلی ښکاره کیږي، ددنیا لکونه او کړورونه هم دماشومانوپه نظرکې له څوشلونه زیات نه دي او هرڅه کم په نظر ورځي. پاته شوه دابله خبره چې کوچنیان زما په نظرکې خدای ولې لوی کړي دي او زه څله هغه چاته په لویوالي قایل یم چې نوروته واړه معلومیږي. دا هم بې دلیله نه ده زه په ماشومانو کې ځینې داسې لوی خویونه اوستر صفتونه وینم چې هغه (ستاسو په اصطلاح) په ډیرو لویانو کې نشته. هغه کسان چې لویي لري او ځانونه ورته لوی او زورور معلومیږي دخپلې کینې اوبغض په مقابل کې ډیر کمزوري دي.

که زه اوته هرڅومره لوی شو او قوت ومومو په خپلو غلیمانو رحم نه شو کولی. په زورورو باندې قهر او غضب ډیر زورور وي مګر ماشومان دغه رازنه دي، ددوی په زړونو کې کله کله عناد اوکینه پیداشي ډیر ژربې محوه کولی شي اویوه شیبه وروسته له هغه چاسره مینه کوي چې یوساعت دمخه یې ورسره منګولې لګولې.

داکار لویان نه شي کولی، لوي خلک دخپل قهر اوغضب په مقابل کې ډیرواړه اوډیر کمزوري دي.

دا زور اوقوت دکوچنیانو په برخه رسیدلی دی، چې دحسداوعناد اورمړکړي او داجهنم په ګلزاربدل کاندي.

ددنیا لوی لوی غمونه او مصیبتونه چې دلویانو ملا ماتوي په کوچنیانو ډېر تسلط نه لري اود حواد ثو ډېره زوروره سیلۍ ددوی له شونډو خندا او خوشحالي نه شي وړلی.

دوئ په همدغه جګړکې خپل کاغذي پتنګان په هواکوي او خاندي، ددوي تصور او تخیل له دوزخ نه فردوس جوړولی شي او مونږ په جنت کې هم له مارانو او لړمانونه نه شو خلاصېدی.

دوی په ډیر لږ څه ډېر زیات خوشحالیږي یعنې ډیره زیاته خوشحا لي په ډېر لږ شي اخیستلی شي مګرلویان په ډېرڅه هغومره نه خوشحالیږي.

په دې سودا دوی له هرچانه ښه پوهېدلي دي او نورېکې غولېدلي دي.

دکوچنیانو په زړه کې چې هرڅه وي هغه په خوله هم وېلی شي مګر لویانو ته دغه حق پوره حاصل نه دی. داجتماع اداب اوقیود، عرف او عادات اصول اوقوانین په لویانو حکومت کوي او کوچنیان دعقل له غلامۍ نه هم خلاص دي.

داخبره صحیح ده چې انسان او ل په جنت کې و، وروسته بیادغه نیمګړی جهان ته راغی.

دهر ماشوم سرګذشت همدغه دی، ما شومان او کوچنیان ټول په جنت کې دي، دمور غېږه دماشوم لپاره جنت دی، دمیندو تیونه دشودو لښتي دي، دحیات اوبه همدغه سپینې پۍ دي چې دمیندوله تورو پلونو لاندې پټې دي.

ترڅوچې ماشوم، ماشوم دی او له اندیښنوسره نه دی اشنا، ددنیاله غمونو نه داسې بې غمه دی لکه چې په دې دنیا کې بیخې نه وي اوپه بل جهان کې اوسي.

کله چې له دغه معصومیت نه لږ غوندې لرې شي او شیطان یې وغولوي نو له جنت نه بهر شي او دنیا ته راشي.

اوس پوه شوئ! چې دبلوغ اولوېوالی علامه له شیطان سره اشنا کېدل او غولېدل دی.

جګ برجونه***

دکلا برجونه او دېوالونه ډېرجګ و، دکلا شاو خوا خندق ډېر ژور و.
له دغه جګوالی سره دغه تېتوالی ترلی و او دلوړتیا راز په همدغه کنده کې پټ و، ترڅو چې یوځای ډېر ژورنه شي دچابرجونه نه جګیږي.
د یوه لوړېدل او دبل ټیټېدل یوله بله تړلي دي.
داجګ برجونه هرچاله لرې لیدل مګر دالویه کنده له لرې چانه لېده او دنژدې خلکوهم ډېر پام ورته نه و.
زمونږ سترګې له ډېرلرې ځایه لوړ ځلي او جګ برجونه ویني مګر ژورې ځاګانې اولویې کندې څوقدمه هغه خوانه ویني.
ددې هسکو دېوالو نو او لوړو برجونو خټه له همدغه ټیټ ځایه اخیستل شوېده، داخټه د سنډا له پښو لاندې پخه شوه او ډېرو خلکو په لتو و وهله بې له دېنه دادېوالونه او برجونه نه لوړ ېده.
یوه لوړمقام ته رسېدل دغه راز کارونه په مخکې لري او ټیټ همدغسې جګیږي.
ددنیا جاه وجلال،عزت او منزلت هماغه لوړبرجونه دي چې سرګذشت یې له ډیر ټیټ ځایه شروع کېږي.
کوم سرچې دډیرو خلکو په مخکې په تعظیم ټیټ نه شي نورسرونه ورته په احترام نه ټیټیږي.
هغه چې بل ته لاس په نامه نه وي ولاړ نو ورته لاس په نامه نه دریږي.
دا هغه پور دی چې سړی یې یوه ته ورکوي اوله بل نه یې غواړي.
که داخبره تاسې نشی منلی، نوراشئ دخان نوکران وګورئ! هغه چې دخان په مخکې خپل سر ډېر ټیټوي په نورو باندې تفوق لري او درجه یې لوړه ده.
هغه آس چې دارباب دسپرلی لپاره په کمندکې ولاړ دی له نورو آسونونه ډېر قدر لري او میتران یې ډېر ښه خدمت کوي.
که مونږ حقیقت ته ځیر شو عزت ډېر ځله په ذلت کاته شي او باداري دغلامي نتیجه ده.
ډېر خلک شته چې دشخصیت ګټلو لپاره خپل شخصیت له پښو لاندې کوي او دعزت لپاره عزةالنفس قربانوي.
څنګه چې دهقانان غنم په خاوروکې شیندي او بیا دغنمو درمندونه اخلي، دوی هم عزت او شخصیت له خاورو لاندې کوي او ودې ته یې منتظروي.
په دنیا کې لږکسان دي چې خپل فطري او طبیعي لوړوالی په بل شان ساتي او دلوړو برجونوغوندی نه دي، بلکه دغرو له جګو څوکوسره شباهت لري.

حقیقت***

لکه چې ریا په عبادت کې وي او شیطنت په هوښیارۍ کې.

دښمني هم کله ددوستۍ په جامه کې پټه وي او رقابت دمحبت په څېرښکاري. ډیر محبتونه دي چې ډیر پټې کینې په کې پټې دي.

په ډیرواحساسانونو کې ډېرزیانونه پټ دي.

ددې زماني خندا دماشومانو اوساده ګانو خندا نه ده چې یوازې دمینې اومحبت له پښته وي.

ددې وخت ښېګڼه هم که هرڅومره ښکلې وي عفت او تقویٰ پکې نه شته او ډېره رسوایي ورسره ملګري ده.

درقیبانو احسان او مهرباني دخلکو په نظرکې څوانمردي معلومیږي مګرله دغه باران سره تندر، بریښ اوسېلابونه ملګري دي.

زه دښمنانو مروت عالیجنابي ګڼم، مګر صداقت اومحبت ورته نه شم ویلی.

همدغه سبب دی چې زه دروغ او ریا بیخي نه شم رټلی او په ځینو مواردوکې ورته ډېرښه نوموونه هم پیداکوم.

زه پوهیږم چې عالیجنابان خپل رقیبان څنګه وژني؟ ماته معلومه ده چې قاتلان ټول یو راز نه دي، ځیني خپل رقیب په توره وژني، ځیني په ټکۍ اوځیني په احسان، ته کولی شې چې دخپل رقیب سر د احسان په زور ځانته ټیټ کړې او له خپل حقه هم ورته تېرشې مګرله رقابت نه نشې تېرېدلی.

په احسان او مهرباني رقیب محوه کیږي، مګر رقابت نه محوه کیږي رقیب وژل او رقابت وژل ډیرفرق لري. ډیرو خلکو خپل دښمنان مړه کړه، مګر دښمني مړه نه شوه.

د پهلوانۍ په میدان کې یو پهلوان بل ته د ملګر تیا لاس غځوي او احترام په ځای کوي، مګر ځان ورته نه ځملوي.

دغه راز احسان دزور او قوت خاوندان له چاسره نه شي کولی دانیکي یوازې دضعیفانوکاردی.

هغه چې خلک ورته سخي وايي اوستاینه یې کوي، عالیجناب به وي، مګر دخیر خاوند نه دی.

دخان او ملک دالویه اوښکلې مهمانخانه (مېلمستون) چې ګورې په زور اوجبر جوړه شوېده او ډیر کورونه یې دخپلې ودانۍ لپاره وران کړی‌دی.

دا راز سخیان دخوارانو او غریبانو ګېډې نه مړوي، بلکه خلق خواروي او وږي کوي یې.

حجره چلو ل او مېلمانه پالل په حقیقت کې دډیرو وږي کول او دلږو مړول دی.

دغه اسراف او تبذیر چې تاته جود او سخامعلومیږي دپاکې او حلالې ګټې نتیجه نه ده که څوک په ظلم او زور په چل اوفریب پردی مالونه خپل نه کړي دغه راز لوی دسترخان نه شي غوړولی.

دچاپه کورکې چې هره ورځ پسونه او چرګان حلالیږي له هغه سره ارو مرو یا د لېوانو قوت ملګری دی یا دګیدړانو چل اوفریب.

که څوک غواړي چې ریښتیانی سخي او دخیر خاوند وګوري نولاړدې شي هغه دهقان دې وګوري چې یوه لاروي ته یې سکړک او شږومبې په مخکې ایښي دي او په خپله یې هم همدغه خوراک دی.

څوک چې پردي مالونه په چا باندې نه خوري او دخپل زیار او زحمت په ګټه مېلمه او مسافر پالي په سخاوت نه دی مشهور مګر دخیر خاوند ورته ویلی شو.

هغه چې خانقاه چلوي او په لنګرکې یې ډېر وږي مړیږي، په ظاهره خودی نوروته ډوډۍ ورکوي مګر په حقیقت کې دی د نورو ډوډۍ خوري.

دغسې پیراو فقیر ته که ډیر خلک دبرخه راوړي اوله ډیروغتوسوداګرونه په تول کې دروند خیژي رښتیانی فقیر ویلی شو ځکه چې دده هرڅه دنورو ما ل وي اوپه خپله هېڅ نه لري.
څنګه چې دخان او ملک سخاوت دپردی ما ل برکت دی دشیخ کرامت هم دنورود کرم نتیجه ده. هغه څه چې مونږ ته په ظاهره ښه ښکاري په حقیقت کې ښه نه دی او اصلي څېره یې ډیره بده ده. مونږ دیوه لښتي رواني او به پاکې ګڼو که څه هم دلارو او د کوڅو ډیرې پلیتې اوبه ورسره ګډې شوي او ډېرو څارویکې بولې کړي دي.
ډیره ښه ده چې زمونږ سترګې دحقیقت دلیدو لپاره نه دی پیدا او هروخت ظاهر ته ګورو.

لویه خدایه

که زه ښه وکړم ته راسره ښه کوې که بدوکړم دبدو سزاراکوې.
که ستا مینه زما په زړه کې وي په محبت راته ګورې.
که زه بې مینې شم ستا مهرباني کمیږي.
ستا دمحبت بارانو نه په مابانديې هغه وخت وریږي چې زما په زړه کې رحم وي. زه چې هرڅه وکړم ته هماغسې راسره کوې.
زما نېکختي او بد بختي زما په عمل پورې اړه لري او جنت ته یاد وزخ ته تګ زما دښه عمل اوبدعمل نتیجه ده.
زمونږ عقل او فکر همدغه دی، مونږ چې تاته په خپله آئینه کې وګورو ستا په باب دغه شان فکر کوو. که مونږ ځانته ونه ګورو ستا لوی شان ته وګورو ته زمونږ له خیا ل اوفکر نه ډېر لوی یې.
مونږ چې دځان غوندې خلکو لپاره کالي نیسو او هغه دسرپه سترګو نه وینو یالندوي یا اوړده. مونږ پوهیږو چې ستا ستاینه له مونږ نه پوره نه ده.
مونږ ډېر واړه اوکوچني یو، ته ډېر لوی یې.
دا زمونږ کاردی چې دښوپه مقابل کې ښه وکړو او دبدو په مقابل کې بد، که مونږ ښوک ووهو حاکمان هم مونږ وهي.
که مونږ په ځمکه کې غنم وشیندو اوبه ورکړو ډېر غنم راکوي، او زمونږ آب ودانه ځمکه هم بې عوضه نه پریږدي. که دیوه نیا لګې پالنه او روزنه وکړو خوږه مېوه او یخ سیوری را کوي.
که سوداګرو ته پسې ورکړو هرڅه چې وغواړو راوړي یې.
که له یوه ماشوم سره مینه وکړو له مونږ سره مینه کوي.
ستا شان له ټول مخلوق نه ډېر اوچت دی.
ستا اراده زمونږ د ارادې تابع نده.
ستا کړه زمونږ د کړونه نه پیداکیږي.
ستا محبت زمونږ دمحبت مولود نه دی.
ته خالق یې او مونږ مخلوق.

ماشومان

مونږ ناست وو، ماشومانو زمونږ له څنګه لوبې کولې.
کله به یو له بله ونښتل چیغې به جګې شوې ژړا انګولا به وه.

کله به د خندا شور او زوگ دومره اوچت شو چې په عذاب به یې کړو.
یوه به چې دبل دلوبو شیان ګډوډ کړه هغه به په قهر شو او کنځلې به یې کولې، زمونږپام نه و، یوراپاڅېد دبل مخ یې شوکارې کړ دهغه په مخ وینې وبهیدې اوله مستۍ نه جنګ جوړ شو.
مونږ وېل: خیردی واړه دي نه پوهیږي.
زمونږ لویوالی داتقاضا درلوده چې دکوچنیانو طفلانه لوبې هېڅ وګڼو او ملامت یې نه کړو. ماشومان دعمر او وجود په لحاظ په رښتیا له مونږ نه واړه دي مګر دومره واړه نه لکه مونږ چې دخدای په دربار کې واړه یو.
دماشومانو پوهه به له مونږ نه لږه وي مګر زمونږ پوهه دخدای په حضور کې هېڅ نه ده یا هېڅ ده.
هلته مونږ له ماشومانو نه ډېر واړه یو، او زمونږ پوهه ډېره لږه ده. زمونږ لوبې هم دورو غوندې دی.
زمونږ خندا اوژړا هماغسې ده.
ماشومان پوهیږي چې واړه یو، او مونږ نه پوهیږو.
راشئ! چې په دې خبره ډېر خوشحاله شو او دلوی خدای لویوالي ته په ډېر امیدوګورو.

شعر او ادب

دانسان په وجود کې دوه شیه ډېر عزیز معلومیږي چې یوه ته زړه او بل ته دماغ وایي. له دماغ نه علم او فلسفه پیداشو، له زړه نه شعر او ادب.
اروپایان زړه دعواطف اونفسي احوالو ځای ګڼي. مسلمانان دایمان او عقیدې ځای ته زړه وایي.
صبر، رحم، کرم، شجاعت، سخاوت دزړه کار دی.
عشق او مینه په زړه کې وي.
شعرله زړه نه الهام اخلي او له زړه سره کار لري.
داروین وایي: ((هغه لوی کما ل چې دتحول اوتکامل په لاره کې یوازې د انسان په برخه رسیدلی او نور ژوي ترېنه محروم دي دانسان قلبي عواطف دي چې په رحم، مروت، کرم، شجاعت نوعه پرستۍ ترېنه تعبیر کیږي.
که انسان غواړي چې له حیوانیت نه لرې وي. باید دغه عواطف ښه وروزي، د عواطفو روزل د شعر کاردی او شعر ته دعواطفو او احساساتو دظهور او تجلیاتو کوه طور ویلی شو.
څنګه چې دلمر وړانګې او پلوشې لومړی ځل دلوړو غرونو څوکوپرپیوزي او وروستۍ وداع هم دغروله څوکوسره کوي، دغسې دعواطفو او احساساتو پرتو هم دشاعر په زړه له نورو نه زیات لویږي او ځینې زړونه لکه دغرونو څمڅې او غارونه دغه رڼا یا بیخي نه ویني یا یې ډېره لږه ویني، همدغه عواطف او احساسات چې دشاعر له زړه نه الفاظو ته را نقل شي شعر ترې جوړشي او په زړونواثر کوي.
هو! دشعر موضوع ښکلي خیالات، عالی احساسات، دزړه تاثرات، دغم او خوشحالۍ خوبونه، د روحي او جسمي ښکلا اغیزې اوعشق او محبت دی.
که دغه شیان په یوه ښکلي تعبیر اوښو الفاظو کې بیان شي چې دفصاحت او بلاغت مراعات پکې په ښه شان شوی وي، شعر ترینه جوړشي او ډېرښه شعر هماغه دی چې په دغه معیار برابروي.
څومره چې د یوه شاعر فکر او خیا ل ازادوي او دمحدودیت له قیوداتو راوتلی وي هغومره یې شعر لوړ او عالي وي.
که یوشاعر دنورو په شان هرچاته او هرشي ته سر ټیټوي اوپه فکر کې یې دبغاوت جذبه نه وي موجوده له هغه نه دښه شعر هیله نه شي کیدای.

شاعر باید دفکري انقلاب علمبردار او بت شکن وي.
شاعر ته نه ښايي چې د زاړه منطق درس دعقل له زاړه بوډا نه واخلي اوپه زړه لاره په زاړه فکر پسې لاړشي.
دشاعر خيا ل باید ډیرلوړ پروازوکړي اوله ډېرهسک ځايه دغه جهان ته وګوري.
دشاعر نظر باید دنورو غوندې نه وي اوهرڅه په بل شان ووینی دشعر او ادب ژوند دفکر په ابتکار کې دی او تقلید یا ابتذا ل دشاعر مرګ دی.
دشعر او ادب دنیا په دلداری او دلبری ولاړه ده شاعر باید په هرڅه او هروخت کې زړه ته رجوع وکړي او ډیر حساس زړه ولري.
هغه چې په زړونو کې هیجان، تاثر او حساسیت نه شي پیداکولی او زړونه نه خوځوي شاعر ورته نه شو ویلی.
که داخبره رښتیاوي چې انسان په هروخت او په هرحا ل کې د زړه په خوښی پسې روان دی او زړه په دماغ باندې حکومت لري یعني دعقل ادارک دقلبي تما یلاتوله تاثیر لاندې وي نو ویلی شو چې دیوه ملت عقلي او ذهني سیراو حرکت هم دشعر او ادب تابع وي او شاعران په نفسیاتو او روحیاتو کې تغیر او تحول راوستلی شي.
همدغه شعردی چې په زړو کې زلزلې او طوفانونه پیداکوي اوکله یکې داسې صبراو سکون ړدي چې غرونه یې ثبات او استقامت ته حیران وي.
که دارښتیا وي چې دچړګانو په نارو بیده خلک له خوبه پاڅیږي، نو دابايد ومنوچې د شاعرانو په نغمو دیوه ملت احساسات او جذبات راوبښیږي او په دې اسرافیلي شپېلی کې بل راز تاثیرات موجود دي.
کوم فیلسوف چې هر څه بدګڼي او زندګي توره په نظر ورغلې ده، هغه هم شعر ته ښه ګوري او شعر دانسان د پاره یوه ښه پناګاه بولي.
شوپنهاور وايي ټولې بدبختی دانسان له نفس څخه نشئت کوي او له ژوند سره ډیر مصیبتونه اوغمونه ملګري دي که څوک یوه داسې چاره لټوي چې له بد بختیو نه لرې غوندې په امن کې شي باید به صنعت او هنر کې مستغرق شي او دښکلا په مظاهروکې ځان ورک کړي.
په دغه حا ل کې سړی په ظاهر ه له خلکوسره وي مګر په معنی کې یوازی وي او دنیا ورته لکه یو سراب معلومیږي چې د ده لمنه نه شي لمدولی.
په همدغسې بیخودی کې انسان ددنیا له شراو شوره اسوده کیږي او دبې نیازی مقام ته نږدې کیږي چې غیرله حقایقو بل شي ته متوجه نه وي دغه صنعت او هنرچې دشوپنهاور په نظرکې دښکلا مظهردی او دی ورته ښه پناګاه وايي شعردی. که چیري په دغه غم لړلي جهان کې دسعادت او نېکیختی پلوشو کله کوم کور رڼا کړی وي هغه به دشعر کور (بیت) وي.
دشاعر خيالي دنیا ترډېره حده له غمونو او مصیبتونو نه پته ده او هلته داسې بې دردسره بیخودی شته چې له سړي نه هرڅه هېروې. تاسې شعر اوادب ته په عادي او معمولي نظرمه ګورئ دشعر تومنه او قدسیت په نظرکې ونیسئ، هغه څه چې په زړونوکې پیدا کیږي او په زړونو اثرکوي هغه عادي او معمولي څیزنه وي. دادغم او خوشحالی ترانه د انسان په ژوندانه کې ډیره زیاته اغېزه لري او انسان ترینه هېڅکله نه شي بې نیازه کېدی.
دیوه ملت ژبه، کلتور، اخلاق، په شعر او ادب ساتل کیږي د یوه ولس دذوق او شعور، د فکرا وخیا ل، داحساساتو او عواطفو هنداره شعر او ادب دی. هرڅومره چې د یوه ملت شعر او ادب عالي وي هغومره یې اخلاق، نظر او روحيات لوړوي او له لوړو ملکاتو او انساني فضایلو سره یې ارتباط او تعلق زیات وي. شعر او ادب دبشر علایق له دین او مذهب سره ټینګوي او په هوښیاری کې ښنا یې او همدردي پیداکوي.

کله چې زړونه کلکېږي یا توربږي نوشعر یکې دقت او صفایي پیداکولی شي. هغه څه چې انسان دمادیت له غلامۍ او بت پرستۍ نه ساتي شعردی. عارفانه ذوق، انساني عاطفه، حکیمانه شعور دشعر په نغمو و ده کوي او دحسن ونظر علایق همدغه شی ساتي.

کوم ملت چې شاعر نه لري زړه نه لري، سترګې نه لري، عواطف نه لري او د ذوق وتمناله خونده محروم دي.

شاعران داکولی شي چې دانسان فرعوني غرور په تواضع بدل کړي او ددوهۍ ملنګ ته د شاهجهان خوی او مړې سترګې ورکړي.

غم او سروردشاعر هدیه ده چې له زړونو څخه یې اخلي او زړونو ته یې ورکوي نو کوم قدر او قیمت چې دانسان په بدن کې زړه لري په یوه جامعه کې یې شعر او شاعر لري.

دادب راز

چاچې دشعر او شاعر په باب ډېر فکر کړی دی او دواړه یې ډېرښه پېژندلی دی هغه وایي ډېر ښه شاعر هماغه دی چې ډېر خود پرست وي اوبې له ځانه په بل هېڅ شي کې فکر نه کوي.

دغه راز شاعر خپل ځان په خپل شعرکې ښیي او موږ ګمان کوو چې زموږ تصویر یې ایستلی دی. شاعر ځکه په موږ ګران دی چې زموږ د زړه خبرې کوي او زموږ خاطرات رایاد وي. شعر د زړه غږ دی او دزړه غږ د منطق له غږ نه ډېر قوي دی.

شاعر پوهېږي چې عقل او منطق، دلیل اوبرهان په موږ باندې حاکم نه دی بلکې غرایزاو احساسات زموږ رهبري کوي د همدې لامله هغه له احساس او غریزې سره خپل تعلقات ټینګ ساتي او له زړه سره کار لري.

هغه څوک چې زړونوته ښه ښه پیغامونه راوړي او زړونه خوشحالوي شاعر دی، هغه پیغام چې دمعشوقې له خوا عاشق ته راځي شعر دی.

شاعر له موږسره دعشق او مینې په کار کې کومک کوي او له دېنه شه کومک بل نه شته.

شاعر پوهېږي چې له ناامیدۍ نه څښکه لذت اخیستل کیږي اوغم څښکه خوړوالی پیداکوي.

شاعران لکه ماشومان ډېرښه خوبونه ویني او په همدغو خوبونو د زړونو تسلي کوي.

که دغه خواږه رؤیا او ښکلي تخیلات نه وي د ژوندانه تحمل ډېر ګران دی.

څه شی چې موږ ته ژوند خوږ اوښه ښکاره کوي دهغه شي تصوردی چې په ژوند کې بیخي نه شته.

تاسې له شعر او شاعرنه علمي حقایق مه غواړئ دشعر هدف حقیقت نه دی جما ل دی ښکلا او جما ل لکه علم په ټینګ اساس نه دی ولاړ.

دعلم په دنیاکې په یو څه پوهېدل خوندلري او په شعر اوادب کې ابهام اوابهام مزه دار وي. دلته سراو راز، پرده او حجاب کما ل دی. هلته تشریح، تفصیل، تحلیل او تجربې ته ضرورت دی.

هغه جذبه چې دانسان په روح ډېر اثر لري د سرجذبه ده.

هېڅ ښکلیتوب بې پردې او بې حجابه نه دی.

هرڅه چې موږ خوښو و ارو مرو یې په مخ باندې دسرپرده پرته ده.

انسان له هغو اشعارو سره شدیده علاقه لري چې ځینې برخې یې ابهام لري او مختلف تعبیرونه پکې کېدلی شي.

په شعر کې یوازې د غریزې رهبر ي کافي ده.

شاعر باید دخپل فن په قوانینوکې ډېر تاو راتاو نه شي چې لطف او زیبا یي یا خپل معصومیت له لاسه ورنه کړي.
دلوړ اوعالي شعر د پېژندلو معیار بل شی نه دی له ژوند سره ارتباط دی، هرڅومره چې یو ادبي اثر له ژوندانه سره ښه ارتباط ولري هماغو مره ورسره علاقمندي زیاته وي. په شعر او ادب کې ساده انشا له نورو سبکونو نه زیات پاېښت لري، مګر ساده انشا دانه ده چې بیخي بې پیرایې وي او مختلف اجزا او عناصر پکې نه وي. هغه انشا چې مختلف اجزا او عناصر پکې داسې وېلې شوی او ګډشوی وي چې تشخېص او تجزیه یې نشي کېدی ساده انشا ورته ویلی شو.
څنګه چې دلمر رڼا ظاهراً سپینه او یو رنګ معلومیږي مګر په حقیقت کې له اوو رنګونو څخه جوړه ده، ساده انشا هم له دغسې ترکیبه پیدا کیږي.
غرض دا چه په شعر او وینا کې سادګي ښه ده او سادګي له ښه امتزاج، او عالي نظم او د اجزا له ښه تناسب څخه پیدا کېږي.
هغه انشا چې ډیرې قلقلې پکې وي او ډیر جلبل لري یعنې لکه رعداو برق داسې وي د لیکونکی عجز او تصنع ښیي.
دغه راز هنر ښودنه له واعظانو سره ښایي، په شعر او ادب کې سادګي لوی صفت دی نه کاکه توب او طمطراق.
شعرله علم او فلسفې نه دین او مذهب ته ډیر نژدې دی او الهامي څیزدی، په شعر کې عواطف او خدایي فکرونه ډیره اغیزه لري.
په شعر او ادب کې یوازې بشر ولتوئ اوبس.
اناتول فرانس چې په ادب کې ډېر زور فکر لري شعر او شاعر، ادب او ادیب ته په دغه نظرګوري او دغسې یې معرفي کوي.

نوی کال

مونږ حسابي خلک یواو له ځان سره یوحساب لرو.
زمونږ په حساب زوړکال ختم شو او دنوي کال په سرباندې موقدم کېښود.
مونږ پوهیږو چې زمونږ حساب نورو غونډې نه دی.
دهغوئ نوی کال دشلم قرن شپږنځوسم کال دی او مونږ دڅوار لسم قرن پنځه دېرشم کال ته نوی وایو.
په رښتیا چې مونږ په خپل حساب ډیرښه پوهېدلي یواو پوهیږو چې په کوم زمانه کې ژوند کوواو څومره بیرته پاتي یو.
مونږ هم د زمانې په ګړندی ګاډی کې سپاره یو او چیرته ځو. دا ګاډی لکه دوزیر انو موټر کال په کال نوی کېږي مګر په زړو او خرابو لارو روان یو. ځکه ګړندی نه شو تللی.
مونږ په کال، کاله او کالوکې ژوند کوو او ډېر خوشحالیږو چې له زاړه کوره نوي کاله ته او له زاړه کال نه نوي کال ته لاړشو.
هو! مونږ نوي کال ته خوشحالیږو او هرکله غواړو چې نوي لوښې پیداکړو اوپه نوي پیاله خوله کیږدو که څه هم دزړې زمانې د قرمزاوجانان لوښي ددې وخت له لوښونه ډېرښه دي.

زمان او مکان هم دوه ظرفه (لوښي) دي چې زموږ ژوند ورپورې تړلی دی او په دواړو کې مو نو يتوب خوښ دی، مګر د مکان په ساحه کې زوږ اونوی ښه پېژنو او پوهېږو چې دغه ښار نوی اوهغه زوړدی، دا ودانۍ زړه او دابله نوې ده، خو دزماني په زړښت او ځوانۍ کې لکه چې تېروتلي غونډي يو.

دزماني ظرف چې هرځومره زړيږي زموږ په حساب هماغومره نوی کېږي.

مونږ د زماني اغازته نږدې وختونه زړه زمانه بولو او دزماني وروستېو پېړيو ته نوی عصر او نوی زمانه وايو.

نوی کا ل هم په همدغه حساب بنادی.

د اتياکالو بوډا خپل و روستی کا ل نوی ګڼي او دخپل ماشوم توب زمانه ورته زړه معلوميږي، هرکا ل چې نوی کېږي له ځان سره څه نوي شيان راوړي ځکه يې نوی ګڼو.

له نوي کا ل سره نوي خيالونه، نوي فکرونه او نوي کارونه ملګري وي.

که نوی کا ل خپل ټول کالي نوي نه کړي يوځه خو نوي کوي او ځيني زړې جامې له ځانه لرې غورځوي.

مونږ هيله لروچې نوی کا ل په ډيرو نوو جاموکې ووينو او ډير نوي شيان ورسره وي.

مونږ له نوي کا ل نه په رښتيا نوي څه غواړو او په دې پوهيږو چې زوړبوډا په نوې جامه کې هم زوړ دی اونوی ځلمی په زړو جاموکې زوړ نه دی.

که نوی کا ل زړوښکاريانو ته نوی مرغۍ راولي نو ی کا ل ورته نه شو ويلی.

دنوي کا ل دلومړی ورځې مېله هم څه نو يتوب نه لري ځکه چې زمونږ په هېواد کې دهر نوي کا ل شروع په مېلو او ساعت تيريو کيږي او قلبه کشی يعنې د کار اغاز رسماً يوه نمايشي لوبه وي.

مونږ بايد په دې پوه شو چې نوی کا ل له مونږ نه څه غواړي او په خپله څه کوي؟

نو ی کا ل سم د لاسه دورځو په اوږدولو او دشپو په لنډولو پيل کوي

يعنې دخوبونو وخت کموي او دبيدارۍ وخت دکار او فعاليت د پاره زياتوي.

دتيارې او تورتم عمر لنډوي او درڼا عمر اوږدوي.

که مونږ د نوي کا ل په رمز او اشاره پوه شو د پسرلي بريښنا ګاني همدغه مطلب ته اشاره کوي چې دنوي ژوند اساس په برق او برښنا ايښودل شوی دی او هغه زمان تېره شوه چې د حيات او به په تورتم کې وې او ژوند په تياروکې و.

دنوي کا ل له شروع کېدوسره سم په هواکې اعتدا ل پيداکېږي او دژمي سوروالی ورکيږي.

دنوي کا ل لومړی درس همدغه دی او ساړه زړونه يې نه دي خوښ.

راشئ! چې دزماني په تقاضا ځان پوه کړو او پيروي يې وکړو.

زما دلاس نيا لګيه!

زه نه يم خبر چې ته چيرته وې او له کوم ځايه راغلې.

دومره پوهيږم چې له نورو ګڼو نيالګيوسره په يوه تنګ ځای کې ولاړوې، هلته ستا د لوئيدو او غټيدو لپاره زمينه مساعده نه وه ځکه ستا تعلق له هغه ځايه قطع شو او دلته راغلې.

زه ستا په راتلو ډير خوشحاله يم او تاته په خپل انګړکې ځای درکوم.

زه غواړم چې ستا تعلق او ارتباط له دغه کاله سره ښه ټينګ شي ستانيلې او ريښې هرې خواته وغځيږي، ستا څانګې او ښا خونه په دغه هوا او فضا کې ډيره وده وکړي او له تانه غټه ونه جوړه شي، زه به ستا دترقۍ او لويېدو لپاره زيار کاږم

ته دلته زما له اولادونوسره په دغه کاله کې اوسیږه ! دا ځای په تا باندې نه تنګیږي دا ستا کور دی ته ددغه کاله له ماشومانو نه یوماشوم یې.
زه هیله لرم چې ستا له سیورې لاندې ډېرخلک کښيني.
ستا شکوفه او خوږه میوه هرڅوک ووینې، ستا له څانګواو ښاخونونه دمرغانو خوږې نغمې واورم.
زما نیالګیه! که زه تاشین او سمسوروووینم څومره به ښه وي.
ستاښایسته شګوفه، ستا سیوری او ستا مېوه به زما لپاره ډېر لوی نعمت وي، که دغسې ښه اثراو دغه شان نېک عمل له مانه یادګارپاته شي دابه زما نیکبختي وي.
زه دغه د ګلابو بوټی اودغه دعکاسۍ نیالګۍ هم ستا له څنګه ږدم او تاته دا ښیم چې زما زیار یوازې دمېوې لپاره نه دی زه ستا له شګوفې اوشنو پاڼو سره هم ډېره مینه لرم.
که له ماسره ګېډه شته اوبې خوراکه ژوندنه شم کولی له ماسره سترګې هم شته او په مخ باندې پوزه هم لرم.
څومره به ښه وي چې سبایې ستا له څانګو دمرغیو خواږه اوازونه واورم او په خوږو نغمو را ویښ شم.
زما نیا لګیه ! ته په دغه هواکې وده کوې باید خپله خوشبویي هواته وسپارې او دهوا مرغان له تانه استفاده وکړي.
هغه ورمه چې ستا کاله ته راځي باید له ځان سره یوڅه یوسي.
دشاتو مچۍ باید ستا له کوره بینوا لاړې نه شي.
کشکې زما دوستان اوملګري ستاله سیورې لاندې خوشحاله کښيني او دلته دخوشحالۍ خندا واورم.
یوه خوله خندا او یوه شیبه خوشحالي په دې ارزي چې زه څوکاله ستا خدمت وکړم او له لرې ځایه اوبه درته راوړم.

دفکر پالونکی

پیراو فقیر نه یې چې خلکو ته دعا وکړې او دهر چا لپاره دتسلی زیارت شې.
فیلسوف اوعالم نه یې چې خلک درنه علم او پوهه یوسي.
طبیب نه یې چې د رنځورانو علاج وکړې.
پیسې نه لرې چې حاتم طایي شې او وږي ماړه کړې.
قاضي یا حاکم نه یې چې عدالت وچلوې او دحق ملګری شې.
دغه راز افتخارات ستا په برخه یوهم ونه رسېده.
ته یوشاعر او لیکونکی یې، مګر له تانه ښه شاعران اوښه لیکوالان ډېر پیداکیږي سره له دې زه تاته په ډېرقدر ګورم او تا ته په ډېر لوی حق قایل یم.
دلته دفکر اوقلم خاوندان ډېر دي، مګر دفکر او قلم دازادۍ علمبرداران ډېر لږ دي ځکه ستا مقام له نورونه هسک ګڼمه.
که څوک تاته د فکر خاوندونه وایې زه ورسره کارنه لرم مګر که دفکر خاوند تاخپل حقدارونه ګڼې زه به ورته بې انصافه ووایم.
هغه څوک چې په وطن کې هېڅ نه لري او دوطن دازادۍ دپاره سر ورکوي په وطن باندې حق لري.
همدغه وجه ده چې دفکر پالونکی مقام له فکر لرونکی څخه ډېر اوچت دی او زه هم دواړو ته په یوه نظرنه ګورم.

د ژوند نغمه

ټول غلي دي. هېڅوک څه نه وايي. دژوندانه نغمه غلې ده.
په دغسې چوپه چوپتيا کې ذوقونه مري، فکرونه محوه کيږي نشاط او خوښي لکه وحشي مرغه له انسانانو نه تښتي.
زه غواړم د دغه سکوت طلسم مات کړم او خپله سرينده وغږووم.
داسرينده ما دعشق له هېواده او د بلبلو له کوره راوړيده.
زما د سرېندې آوازه پر خوږ دی.
راشئ! کښېنئ زما نغمې واورئ، زه نه غواړم چې ارزوګانې مړې او زړونه ساړه وي.
زه داحساساتو او جذباتو دويښولو دپاره راغلی يم.
دغه ده ما خپله سرينده را واخيستله او خپلې نغمې شروع کوم.
اه- داڅه وشوه؟ له دې سرېندې نه خو هېڅ اوازنه پورته کيږي.
سرينده خونه ده ماته تارونه يې هم په ځای دي داولې نه غږيږي؟
ولې بې سره ده؟ له دېنه لويه ضايعه بله نشته.
پوه شوم او وپوهېدم داسرينده دبلبلو له کوره ده اوبې ډګلونو له خوا بل چيرته نه غږيږي.
داسرينده له عشق سره ارتباط لري او تارونه يې په هماغه مقام پورې تړلي دي.
زه بايد ګلزار ته ننووزم او ډګلونو په حرم کې دخپلې سرېندې اواز واورم.
زه بايد دنرګس سترګې، دغوټی خندا، د چنډړولښتې، دسنبلوپرېشانه زلفې وګورم اود حسن په ګلزار کې خپله سرينده وغږوو م.
بې له دېنه دا خاموشي نه ورکيږي او خوشحالي نه پيداکيږي.
داتورې وريځې باېد دلمر او سپوږمۍ له مخې لرې شي.
دبلبلو پنجرې او قفسونه باېد مات شي.
دباغ تړلې ور باېد ېېرته شي چې خوشحالي راشي او ذوق و شعور سترګې وغوړوي.
دژوند نغمه دغه تقاضا لري اوبې له دېنه په ژوندانه کې نشاط او سرورنه پيداکيږي.

نوی فکر

هر چيرته لاړم، هرچاته ورغلم ښکته پورته ډير وګرزېدم.
ښارونه مې ولټول په هېڅ ځای کې يې له هېچا سره پته نه وه.
هغه څه چې زه غواړم دلته نه پيداکيږي چاچې غټه څوکۍ غوښتله پيدايې کړه، څوک چې په نوي موټر پسې ګرځېده
هغه دی پکې ناست دی. هغه چې په پيسوپسې لا لهانده ؤ بانکونه يې ډک کړه.
يوازې زه خپلې ارزو ته ونه رسېدم، په رښتيا چې زه په ډير نادر او نایاب څيز پسې ګرځم او زما حرص له ټولونه زيات دی.
هو! زه نوی فکر، نوی خيا ل او نوی جهان غواړم.

دلته نوې راډيو ګانې، نوي فلمونه ، نوي ساعتونه، نوي فيشنونه پيداکيږي مګر نوی فکر او مضمون نشي پيداکېدی.
دلته شاعر انو ډيرې سندرې وويلې ، خو نوی فکر پکې نه و.
پسرلې بيا هماغه ګلونه راوړل چې مونږ څو ځله ليدلي اوبوی کړي دي، مونږ په قرنو قرنو د ګل اوبلبل زوړ مضمون اړوو را اړوو مګر نوی څه نشو پيدا کولی.
مونږ نوي مضمونونه په زړو موضوع ګانوکې لټوو او دزړې بوډۍ په سرنوې دړۍ ږدو.
دلته ميندې نوي اولادونه راوړي مګر دماغونه نوي فکرونه نه شي راوړی.
دلته ښځې له کورونونه وتلی شي، خونوی مضمون له دماغونو څخه نه راوزي. دلته دا عادت دی چې پېغله دپلار په کاله کې زړيږي اوبيا وديږي. دلته اوس هم دزړوفکرونو کاله ته ريباران ځي او راځي، اوله نوونه زړې خبرې ښې خرځيږي.
دلته دبوډۍ په تا ل کې زړې ارزوګانې زانګي او زاړه سرو دونه غږيږي.
دلته به خيرات خواره مليونران شي، بيسواده به رئيسان شي.
ښځې به په ميړونو زوروړې شي، ملايان به د رندانو په مجلس کې ګډون وکړي مګر نوی فکر او نوی مضمون به پيدا نشي.
زمونږ کوچنيان چې پيداشي نوسپين ږيري وي او په ډيره زړه زانګوکې ځملي زمونږ للو ډېره زړه ده او زړه دائي زمونږ دما شومانو تربيت کوي، زمونږ ځوانان که ږيرې ونه خريې نوسپين ږيري ورته ويلې شو.
مونږ نوي خولۍ په سر کړي مګرنوي فکرونه مو رد کړ. نوي ښارونه موجوړ کړه، مګر زاړه بوډاګان پکې ناست دي زړې قصې کوي.
مونږ د زړو بوډاګانو په محفل کې زوړ راګ غږ وو او له سپين ږيرونه د ځوانانو اتڼ غواړو .
دا آرزو بيهوده ده زه بايد په نوي فکرپسې بل چيرته لاړ شم.
داشی له زړو شاجانيانوسره نه شته.
که د اتباکالو بوډا نوی واده وکړي هم زوړ دی. که زوړ سړی نوی پوستين واغونديږ بيا هم زوړ دی. که له زاړه ښاره نوي ښارته راشي هم زوروالی ورسره دی.
هو! کور يې نوی دی مګر فکريې زوړدی، په دغسې نوي کور کې نوی فکر او نوی مضمون نه پيداکيږي.

زوړ فکر

سترګې يې مه خلاصوئ! کوم ښکلی مخ به ووينې ليونی به شي.
ميخانه به وګوري مست به شي، ځان به ووينې خو دبين به شي.
دبل عيب به ووينې بدبين به شي.
پرېږدئ چې سترګې يې پټې وي او څه نه ويني.
کوښښ وکړئ! چې په ښو او بدو پوه شي او څه زده کړي.
که دی دسواد اوعلم خاوند شو که دی په سمه لاره روان شو.
که ده د ښو اوبدو تميز وکړ بيا به يې سترګې پرانيزو.
دسترګو پردې به يې غوځې کړو دسترګو غړولو اجازه به ورکړو.
پخواله وخته دده سترګې مه خلاصوئ.
دی بايد هرڅه په پټو سترګو قبول کړي او سپين سترګی نشي.
دی بايد هرڅه دزړه په سترګو ووينې اودسر سترګې يې تړلې وي.

نادانی او ناداري

په کورکې ئې غله نه وه جامې يې هم زړې او شکېدلې وې.
پور چا نه ورکاوه مزدوري نه پيداکېده حيران و چې څه وکړي او دوډۍ ځانته څنګه پيدا کړي؟
وروسته له ډېرو انديښنوله کوره راووت اوشپه ډيره تياره ؤ.
پخوا تردې يې کله غلا نه وه کړې ځکه زړه نازړه په يوه کاله ننووت اوپس له ډېر تردد نه يې غلا ته زړه ښه کړ.
په دغه شپه دده بخت بيدار و، ځکه چې دکاله خاوند ويده و.
ده په بيړه يو څه ما ل راټول کړ او په ويره ويره يې کور ته راوور.
وايي چې دغله په غره کې ځای نه شته نو په کاله کې به يې څه حا ل وي
له ده سره داسودا ډېره زياته وه چې که سباته يې خلک کور ولټوي او دغلا ما ل ترينه واوزي څوکا له به په جېل کې
پروت وي اوله دېنه به هم بد بخته وي.
ده بله چاره ونه ليده. دکوټې په يوه کنج کې يې دځمکې په کينلو شروع وکړه چې دغلا ما ل خوندي کړي ، مګر يو
ساعت وروسته له خاورو لاندې يوداسې ګنج راښکاره شو چې دسرو اوسپينو زورور دولت پکې پروت و.
کله چې داپټه خزانه راښکاره شوه غل وپوهيده چې په ټول کلي کې ده غوندې بل بډای نه و، اوده غوندې د ذلت
شپې هم بل چا ندي تيرې کړي.
هو! ده د خزانې دپاسه په لوږه شپې تېرولې، دده په کاله کې هرڅه و مګر دی ناخبره و او خپل شته ورته نه ومعلوم.
دی نه پوهېده چې زه لوی بډای يم او زما په کورکې هرڅه شته.
دده ناداري په حقيقت کې نا داني وه نور څه نه و.

ددغسې سړي په حال افسوس په کاردی او که دیوه ملت دغه حال وي له دېنه لویه بختي او دافسوس خبره بله نشته.

داناپوهانو فطري اومعنوي استعداد همدغسې له خاورو لاندې پټ پاته کیږي، لکه چې د ناپوهه ولس معدنونه پټ پاته وي او څه کار ترېنه نه اخیستل کیږي.

سیند

دوچو ډاګونو، ددښتو او میروله څنګه لوي سیند بهیږي ،مګر دغې وچې بیدیاته اوبه نه ورکوي. په دغسې وچکا لی کې چې په اوبوباندې سرونه ماتیږي سیندلکه شوم بخیل په شتاب درومي او زمونږ تندې ته نه ګوري.

کله چې سیند په چپو راشي کورونه اواباد پټي هم له ځان سره یوسي.

همدغه سیند له مونږ نه هغه خوابل راز روان دی اوله نوروسره یې رویه بل راز ده، هلته دغسې ورانی نه کوي . دومره بخل نه لري. دغه راز بې رحمي پکې نه شته. هلته د سیند په غاړه زرشویان دسیند له شګو نه زر راباسي.

ما هیګیران پکې په خرو اروکبان نیسي او ښکاریان یې په لوی اوستر ډنډ کې هیلۍ ولي. هلته له سیند نه ډیرې لویې ویالې بیلې شویدي، ډیرلوی لوی ډاګونه له اوبو لاندې شوه، کلي او ښارونه ابادشوه، شاړې ځمکې په ثمر راغلې، دغلو او مېووپکې څه کمې نه شته. هلته دسیند په مخکې لوی لوی بندونه جوړ شوه. دبرېښنا ماشینونه ودربده، فابریکې او کار خانې په کارو لوېدې خلک اباد اوماړه شو.

داسیند ولې دلته دغسې او هلته هغسې دی.

مونږ ته په قهر دی او په هغوې پیزوینه لري، دلته ډیر تنداو په خیزونو روان دی، هلته غلی او ارام بهیږي.

دلته کوږ و ووږ ځي او خپله مجرابدلوي ، هلته په خپله ټاکلی لاره روان دی اوبې لارې نه ځي. په رښتیا چې سیند دلته ډیر ورانی کوي او هلته دیوه نظام او قانون تابع دی چې ورانې ته یې نه پرېږدي.

زمونږ ګناه دسیند په غاړه ده، سیند له مونږ نه ډیر څه وریدي او ډیرېږ رانه وړلي دي، دا سیند خوني سیند دی او له مونږ سره یې زړه دښمني ده، ځوځله یې زمونږ کورونه وران کړی او اباد پټي یې رانه په وارو وارو وړي دي.

زموږ ټوله ګناه دسنید په غاړه ده، سیند زورور دی اوپه مونږ باندې هروخت ظلم او تیری کوي.

آه- مونږ څومره ناپوه یو، چې دغه رازفکر کوو او په خپله ګناه نه پوهیږو، مونږ خپله ګناه د سیند په غاړه اچوو، دسیند په غاړه خو مونږ پراته یو په رښتیا چې دا زمونږ ګناه ده دسیند نه ده.

سیند له چاسره دښمني نه لري ، سیند هرتږي ته اوبه ورکوي او دهر چا خیرني جامې پاکوي، سیند پوخ کار غواړي او پاخه بندونه ورته په کار دي.

که زمونږ کارپوخ وای او زمونږ بندونه پاخه وای زمونږ ویالې نه وچېدې او زموږ پټي اوبو نه وړل.

مونږ د سیند په بندو بست پوه نه شو او له سیندنه موکار وانخیست.

داسیند دژوند اوحیات سیند دی. په ده کې د ورانۍ او ودانۍ دواړه قوتونه موجود دي.

سیند، دهرچا ظرف او استعداد ته ګوري هغومره اوبه ورکوي.

دمنګي خاوند او د منګوټي خاوند ته سیند برابره برخه نه ورکوي او نه ورو لښتیوته د لویو ویالو په اندازه څه ورکولی شي.

سیند دهر چا کار ته ګوري او هغسې ورسره کوي یعنې خام بندونه ورانوي او پاخه بندته ځان تسلیموي.

هغه څوک چې د ژوندانه سیند په خپل سر پرېږدي او یوه معینه مجرا ورته نه شي ټاکلی له ژوندنه استفاده نه شي کولی.

عقیده

په سترګو یې څه نه لیدل مګر دخدای کتاب یې ترڅنګه و او مسجد ته راغی.
ده هغه آسماني کتاب په تا خچه کېښو د او په لما نځه ودرېده. کله چې له عبادت نه فارغ شو او له مسجد نه روانېده هغه کتاب پاته شو او یوبل کتاب لاس ته ورغی.
دی ړوند و، کتاب یې نه لیده اوپه کتاب نه پوهیده، مګر ډېر ټینګ یې په غېږ کې نیولی و. ده ته دا نه وه معلومه چې په کتاب کې څه دي او دڅا کتاب دی؟ له ده سره ټینګه عقیده وه مګر پوهه اوبینا یې ورسره نه وه.
ده دخدای لپاره دغه کتاب ښکلا وه او لکه تعوید له ځان سره یې ګرزاوه.

عمل

هغه خپله امسا ټکوله او بازارته راغی. په سترګو یې څه نه لیدل. مګرپه نامه یې هرڅه پېژندل له ده نه خپلو ماشومانو وخکې غوښتې وې.
دی په همدغه شي پسې راغلی و.
ددنیا بازارته ډېر ړانده راځي او څه اخلي، دکانداران دهغوی په سترګو کې خاورې اچوي او ردي مالونه ورکوي.
ده ته هم دکاندار له خاورنه ډکې وخکې ورکړې چې هرڅه ورسره ګډو.
دی روان شو او په لاره کې یې ځولی له لاسه خوشې شوه.
ده د ځمکې په مخ لاس وګرځاوه او هرڅه یې راټول کړه.
دی نه پوهېده چې خپل کاله ته څه وړي؟ او دده وخکې څنګه دي؟
ده غوندې ډېر ړانده دلته راځي اوهغه څه وړي چې دورلونه دي.
هو! د ړندو عمل همدغسې دی، مګر ړوند نو له دېنه زیات څه کولی شي؟ ړوند که په سمه لاره لاړ نشي باید معذوریې وګڼو.

عبادت او دعا

د رحمت بارانونه ونه وریدل چینې وچې شوې په کاریزونوکې دمرغۍ منښوکه نه لمدېده. دونو پاڼې په پسرلي کې زیړې وې، په سمسورو باغونو خزان ولګېده، په خلکو دوړې هیبت راغی.
ټول دعبادت او دعا لپاره بیدیاته ووتل، پاک خدای ته یې زارۍ کولې مونځو نه یې کول، درودونه یې ویل، دعا ګانې یې کولې د باران ترې و، زورور بارانونه یې غوښتل. دغسې داخلاص عبادت ، دغه راز د سوزدعاګانې کله دوی

نه وې کړې په دغه وخت کې د دوئ تعلق له خدای سره ډېر زيات و. دوی باور درلود چې روزي له خدای سره ده ، ږوږی له اسمانه راځي اوځمکه دخدای دستر خان دی.

هرچاله خپلو بدو عملونو توبې ايستلې، دهريوه له سترګو اوښکې بهېدې، مګر داسمان له سترګو يوه اوښکه هم تويه نه شوه.

دباران په انتظار کې ورځ بېګاه شوه، ماښام هرڅوک خپلو کورونو ته لاړل، دقبلې له خوا توره وريځ راښکاره شوه چې ديره زياته تياره ورسره وه، خلکو ويل دحيات اوبه په تورتم کې دی. زموږ دعا قبوله شوه اوس به داسې زورور باران ووريږي چې غرونه رغونه به په اوبو ماړه شي او دځمکې تنده به ماته شي. داتياره ورورو زياتېده کلي کورونه غرونه رغونه په دغه تورتم کې ورک شو. له اسمانه ډېر زورور باران راښکته شو چې تالندې، برېښنا ګانې له هيبته ډک غږونه او زورور سيلا بونه ورسره و.

دهوا موجونه په دغه شپه طوفاني معلومېده، باران ديوه زور ورآپت هيبت درلود، سېلاب له غره نه ډېرې غټې تيږې رغړولې دهرچا دايقين و چې هر څه به سېلاب يوسي، مالونه، اولادونه ښځې او نربه ټول تباه شي دمږو پته به نه وي معلومه، کلي کورونه به له خړو لاندې شي او هېڅوک به هېڅ پيدانه کړي.

دغه ډار بيا په کلي د ژړا انګو لا آوازونه اوچت کړه، خلکو بيا پاک خدای ته رجوع وکړ. هماغه اوراد او هماغه دردونه بيالوستل کېده هرچا به دعا کوله چې باران ودرېږي او د خدای له قهر نه نجات ومومي.

بې زړه

د ا یمان ځای زړه دی او دی بې زړه دی.
چې وروکی و له شیشکو او پیریانو ډارېده چې لږ غونډې لوی شو دملاصاحب له ډاره په سبق نه پوهېده.
په کور کې د ادې ډار و او د باندې د دادا.
اوس چې لوی دی دخان ډار، دملک ډار، دحاکم ډار یې په زړه کې ټینګ ځای نیولی دی. په لاره کې ورسره دغلو ویره ده او په کورکې دغلېمانو له ویرې خوب نه ورځي.
لویه خدایه ! په کوم زړه کې چې دغومره ډیرې ویرې وي ستا ویره ډیرځای نه شي پیدا کولی.
په دغسې زړه کې ستا خوف ته ډیر لږ ځای پیداکیږي، که ستا ډاراو دظالمانو ډارپه یوه زړه کې یوشان موجود وي له دینه لویه ګناه بله نه شته.
کشکې دوی یوازې له تا وېرېدلې او ستا د دښمنانو ډاریې په زړه کې نه وای. دخلکو ډار ستا ویره په زړونوکې کموي او ایمان ته زیان رسوي، ستا ضعیفه بندګان یوازې له تانه نه ویرېږي له نورونه هم ویرېږي دوی اوس د ز ورورو په مخ کې حق نه شي ویلی اوته دحق طرفدارېې، ته په دروغو خپه کیږې او دوی له ډاره رښتیا نه شي ویلی.
ستا ظلم نه دی خوښ دوی له ویرې د ظالمانو خدمتونه او صفتونه کوي هغه مسلمان اوس چېرته دی چې یوازې له تا ویرېږي اوبس. ستا بنده باید د ډار بنده نه وي او دنمرود له اوره یې سترګه ونه سوزي.

ملك او ملا

دکلي ملک به چې هرڅه کول څوک یې مخې ته نه شو ورتلی. زور وکه زورور دواړه له ده سره و. هرڅه دده په لاس کې اوهرڅوک دده لاس لاندې و. هېچا دخپلې خور او لور واک نه درلوده. دکلي غوړې او چرګان هرڅه د ده ؤ، ښایسته ښځې به ده کړه وې، ښکلي هلکان به د ده په مخکې ګرځېدل او هرچا به دده خدمت کاوه.
یوه ورځ په کور او کلي کې دا آوازه خپره شوه، چې هغه بې موره او بې پلاره هلک چې په علم پسې تللی و دعلم او کما ل خاوند شو هغه اوس له ډیرې پوهې سره بیرته وطن ته راځي، هر چاته سمه لاره ښیي هرڅوک په حق پوه کوي او هر چاته حق وایي، ځکه چې هغه دحق ملګری دی او له ظلم سره دښمني لري.
دا آوازه په ملک باندې ښه ونه لګېده.
ملک له دغه هلک نه وډار شو او پرېشانه خوبونه یې ولیدل . ملک پوهېده چې هغه خیرات خور ملا نه دی، دهغه سترګې ډیرې مړې دي او په زړه کې یې د زورورو ډار نشته.
هغه هیڅکله بې له خدایه بل چاته سرنه ټیټوي له هغه سره دحق جذبه او حقاني قدرت شته او په وینا کې یې بل شان تاثیر موجود دی.
څو ورځې پس ملا له یوې امسا سره راغی ، ظلم او ناروا ته یې بد وویل د زور اوقوت مخه یې ونیوله خلک یې په خپل حق پوه کړه او دمظلومانو ملګری شو.

دده ملګري ورځ په ورځ زیاتېدل او په اولس کې پوهه اوبیداري پیداشوه، هغه ملک لري شو او په ځای یې بل ودرېده، دغه بل ملک هغسې ملکي نه کوله او ډېربه سم چلېده. چې علم او پوهه پیدا شي ملکان سمیږي او خلک سم ملک دروي.

دفرعون اوموسی قصه، دملک او ملا افسانه همدغه معنیٰ لري.

هلکان باید په علم پسې لاړ شي او د علم رڼا له ځانه سره راوړي.

شاعر

شاعر یوازې پرېږدئ ځکه چې دی د جرګو او مرکوسړی نه دی.

هغه چې له نورونه ګټه کوي باید نوروته ورشي.

دی غواړي چې له ځانه استفاده وکړي ، نه له بل چانه.

هغه وخت چې برخې وېشلې کېدې سازنده یې دساز او سرو د مجلس ته راوباله اوشاعر یې له خلکو نه لرې یوازې کښیناوه. شعر اجتماعي شو، مګر د شاعر په برخه تنهایي ورسېده.

څوک چې په آزادۍ مین وي هغه هېڅکله ځان نه شي مقید کولی.

د آزادۍ معشوقه هغه وخت چاته ځان ښیي چې له نورونه بېل او یوازې وي. شاعر له ځان سره عشق لري او په ځان مین دی.

دی نه غواړي چې په نوروکې ورک شي او نورو غوندې شي.

دی له خلکو سره همدردي لري مګر له خلکو سره ناسته ولاړه نه شي کولی عاشق دی خو معشوقه نه لري.

دردلري ، مګر دوانه خوري.

ذلت یې نه دی خوښ او عزت ته هم په ښه سترګه نه ګوري.

دده طبیعت بل شان دی.

دی تاسې ته لاره ښیي مګر په یوه لاره درسره نه شي تلی.

سبا

هغه ورځ چې تراوسه یې نه دلمر وړانګې دغرونو په سرولویدلی دی او نه یې د پیښو او واقعاتو مطلع چاته معلومه ده د سبا په نامه یادیږي.

دا ورځ لکه یوه پټه معشوقه له هر چانه پټه ده او دسحر نسیم یې هم له مخه پورنی نه دی لرې کړی.

دانه ده معلومه چه دغه ورځ به څه له ځان سره راوړي او څه به له ځا ن سره یوسي.

دچمن په ګلونو به شبنم ورو ي او که ږلۍ؟

یو اشنا به په سرو سترګو له بل نه بېل کړي او که دوه خواږه یاران به غاړه په غاړه کړي.

دا ورځ له دغه مجهولیت او معماتوب سره دهرچاپه زړه کې محبوبیت لري او هرڅوک ورته په امید ګوري.

دهرچا کار او زیار دسبا ورځې دښه والي لپاره دی او دنن ورځې دعمل نتیجه د سبا ورځې په لمن کې لټوي.

هرڅوک هیله لري چې دنن ورځې زحمت به د سبا ورځې په راحت بدل شي او سبا به له نن نه ښه وي.
په همدغه اسره د ژوندانه مشقت سپکیږي او دامید مزي غځیږي، دنن ورځې بندې دسبا ورځې آزادي په خوب کې وینې او همدغه راز خوبونه دغمونو تله سپکوي.
چاچې نن دخوښۍ او خوشحالۍ ډولۍ کاله ته راوړیده هغه یقین لري چې سبا ته به د زوی پلار شي او له دغې خوشحالۍ نه به بله خوشحالي پیداشي،دا غولوونکی سبا هېڅکله نه سبا کیږي او ترقیامته دوام لري.
د ژوندانه ټول خوږوالی په همدغه شي کې پټ دی، که دغسې سبا ته څه امیدونه لرو د ژوندانه تحمل هېڅکله نه شو کولی.
ځمکه او اسمان په همدغې ورځې پسې سرپه ځیږۍ سرګردانه ګرځي او داتیا کالو بوډاهم له دغې ورځې نه نا امیده نه دی.
که دسبا ورځې مینه زموږ له زړونو نه واوزي موږ بیا ژوند نه شو کولی ځکه چې زړونه سړیږي او ارزوګانې مري.
که موږ له سبا سره خپل تعلقات قطع کړو ډیر تاوان به وکړو او خپل ژوند به فاني وګڼو.
زموږ نظر به بیا لرې ځار نه کوي او ډېر لنډ به ګوري.
په دغسې حا ل کې موږ بیا اوږده اوږده فکرونه نه شو کولی او دمریخ سفر رانه پاته کیږي.
دسبا ورځې فکر زموږ په اخلاقي ژوندکې هم ډیره اغېزه لري او دبشر هر راز مادي او معنوي ترقیات ورپورې تړلي دي.
دهقان دهمدغې ورځې لپاره کر کوي او باغوان په باغ کې نیالګي ږدي دخرما زړی په ځمکه کې کرل او دخرماله ونونه خرما ټولول د هغو کسانو کاردی چې سبا ته امیدونه لري او دنن ورځې په تنګه دایره کې ایسارنه دي.
څومره چې دانسان ذهن او دماغ ترقي کړیده، په هره اندازه چې انسان لوی شوی او پوه شوی دی هغومره یې له سباسره تعلق زیات شوی دی دسبا ورځې غم خوړل دسبا لپاره فکر کول، دسبا ورځې ضرورت او احتیاج په نظرکې نیول دډیرو پوهانو او دډیرو لویانو کاردی. زه لوی او کوچنی په همدې پېژنم چې یو ډیر لرې ګوري اوبل ډیرنز دې ګوري د یوه سبا هم ډېرلرې اودبل لنډ دی.
دمسلمان سبا پس له مرګه هم شته، دده نظر باید ډېرلرې ځا روکړي او ابدي ژوند په نظر کې ونیسي.
ابدي ژوند همدغه دی چې سړی له سبانه غافل نه وي او د سبا اندیښنه ورسره وي.
نن او سبا هغه دوه مېلمانه دي چې یوځي او بل راځي. موږ له یوه سره وداع کوو او دبل په خدمت مشغولیږو.
زموږ خدمت باید دسبا ورځې دپاره وي او خپله آینده په نظرکې ونیسو دعقل او دور اندیشۍ تقاضا همدغه ده.

„بله ډیوه“

دپسرلی ګله!

ستا ښایسته اوګلالۍ څیره په جهان کې څومره قدر لري. آسمان له دومره لویوالي سره هر سحر دشبنم په پاکو او رڼو څاڅکو ستاښکلی مخ وینځي او ځمکه دخپل زړه له نمه اوبه درکوي.

دځمکې مخ په تاښایسته دی. هوا ستا په ورمو معطره شوه، دبلبل خوږه نغمه ستا د جلوې برکت دی، شاعران ستا په ستاینه په جامعه کې مقبول شو، ښکلو پېغلوتاته په خپل اوربل باندې ځای در کړ، بوراستا په مینه په غزلو کې وستایل شو.

په شعر او ادب کې ستا برخه ډېره زياته ده، دمينې او محبت ډېر ښه سوغات ته يې.

مګر ګوره چې پخپل جمال اوکما ل مغرورنه شې او له باغه ونه وزې.

تا غوندې ډېرښکلي اوښايسته ګلونه دهېواد په غرورغوکې پيداشوه چې نه چاوليدل او نه چا وستايل.

که ته هم له دغه چمن نه ووتلې او په غرونوکې دې ځای ونيو نه به بلبل پيداکړې او نه ماليار.

ته دخلکو له نظره مه لرې کيږه او ځانته ما ليار پيداکړه!

دانسان داعادت دی چې مطلق ښه نه ستايي او هرښه څيزښه نه ګڼي، هو! دی هماغه شی ښه بولي چې ده ته نږدې وي او د ده خپل وبلل شي.

دلته هر څوک خپل ښاغلی ګڼي او هريو دخپل باغ ګلونه ستايي.

ته هېڅکله دخلکو له نظره لرې کيږه مه!

ستا ښايست دخلکو د توجه او التفات نتيجه ده.

که ته غواړې چې هرڅوک دې قدروکړي او په خپل سر دپاسه ځای درکړې لکه نرګس هر چاته په ښه سترګه ګوره او لکه دباغ غوټۍ هرسحر خلکوته خانده!

په دغسې التفات او يوه خوله خندا سرې دخلکو زړونه خپلولی شي.

په يوازې ګلتوب او ګلا ليتوب هېڅوک قدر او منزلت نه مومي او نه په تش ښايست دلبري او دلر بايي کيږي.

راشـــه زمـــا د بـــاغچې ګـــل شـــه چــې هــر ســحر دې پــه ديــدن اوبــه کومــه

„بله ډيوه“

درمې خاونده

دتورې کيږدۍ او دلوېې رمې خاونده!

په دې سړه او ټکنده غرمه کې، په دې وچه بېديا او سپېره صحر اکې چې يخې اوبه، يخ سيورى، تـوده ډوډۍ، شو دې اومستۍ، کوچ او پيروى، کورت او غوړي، پوڅې او پنيرونه هرڅه له تاسره دي په خوارانو اوبېو زلورحم وکړه!

له لارويونه خپل خوړونکي سپي ايسار کړه!

هرڅوک چې ستا کيږدۍ ته په هيله او اسره راځي، هغه له خپلو سپيونه ساته او قدريې کوه!

په دې وچ ډاګ کې بل سيورى نه شته يوازې ستا سيوري ته هيله اواسره کيږي.

که ته خپل سپی ونه نيسې له دينه لويه بې رحمي بله نه شته.

ای دخروړو سپيو خاونده!

ستا دسپيو تاوان له تارسيږي او د دوی په ضرر ته نيولی يې.

سپی اونفس دواړه يو شانته دي.

ته خپل سپي ونيسه! او په مونږ رحم وکړه!

ته خپلو سپو داګمان مه کوه چې دوی به هروخت ستا غلیمانو ته وغاپي.
دوی ډېر ځله داسمان ستورو او سپوږمۍ ته هم غاپي:
ستا په ملګرو او دوستانو هم بلوڅې او غوتې وهي.
آه- هېڅوک زما نارې نه اوري.
دخپلو سپیو حملې هم نه ویني.
زما غږ ترکیږدۍ نه رسیږي.
دوی ولې څه نه اوري؟
ولې څه نه ویني؟
ولې په چارحم نه کوي؟ پردي خوبه نه وي؟
کیږدۍ خو دپښتنو معلومیږي.

"څه لیکل یا لیك پوهه"

بې ګناه بندي***

پرېږدئ ! دابې ګناه بندي پرېږدئ!
مه ویرېږئ، دده په آزادولو کې هېڅ خوف او خطر نه شته.
فساد او شرارت له ده نه نه پیداکیږي.
دده بندي کول لویه ګناه ده.
داهغه یوسف دی چې دبې ګناهي په سبب زندان کې لویدلی دی.
که دی له زندانه راووزي ستاسي آینده سنجولی شي او ستاسې دبلې ورځې غم خورلی شي.
پرېږدئ! دابې ګناه بندي پرېږدي!
که دی خلاص شو ستاسو انتظام به په ډېر ښه شان وکړي.
ستاسې ورې به ماړه کړي، ستاسې بربنډ به پټ کاندي.
تاسې دغه ښکلی موجود په تورو څاګانو کې مه غورځوئ.
په زندانونو کې یې مه اچوئ.
په لېوانو او پړانګانویې مه خورئ.
دی به ستاسې د ګډو ډو او پرېشانو خوبونو صحیح تعبیرونه وکړي.
ډېرې سختې، مبهمې او مجملې غوتې به پرانېزې.
دی دراتلونکي حا ل پیشبیني کولی شي.
دطبیعت په رمزونو او اسرارو پوهیږي.
دجوي اوفلکي اوضاعو اقتضاآت ورمعلوم دي.
پرېږدئ! دابې ګناه بندي پرېږدي!
دده په آزادۍ باندې علم اوپوهه زیاتیږي.
وطن رڼا کیږي، ړانده بینا کیږي.
دی له خپلو جفا کارو وروڼوسره هم ښه سلوک کوي.

دی ډیر پېچومي او ارولی شي.
ډیر کړې لارې سمولی شي، او ډېر مشکلات حل کولی شي.
ماخوب لیدلی چې دابندي خلاصیږي او دسلطنت په کرسی کښيني.
ښه فکر وکړئ!
دابندی څوک دی؟
پس له ډیره فکره وایم!
فکرد ی فکر!

نظر لالا

په یوه ستانه کورنۍ کې یوسپین ږیری خدمتکار او سېده چې هرچابه ورته نظر لالا ویل.
داسړی دماشومتوب له وخته دبوډاتوب ترزمانې په دغه کاله کې و اوخپل ژوند یې په همدغه کاله کې خاورې کړ.
دی ددې کاله نسبي سړی نه و او دخدمتکار په حېث یې کارکاوه، مګر مزدور ورته نه شو ویلی، ځکه چې دمزدور په شان کاریې نه کاوه.
هېڅوک به خپل ځان دځان لپاره په کارکې دغومره سترې نکړي لکه چې نظر لالا ددغې کورنۍ په خدمت کې سترې اوستومانه و.
کوم کارچې څوک دیوې تینګې اولوړې عقیدې لپاره کوي هېڅ حریص او په ګټه مین سړی یې د پیسو لپاره نه شي کولی.
ده دغه خدمت دخدای لپاره کاوه او په داسې جذبه یې کاوه چې دلمانځه دفوتیدو هم څه ډیره پروا ورسره نه وه.
په دغه سړي کې ډېر زیات اخلاص، امین توب او صداقت موجود و چې په دې وخت کې یې مثل او نظیر نه شي پیدا کېدی یا ډېر لږ پیداکیږي.
داسړی بې نامه اوبې نشانه سړی و، جامې به یې تل زړې او خړې وې، مګر دزړه صفا ئي یې دومره زیاته وه چې زه ورته حد او اندازه نشم ټاکلی.
په کوم کلي کې چې نظر لالا اوسیده د جاه او جلال خاوندان او دعلم وفضل صاحبان هم اوسېدل چې ځینو مرېدان هم نیول مګر زه له هغو ټولو نظر لالا انتخابوم او له نورونه په ادب تېرېږم.
زما داعادت دی چې له مخدوم نه خادم ته په محبت ګورم او له پیرنه مې مرید خوښ دی.
له ماسره اوس دافکر ډېر پوخ شوی دی چې دخیر او برکت خاوندان په ساده مسلمانانو کې ډېر موندلی شو او پوهان او هوښیاران دبل لپاره له خپلې ګټې نه نشي تیریدلی.
څوک چې دخدای لپاره د نورو خدمت کوي او خپل ژوند دنوروله ژونده قربانوي هغه لکه نظر لالا داسې وي چې خپله مادي ګټه هېڅ نه پېژني او په پردي کاله دومره زهیروي چې له هېچا سره به دخپل کاله دغومره غم نه وي.
داسړی په تور او سپین نه پوهېده، الف اوبې یې نه و لوستی، د لفظ او معنی فرق یې نه شوکولی، مګر دنیکۍ او خیر رسولو په لوړه مبدایې ټینګه عقیده لرله او داجذبه پکې دعشق حدته رسیدلې وه، نظرلالا دهرچا په نظرکې ډېرسخت اوبخیل سړی معلومېده، هرچا به ویل چې ده غوندې سخت سړی بل نه پیداکیږي، په رښتیا چې دده پیرزوینه په ځان باندې ډیره لږه وه، مګر بخیل ورته نشم ویلی اوډېر حاتمان زه ورځینې ځاروم.

کله به چې دکاله خاوند، نظر لالا له کا بله ننګرهارته استاوه چې ځار وي او پسونه بوزي نويو ځوېږوډۍ به يې پخې کړی او ډيرې لږې پيسې به يې هم ورکړې چې په لاره کې ځان ته کوم وخت څه نکولی واخلي یا چیرته د ځاروو لپاره څه وابنه پرې رانيسي. داسې به له کا بله لغمان ته ولاړ او ځاروي به يې هم ورسول، مګریوه مياشت يادوه مياشتې پس به چې څوک ميلمانه راغلل او چرګه به په کار شو نظر لالا به هغه پيسې په چرګورو ورکړې چې ميلمانه په ښه شان عذر شي او دکاله دخاوند ښه نوم وساتل شي.

دی هغه راز خدمتګار نه و چې له خپل مخدوم نه څه واخلي او دځان لپاره يې ذخيره کړي بلکه ده به هغه ته څه ورکول او خدمت يې بيخي وړياو.

دده خور او خوريي ډېر غريبان وو، مګر هېڅ بد ګمانه سړی هم داګمان نه شو کولی چې دی دې هغوی ته څه ورکړي.

که کله به د کاله خاوند دده په خاطر هغوی ته څه ورکړه دی به خپه کېده او ددغه کاله زيان ورته لکه دايمان زيان معلومېده.

دنظر لالا دا عادت و چې چرګ غږ به له خوبه پاڅېده او دسپېدو په رڼاکې به غره ته روان و، ترڅو به چې لمر څرک واهه ده به له غره نه دخسو ګېډی راوور، چې سبا نارۍ به يې وکړ، نو بيا به په نورو کارو پسې روان شو او ټوله ورځ به يې کار او خدمت کاوه.

ده به پس له ماښامه هم د شپې تر لسو بجو د ميلمنو خدمت کاوه او ډير ناوخته به ويده کېده.

دده په کارکې درخصتۍ او تعطيل ورځې نه وې او دناروغۍ دپاره يې هم فرصت نه درلود.

دی د عادت او ډير کارکولو په وجه له پولادونه هم کلک و.

هغه ګېډۍ چې ده د شپيتو کالو په عمر په شاباندې راوور ددې زمانې ښه ښه ځوانان يې نه شي وړلی.

ده به هرکله دخمتا پيوندي کالي اغوستل او خوراک يې هم ډېر خوارو. ترڅو به چې ډېر مجبور نه شونو داختر په ورځ به يې هم نوي کالي نه اغوستل، په دغه کاله کې به چې هرڅومره ښه څه پاخه شوو، دده برخه به پکې ډېره خواره وه، ځکه چې ښه ډوډۍ دده له ستونې ځخه نه تېرېده او په همدغه وجه به دچرګ ورمېږ دده برخه وه، نظرلالا له تودې ډوډۍ سر ه هم دښمني درلوده اوچې په کور کې به سړه پرته وه توده ته به يې لاس نه وروور.

په همدغه سبب دی په بخل مشهور و اوهرچابه ورته سخت اوبخيل وېلې.

دا و د خلکو قضاوت چې له حقيقت نه ډېر لرې و اوپه ډيرې ظاهر بينۍ بناو، هغه څوک چې خپل ژوند دبل لپاره وقف کړي او هېڅ دنيايي ګټه پکې له نظرلاندې نه وي هغه ته به څنګه بخيل وواېو.

هو ! نظر لالا په ځان باندې بخيل و ځکه چې له ځانه تېرو اوخپل ځان يې بل ته بخښلی و.

ده ته به که چا دخدای دپاره څه ورکړه هغه يې دبل دپاره اخيستل اوبل ته يې ورکول.

داايثار اوفداکاري چې پدې وخت کې لکه د اينځر ګل يا دمرغۍ پۍ ډېر نادر څيز معلوميږي، له انساني غرايزو سره ډېر موافقت نه لري او مثالونه يې ورک دي.

دا راز سړی دخلکو په نظرکې ډير ساده او ډېر احمق معلوميږي.

په عقل او پوهه داګمان نه شي کېدی چې چاته ددغسې ايثار او فدا کارۍ اجازه ورکړي.

خپل ځان خوارول اوبل پالل، له ځانه تېرېدل او دبل په ښه ورتلل دعقل او فکر کار نه دی د دغسې کارونو د پاره يو لوړ معنوي عشق په کار دی او د نظر لالا ا خلاص غواړي.

ددغه کاله هرڅه دنظرلالا په لاس کې وو او دده په امانت دارۍ هرچا داسې يقين درلود چې هېڅ شک پکې چانه شو کولی.

زه دهغه چاستا ينه نه کوم چې نظرلالا ورته ډير اخلاص او عقيدت درلود.

زما په نظر کې دستایلو ورنظر لالا دی او دده په ښه سرېتوب ټینګه عقیده لرم.
دی اوس له نظره پناه دی او زه دده زیارت ته په ډېر اخلاص ورځم. په هغه ادیره کې چې دی ښخ دی نور قبرونه هم ډېر دي او په ځینو باندې لا جنډې هم ولاړې دي، مګر زه خپل مراد له نظر لالا څخه غواړم اودده حسنات را ته ډېر درانه معلومیږي.
په رښتیا چې زما خادمان خوش دي او ښه خلک په خدمتګارانو کې وینم.

جبر او اختیار***

هغه کارچې دانسان په اراده او اختیار نه وي شوی دفخر ورنه دی او دملامتۍ موجب هم نه ګرځي، یعنې که دچا ونه ټیټه وه، ګرم نه دی که چا متوسطه قداو قامت درلود ورته نه شو ویلی چې ډیر ښه کار دی کړی او اندازه دې ساتلې ده.
که یوسړی خپل سپین مخ تورکړي ملامت دی، مګر دحبش مخ که هرڅومره تور وي څوک یې نه شي ملامتولی، ځکه چې دده اختیار او اراده پکې دخل نه لري.
که یوسړی خپل غلیم په جنګ کې مړکړي او خپل شجاعت ښکاره کړي حق لري چې په خپله توره او توریالیتوب فخر وکړي، مګر که مرغۍ ولي او سړی ولګېده که څه دده ډیر زورور او زوروردښمن وي خپل بریت نه شي تاوولی او توریالی ورته نشو ویلی.
هېڅوک یو ګونګ په حق نه ویلو نه ګرموي ځکه چې هغه مجبور او معذوردی، مګر هغه چې ژبه لري او له ډاره حق نه وایي له ملامتۍ نه نه خلاصیږي که څه هم یوڅه مجبوریت دلته هم شته او اختیار نیمګړی دی.
دجبر او اختیار مسله ډیر اړخونه لري او دغه فیصله څه اسانه خبره نه ده.
زه په دی ځای کې دا اراده نه لرم چې له علمي څېړنې نه کار واخلم زما مقصد بل دی اود ملایانو په کار کې کارنه لرم.
زه حتی الا مکان له فلسفي بحثونونه ډډه کوم مګر کله کله مې د موضوع تعلق او ارتباط مجبوروي چې په معقو لاتو کې مداخله وکړم. زه نه وایم چې انسان مختار دی ځکه چې مونږ ډېر مجبوریتونه لرو او د جبر مظاهر دلته بیخي ډیر دي.
مونږ مجبور یو چې په وچه مزل وکړو، ځکه چې دلته بحر نشته او زمونږ په هېواد کې بیړۍ نه ګرزي.
همدغه شان مونږ له کابله ننګرهار ته په هوانه شوتلی، ځکه چې هوایي سرویس نه دی جاري، مګردغه راز مجبوریتونه په ځینو نورو ځایو کې نه شته هلته یوسړی اختیار لري چې په هواځي که په بحر کې او که په وچه.
اوس پوه شوئ! چې جبر او اختیار په هرځای کې یو شانته نه دی او ټول انسانان یو راز مجبور نه دي.
ډېر مجبوریتونه پخوا وو چې اوس نه شته او خپل ځای یې اختیارته پرې ایښی دی. یو ماشوم چې اول پیداشي هېڅ اختیار ورسره نه وي او دبل په غږ کې ژوند کوي، په خپله نه چېرته تلی شي او نه راتلی شي. څملول او پاڅول یې دبل په لاس کې وي او کالي بل څوک وراغوندي، مګر څومره چې لوئیږي او غټیږي هغومره دمورله غیږې لرې کیږي او له مجبوریت نه اختیار خواته درومي، کله چې په خپلو پښو روان شي نو بیا خپل مخ په خپله وینځي او پخپله خوښه له کاله اوزي یا کاله ته راځي.
کله چې ځوان اوځلمی شي، دکاله واک او اختیار هم د ده شي او دپلار په جایداد تصرف وکړي.

په هره اندازه چې دژوندانه درجه اومرتبه لوړيږي مجبوريت کميږي او اختيار زياتيږي. يو کاڼی که څوک هرې خواته غورځوي ، او هر راز لوبې پرې کوي کولی يې شي، مګر ونې او بوټي دغسې نه دي، يعنې دنبات مجبوريت له جماد نه لږدی ځکه چې دحيات اثرپه ده کې زيات دی.

له ونو او بوټو نه بيا د دخاروبو اختيار ډيردی اوجبر نورهم تخفيف موندلی، انسان چې له حيوان نه پورته مقام لري، اود تکامل په لاره کې وړاندې دی دده اختيار نورهم زيات شوی او له خپلې ارادې نه ډېر کار اخلي.

په انسانانو کې هم دوحشي او مدني انسان، عالم او جاهل انسان، دقوي او ضعيف انسان په اختيار کې ډېر فرق موجود دی مګر بياهم په هرحا ل کې يو څه مجبوريتونه شته او په جبر او اختيار کې ډير فلسفي بحثونه کيدی شي.

ددنيا ډير پوهان پدې عقيده دي چې دانسان ډير لږ کارونه په ظاهره ارادای او اختياري معلوميږي، مګر په حقيقت کې د مجبوريت اثروي اوخبره له اختياره وتلې وي.

دوی وايي هغه سړی چې ډير په غيظ او غضب کې وي او په همدغه وجه د چا د وژلو اراده وکړي مونږ ورته د اختيار خاوند نه شو ويلی، ځکه چې دی په دغه حا ل کې دداسې اغيزو اونفسي تاثراتو محکوم دی چې له دغه کاره ځان نه شي ژغورلی او پخپلو احساساتو حاکميت نه لري که مونږ پوه شو چې دی په دغه وخت کې له يوه ليوني نه څه فرق نه لري او په طبيعي حا ل کې نه دی، دی به ارومرو مجبوره ګڼو او دغه کارته به غير اختياري وواېو.

همدارنګه هغه څه چې يوعاشق دعشق په جذبه کې دعشق دپاره کوي له مجبوريت نه نه وي خلاص او اختياري ورته نه شوويلی.

ددغو خبرو خلاصه او نتيجه داده چې شديد محبت او شديد بغض دانسان اختيار سلبوي، او هغه څه ورباندې کوي چې په عادي او طبيعي حا ل کې يې يو عاقل انسان نه کوي د همدې لامله ډير خلک به خپلو ځينو کارونوبل وخت پښيمانه کيږي او پوهيږي چې ښه يې نه دي کړي.

ځينې نورپه دې عقيده دي چې انسان داختيار خاوند دی، که ښه کوي بايدښه ورته وواېو اوکه بد وکړي بايد بد يې وګڼو. دوی وايي که انسان دعشق لپاره کوم کار کوي او که ددښمني دپاره په دواړو حالوکې دغه کار دده ګڼل کيږي او په ده پورې تعلق نيسي ځکه چې دغه مختلف احوا ل چې د زوروړې مينې يا دشديد عنادپه اثرپيداکيږي او نفسي ياروحي اغيزې ورته ويل کيږي په خپله له نفس څخه عبارت دی اونفس دهمدغو احوالو او کيفياتو نوم دی هسې نه چې کوم بل شی په نفس اغيزه کوي او اختيار ئې سلبوي.

ارسطو دجبر او اختيار حدود ډيرښه ټاکلی دی او پدې باب کې يې ډير ه ښه فيصله کړېده. دی وايي هغه کار چې يوسړی په خپله اراده نه کوي او دده اختيار پکې هېڅ دخل نه لري ښه او بد يې ده ته نه دی راجع او دده کار ورته نه شوويلی يعنې که يو زوروباد يوسړی کومې خواته يوسي ياپې څوک لاس اوپښې وتړي اوله يو ځايه يې بل ځای ته وړي نو دلته اختيار سلب دی اوپه مجبوريت کې هېڅ شک او شبه نه شته مګرکه يوسړی دخپل شرافت د ساتلو لپاره کوم کارکوي اوخپل عزت او وقار يې يوه کار ته مجبوروي نو دغه راز مجبوريتونه دجبرله قانون لاندې نه راځي.

دی دمثا ل په ډول وايي : که ديوه سړي مور اوپلار يا او لادونه ديوه ظالم اومستبدله تهديد لاندې وي چې دده په تسليميدو او اطاعت هغوی له زيان او ضرره محفوظ پاته کيږي او که اطاعت ونکړي هغوی ضايع کيږي نو په دغه صورت کې دا سوال پيداکيږي چې که دغه سړی د هغه ظالم له خواپه يوه ناوړه کارمامورشي، دی په دغه باب کې مجبوردی او که مختار؟

ارسطووايي چې دلته جبراو اختيار مخلوط شانته دي مګرد اختيار جنبه غالبه ده ځکه چې ددغه کارپه کولو او نه کولوکې دترجيح او انتخاب مسئله منځ ته راځي نوهره خواچې دی انتخابوي او ترجيح ورکوي هغه دده خوښې او ارادې ته راجع ده او دده کار ګڼل کيږي.

دی وايي په دغسې مواردوکې که سړی ناوړه او بدکار وکړي دغه راز مجبوريتونه معقول عذرنه شي کيدای په دغسې مجبوريت بايد سړی پښې کيږدي او هغه څه وکړي چې انساني شرافت او وجدان تقاضالري .

شجاعت او شهامت چې يو اخلاقي فضيلت دی په همدغسې مواردوکې ځان ښيي او د افتخارحق پيداکوي.

هغه د سر خطر چې په جنګ او جګړه کې يو بې زره سړی تيښتې ته مجبور وي، دخلکو په نظرکې څه اعتبار نه لري په همدغه وجه له تورو او ټوپکو نه تښتېدونکي هرچاته سپک ښکاري او هغه چې له مرګ نه ويريږي او په ايستلو تورو ورځي دخلکو په نظرکې درانه معلوميږي.

که په دغسې مجبوريت خلک قائل وای هرڅوک به له جګړې څخه تښتېده او هېچا به هغه ته په سپکه نه کتل.

هغه افتخار چې د شجاعت او شهامت خاوندان يې ګټي ددغسې مجبوريتونو په نافرمانۍ کې پټ دی لکه چې عار او ذلت ددغه راز مجبوريت اطاعت او انقياد ته ويل کيږي.

دخان واده***

له خوبه راپاڅېدم، دډول او سرني اواز مې ترغوږه شو او ډېره لويه ورارا ښکاره شوه چې ډېرخلک ورسره خوشحاله روان وو او دخان په واده کې يې لاسونه غورځول.
زه هم له دوی سره ملګری شوم او په دې خوشحالۍ کې مې ځان شريک کړ. ددې ښادۍ دډول او سرني غږ ترډېر لرې ځايه رسېده او ډېروخلکو پکې اتڼونه کول.
چا به ډزې کولې، چابه اسونه ځغلول، ځينو به ټوکې او مسخرې کولې په دغسې خوشحاليوکې ماښام تياره کلي ته ورسېدو او ډولۍ دکاله په مخکې ښکته شوه.
دکلي ښځې په ډيرې خوشحالۍ راغلې او د ډولۍ پردې يې جګې کړې همدغه وخت خندا او خوشحالۍ خپل ځای غم او ژړاته پرېښود او د امعلومه شوه چې دغې ښکلې ناوې دخپلې ازادۍ لپاره ډېره لويه قرباني ورکړه او داجباري واده ملايې ماته کړه.
ددغه حا ل په ليدلو د هر چا په احساس کې بدلون راغی او موږ وپوهيدو چې کله خلق جنازه هم په ډول او سرني وړي او په غم دښادۍ ګومان کوي.
په دنيا کې ډېرداسې غمونه شته چې دخوشحالۍ په ډولۍ کې پټ دي او دخلکو په شعور او تميزمسخرې کوي.
زما پوه ملګری په دغه ورځ وويل: په رښتيا چې خوشحالي څوک په زوراو جبر ياپه ډېرو پيسو کورته نه شي وړلی.
مګرخان لا تراوسه په دغه حقيقت نه دی پوه او خپله خوشحالۍ په دغه ډول غواړي.
„ څه ليکل يا ليك پوهه„

غم او خوشحالی***

زما اشناله ډېرو غمونو سره ناآشنادی، دهغه په کاله کې چا دماشوم ژړانه ده اوريدلې او د خپلو ماشومانو په مړګ او درد يې هېڅکله نه دی ژړلی.
هغه د ځوی او لور پلار ندی چې د اولاد په تبه شرې يا کوی غمجن شي.
هغه حا ل چې يو پلار يې دخپل کوچني زوی يا ځلمي زوی دځانکدن په وخت کې ويني دی ترينه ناخبره دی.
ده غوندې بې غمه سړی ډېرلږ پيداکيږي اوپه همدغه سبب يې دخوشحالۍ برخه هم ډېره لږه ده.
دی چې په خپل کاله کې خپل خلف الصديق نه ويني په زړه کې ډېر ځوريږي او ځان بد بخته ګڼي، مګر دده دغه غم زمونږ په نظرکې دهغه چاله غمه ډېرسپک دی چې دوه زامن يې ژوندي دي اويوه دده په غيږکې خدای ته ځان سپارلی دی ځکه مونږ هغه ته دفاتحې دپاره ورځو اوده ته نه ورځو.
زمونږ داعادت دی چې که دچاپه کاله کې نهه مياشتنی اولاد مړ پيداشي وير ورسره نه کوو اوهغه هم دغم کمبله نه غوړوي، مګرپه کوم کاله کې چې د دوه ورځو ماشوم مړشي هلته د غم او مصيبت مجلس جوړيږي اوخلک ورسره همدردي کوي.

موریس مترلینگ وایي: "تاسې په ملیار دونو نطفې ضایع کوئ مګر خوابدی کیږئ نه او دغه راز ضیاع د چاد غم او خپګان موجب نه ګرځي".
ددې خبرې معنی داده چې زموږ غمونه معقول نه دي، محسوس دي، هره ضا یعه چې یوازې عقل پرې پوهیدی شي او احساسات ورسره تعلق نه لري همدغسې بې اثره وي.
زموږ خوشحالي هم لکه زموږ غم په عقل او منطق اتکانه لري بلکه دشعور او احساس نتیجه ده.
غم او خوشحالي یوه په بل پورې تړلي دي او یوله بله نه بېلیږي ځینې ګمان کوي چې خوشحالي له بې غمه خلکوسره زیاته ده او هغه څوک ډیر نېکبخت دی چې هېڅ غم نه لري مګر حقیقت دغسې نه دی او ښادي هرچیرې دغم په اندازه ده.
حقیقي بد بختي په بې غمۍ کې ځای لري او بې غمه سړي ته که سړی وویلی شو نیکبخت خو ورته هېڅکله نه شو ویلی.
غم او خوشحالي لکه د یوې توتې دوه مختلف مخونه دي، چې اصل یې یو دی. څنګه چې شپه او ورځ یو په بل پورې نښتي دي او هر کاله ته دواړه وراندې وروسته راځي، دغم او خوشحالۍ ارتباط هم دغه راز ټینګ دی که څوک وغواړي چې هغه یو خپل کاله ته پریږدي او دابل ایسار کړي له دینه لویه اشتباه بله نه شته.
داسې کیدی شي چې ورځ اوږده شي او شپه لنډه، یا شپه لویه وي او ورځ وره وي مګر داسی ورځ چې شپه ونلري یا داسې شپه چې ورځ ورپسې نه وي په دنیا کې نشته.
که لمرتراخرته پاس په تندی ځای په ځای ولاړوای او دزمانې په رنګ کې هېڅ تغیراو تحول نه وای موجود، هېڅوک به نه پوهېده چې شپه څنګه وي او دهمدې لامله چې شپه به چانه پیژندله په دې به هم نه پوهېده چې ورځ څنګه وي اوڅه کیف لري. غم او خوشحالۍ هم لکه شپه او ورځ یوبه بل پیژنو که غم له دنیا نه بیخي لاړشي. خوشحالي هم ورسره ځي که ژړانه وي خندا هم نه شته.
هماغسې چې هګۍ له چرګې پیداکیږي او چرګه له هګۍ نه غم او خوشحالي هم یو دبل اولاد دی.
انسان باید په دې پوه شي چې غم او خوشحالي یو ظاهري او اعتباري فرق لري یعنې دا فرق هم لکه دشپې او د ورځې فرق دسترګو او نظر فریب پیداکړیدی چې دعقل او بصیرت خاوندان پرې نه غولیږي، بلکه ړانده هم دواړه یوګڼي. څوک چې دعقل سترګې لري او دفلسفي شعور خاوند دی هغه زمانی ته په بل شان ګوري اود شپو ورځو له سپینو او تورو پردونه هغه خوا بې رنګه زمانه په بل ډول ویني هغه پوهیږي چې دزمانې دواړه مخونه یوه شي ته منسوب دي او یو حقیقت دوه رنګه ښيي.
ډېره ښه ده چې عقل او پوهه په موږ ډیر تسلط نه لري او موږ یې له وهم او خیا ل نه لرې کړی نه یو، ګڼې اوس به شپه او ورځ راباندې یوه وه او خوشحالۍ به هم راباندې غمېدلې وه.
زموږ غمونه او زموږ خوشحالي زموږ په ژوندکې هغه سوزاو سازپیداکوي چې بې له هغه د ژوند کیف او خوندونه پاته کیږي.
غم د خوشحالۍ څکلو ذایقه اواحساس روزي او خوشحالۍ لکه د خوږو میوو خوراک، ترخو مرچو ته ضرورت لري.
که په دنیاکې ترخه شیان نه وي خواږه ډیر ژرزړه و هي او بې خونده کیږي.
دژوندانه خوند غم او خوشحالۍ ته ډیر ضرورت لري او په دغه خوندکې دعواطفواو احساساتو خاوندان ډیره برخه لري. هغه ړانده هوښیاران چې په ظواهرو نه غولیږي او دغم او خوشحالۍ په فرق نه دي قایل، له دغه نعمته محروم دي، که موږ ډیر عمیق فکروکړو هماغه شی موږ ډیر خوشحالوي چې موږ یې ډیر خپه کړي یو او ډیر ځله هغه شي ته خوشحالیږو چې زموږ غم پکښې پټ دی. ډیر ښه ده چې په جهان کې دغه راز ژور فکرونه ډیر لږدي او احساسات موږ ته دغه موقع نه راکوي چې دغمونو او خوشحالیو حقیقت ته ډیر ځیرشو.

ډېر خلک دي چې يوه ورځ يې ګرانه ښځه مري او دی غمجن کيږي مګر بله ورځ نوی واده کوي او نوی خوشحالی هغه زور غم بيخي هېروي نو دغه د خوشحالۍ ډولی اوهغه دغم جنازه يوله بله ډېر ربط لري که هغه غم دغه کاله ته رانشي دغه ښادي هم نه شي راتلی.
داوصا ل په حقيقت کې دهغه فراق نتيجه ده او په هغه ويرکې دغه سرور او سرودپټ دی هرڅومره چې دخوشحالی دپسرلي بارانونه زورور وي هغو مره يې سيلابونه هم زورور دي، له دغې زورور بارانونو سره تندر اورلی هم شته، لکه چې له ډېرو لو يو افتخاراتو سره ډېرلوی خطرات ملګري دي.
همدغه وجه ده چې زه له سپکو او کوچنيو غمونو څخه لوی او ستر غمونه ډېرښه ګڼم.

اخلاقي اساس

شوپنهاور وايي: داخلاقو دپاره له ترحم نه ښه اساس نه شته، انساني اخلاق بايد په همدغه اساس قايم وي.
دده په نظرکې اخلاقي عمل هغه دی چې دشخصي ګټې هېڅ اثرپکې نه وي. او محض دبل دخير دپاره وي.
کانت وايي: د انسان هغه عمل اخلاقي ارزښت لري چې خاص د انساني تکليف د پاره وي.
دده په نزدانسانيت يوقانون لري، چې مخالفت ترېنه ښه نه دی اوانسان مکلف دی چې له دغه قانون سره سم وچليږي، دده په نظرهغه کارچې دقانون د پاره کيږي اوهغه کار چې دقانون دپاره نه وي شوی مګر له قانون سره موافق وي يو له بله فرق لري.
دی هر نيک او ښه کار اخلاقي عمل نه ګڼي د ده په فکر اخلاقي عمل هغه دی چې خاص د قانون د پيروی او دانساني تکليف دپرځای کولولپاره اجرا شوی وي، نه دشخصي ګټې دپاره.
په همدغه سبب د يوه سوداګر صداقت او راستي چې دتجارتي ګټې دپاره وي نېک کار ګڼي مګر اخلاقي عمل ورته نه وايي. همدارنګه هغه څوک چې ډېر زړه سواندې وي او په همدغه سبب له خلکوسره نيکي او احسان کوي. دغه رازنيکي او احسان دکانت په عقيده اخلاقي عمل نه دی.
دی وايي که دغه سړی له خلکونه ډېرې جفا ګانې ووينې زړه به يې سخت شي، بيا به له چا سره احسان او نيکې نه کوي، مګر هغه څوک چې دخلکو جفا ګانې ويني او محض د تکليف دپاره له خلکوسره ښه کوي داکار اخلاقي قيمت لري او اخلاقي عمل ورته ويل کيږي.
مترلينک وايي: هغه مينه چې انسان يې له انسان سره لري بايد له ډېرلوړ اوهسک ځای نه ا خيستل شوی وي ، که يو انسان وکړی شي چې له انسانانو سره عشق ولري او بشر دوستي دعشق له کوره واخلي نه ښايي چې له ترحم نه کار واخلي او مينه يې د مرحمت او مهربانی رنګ پيداکړي.
که څوک چاته د عدالت له مخې څه ورکولي شي داحسان له لارې دې څه نه ورکوي، که د چاله لاسه پوره وي چې دانسان احترام وکړي دلجويي اوتسلي ورکولو ته حاجت نه شته .
دی دانسان دپاره له چانه رحم او شفقت نه غواړي، دا حسان له ورکړې نه د عدالت ورکړه ښه ګڼي او له نوازش نه يې احترام دانسان لپاره غوره ګڼلی دی.
داسړی دعشق طرفداردی، دده په مذهب بايد شاه او ګدايوله بله عشق ولري ده ته له شفيق نه رفيق ښه ښکاري او له هغې مينې نه کرکه کوي چې يو مهربان بادار يې له خپل صادق خدمتکار سره لري دغه راز مينه چې د ترحم او شفقت

رنګ لري يوانسان لوی اوبل کوچنی ښيي، په دې مينه کې چې هرڅومره مهرباني پرته ده هغومره پکې د محبوب حقارت هم شته مګر په عشق کې کبراولوبي نه ځائيږي او اغاتوب نه مني.
دی انسان ته په ډيرلوی حق او ډير زيات احترام قايل دی مګر دغه حق ورته په سوا ل او ګدائي د استرحام له لارې نه غواړي، دعدالت په اساس يې غواړي.
که بشر ښه انصاف وکړي خواران اومزدوران په بډايانو باندې ډيرلوی حق لري. خو دغه حق پټ پاته دی اوخلکو هير کړی دی.
روسووايي: „هروخت چې تاسې يوآسمان خراش قصر وينئ يقين وکړئ چې د يوه ولايت کورونه ددغه قصر دبنا دپاره وران شوی دی". که چېرې سم او صحيح حساب مينځ ته راشي ډيرلوی بډايان د ډيرو زياتو خلکو پوروړي دي او د دوی خيرات په حقيقت کې ددغه پور نيمګړی ادا ده که يوسړی په دغسې احساس خوار او غريب ته څه ورکوي احساس يې ډير لوړ او عالي دی او له هغه بل نه چې داکار خپل رحم او کرم ګڼي عالي همت او لوړ شعور لري.
دچا پوهه چې دعشق په آب وهواکې وده وکړي او عواطف او احساسات يې په عقل غالب وي هغه دمترلينک په شان فکر کوي او له نورو پوهانو نه يې فکر بل راز وي.

ښه او بد

خدای خبردی چې غل وکه خوني، یایې کوم ډیرد شرم کارکړی و، هرڅه چې و خو خلکو یې متې تړلې وې او حاکم ته یې راووست . هر یوه ویل دی ډیر بدسړی دی مونږ دده له لاسه ډیر په عذاب یو، دی باید بندي شي او ډیره سخته سزاو ویني.
حاکم هغه بد وګاڼه او زندان ته یې ولیږه دهغه خپلوان اخند زاده صاحب ته ورغلل او هغه یې حاکم ته ورووست، کله چې حاکم د آخندزاده صاحب له راتګه خبرشو یوه ټوټه مخې ته ورغی، دهغه لاسونه یې ښکل کړه او په ډیر عزت یې خپل ځای ته راووست.
دآ خند زاده صاحب له خبرې هیڅوک نه شو وتلی، حاکم هم دده امرته غاړه کېښوده او بندي یې خوشی کړ.
ما چې دغه حا ل ولید په دې پوه شوم چې دلته دښو اوبدو فرق شته، ځکه د ښه سړي لاسونه ښکلوي او دبدوسړو لاسونه تړي، مګر ټول دښو او بدو په فرق یوشان نه دي پوه شوي دهمدې له امله هغه سړی چې دخلکو په نظرکې بدو آخند زاده صاحب ښه وګاڼه اوله بنده یې خلاص کړ.
زما ملګری وویل: دوی دښو او بدو په تمیز کې ډېر غولېدلي دي. دوی وایي زمونږ ملک ډېر بد سړی دی ځکه چې دغلو ملګری دی او غله په حاکم باندې خوشې کوي، مګر همدغه کار چې آخند زاده صاحب وکړ هغه ته بدنه وایي.
هرکله چې خونیان او داړه ماران بندیان شي دده په برکت خوشې کیږي او ګنهکارو شفاعت دده کاردی.
دی یوازې له حاکمانو نه غله نه خلاصوي، که شکر انه غټه وه په اخرت کې یې هم دخلاصولو ذمه کوي او پس له مرګه یې هم ملګری دی.
که یو حاکم یو غل دملک په خوله خوشې کړي داکار دوی ته بد ښکاري مګر که د آخند زاده صاحب په سفارش یې پریږدي نوبیا په ښه سړیتوب او دینداری کې حسابیږي.
د هرچا بدې که په ډیرو پردو او رنګونو کې پټه وه هغه د دوی په نظرکې ښه سړی دی اوکه چا خپله بدي نه پټوله یایې نه شوه پټولی دوی ورته بد وایي او په بدنامه یې یادوي.
دوی هغه غل ګڼي چې دسوداګروقافلې وهي او دبداړانو په کورنو داړې غورځوي، مګر دهغه چا لاسونه اوپښې ښکلوي چې په چل او فریب دخیراتو نو قافلې خپل کاله ته راګرځوي او دمسکینانو حق غصبوي.

پخوانی ډیوې

په کاله کې برق لګېده مګر پاس په رف باندې د تورو تیلو مسینه ډیوه ایښې وه، په څنګ کې یې یوه بله ډیوه هم وه چې یووخت پکې شمع بلېده.
هغه خوا دخاورینو تېلو لاتین ښکاریده او داسې معلومېده چې هرې ډیوې په خپل وخت کې داکور رڼا کړی او دکاله خلکو یې په رڼا کې ډیرې شپې سبا کړې دي، مګراوس ترېنه څه کارنه اخیستل کیږي او دشپې په کورکې برقونه بلیږي.
دزمانې داعادت دې چې زاړه شیان له کاره باسي او نوي شیان په کار اچوي مګر خلک خپل زور حا ل نه هیر وي او زړو شیانوته په جګو رفونو باندې ځای ورکوي.

داعادت بدنه دی چې څوک زاړه خدمتونه هیر نه کړي او زړو خدمتګارانوته په قدر وګوري مګر کاربايد له نوو شیانو واخیستل شي او په کورونو کې وخت په وخت نوی رڼاګانې پیداشي.

انسان په هروخت کې یوې رڼا ته محتاج دی او دارڼا هرکله خپله څېره اوخپله وضع بدلوي دعالم تغیر چې ددنیا یوقانون دی همدغه تقاضا لري چې هرڅه باید یو راز اوبل رازشي او یوازې لوی خدای تل ترتله په یوه حا ل باقي وي دهمدغه بدلون او تغیر په وجه د علم اوپو هې رڼا هم هر وخت خپل فانوس بدلوي او دلوښو په بدلون په لوښوکې پراته شیان هم بل راز کیږي.

هغه رڼا چې دخاورو له تیلو پیداکیږي هغه نورچې دلمر او سپوږمۍ له کوره راځي، هغه برېښنا چې داوبو له ابشار څخه حاصلیږي دظرف او محل په اعتبار یوله بله بېلیږي که څوک په دغو ظاهري صورتونو ونه غولیږي، او حقیقت ته ځیر شي نو دشړ شمو او پنبې په بوټو، د غوزانوو او زیتونو په ونو کې یوه رڼا موجوده ده چې په هر راز ډیوه کې بیل کیف پیدا کوي. که څوک هغه تیل چې په ډیوه کې ویني په پنبه کې وویني یا دغه سیزونکی برق چې په برقي نغریوکې ګوري په اوبوکې ولیدی شي هغه ته اور او اوبه دومره فرق نه لري او د جهان په هره زره کې یوه رڼا ویني چې دصحراپه کاڼوکې هم شته هغه نور چې کلیم په کوه طورکې لیده دښونه په هره ونه کې شته مګر محرمانه سترګې غواړي.

که دانسان تعقل قوي شي اود حواسوله قیده واوزي (که څه هم دبشر اوسنۍ پوهه هماغه رڼا ده چې د حواسو له کړکیو راننوتلې ده) په هرشي کې به یونور ګوري او دوجودپه نړۍ کې به داتور اوسپین نه وي اوس مونږ د حواسوله تاثیر لاندې یو چې په تیلو غوړ لاسونه په پندانه وچوو.

که لوښي او ظروف زمونږ دنظر مانع نه شي نو په هرکورکې دیوې ویالې یا دیوې چینې اوبه دي او دټولو مشرب یو دی.

که مونږ د سیند او ویالې، دکوهي اوکاریز، دواورې اوباران په نومونو ا وصورتونو ونه غولیږو نوواوره ږلۍ اوباران دیوې کورنۍ خلک دي او اور او اوبه هم دومره پردي نه دي. په حقیقت کې همدغه خوږوا لی دی چه په ختکي، هندوانه، توت، انګور ناک او مڼه کې یې حلول کړی او په هر محل کې یې بېل صورت بېل خونداو بېل نوم پیداکړی دی.

هغه لوی او واړه خمونه چه دبېلو بېلو مېوو او دانو شربتونه او عرقونه پکې پراته دي ټول یو کیف لري او دکجورو او اربشو مېنځ کې څه فرق نه شته په دغسې کتنه چې سړی له اشکالو اوصورتونونه هغه خوا وګوري سړي ته دامعومیږي چې کورت او شړومبې له یوې غړ کې راوتلي دي او مایعات او جمادات زمونږ ظاهري حواسو بیل کړی دی.

هغه وخت چې زمونږ تماس او تعلق له مادیاتو نه قطع شي او مجردشو ښایي چې دنن ورځې علم او معرفت بل رازشي او دغه رڼا بل شانته ووینو، هغه وخت به دنن ورځې د تنویر وسایل لکه ددې کوټې بېکاره ډیوې په کارنه وي،. او علم وپوهه به په نورو قالبونو کې ځان ځرګند کړي چې اوس یې مونږ نه شو لیدلی.

,,اجتماعي نظریات,,

انتخاب

زما ملګری له اجتماعي مسایلو سره ډېره زیاته علاقه لري. کله چې ولس د شورى لپاره وکیلا ن انتخابوي یا دحکومت مشرخپل وزیران ټاکي دی په انتخاباتو باندې په زړه کې سل اعتراضه لري.
دده په نزد سم او صحیح انتخاب ډېرمشکل کاردی اوکه دغه کاربل څوک کوي دی پکې ډېر عیبونه پیداکولی شي.
دی وایي دګوستاولوبون داخبررښتیا ده چې په خلکو باندې حکومت کول دومره ګران کارنه دی لکه چې په خلکوکې لایق کسان پېژندل او انتخابول مشکل کار دی.
زما ملګری دایوه لویه اشتباه ګڼي چې اجتماعی کارونه داسې کسانو ته وسپارل شي چې هغوی په خبروکې ډېر مهارت لري او په خبرو ډېر ښه پوهیږي. ده دکوم عالم دا خبره ډېره خوښه کړې ده چې په خبرلو څو او نطاقانو کې دفکر خاوندان ډېرلږ پیداکیږي.
دده په نزد هغه څوک چې ډیرې ښې خبرې کولی شي ښه ښه کارونه نه شي کولی او ډېر فکر کوونکي هم دکارخلک نه دي.
زه دده داخبره ځکه ښه ګڼم چې دی په خپله دفکر خاوند دی او په خبروکې هم ډېر ښه دی، هغه څوک چې دځان په باب کې هم له حقه نه تیریږي او دقضاوت په وخت کې په ځان هم حکم کولی شي باید ښه یې وګڼو او په قدر ورته وګورو. اوس خوبه پوه شوي یاست چې زما ملګری په اجتماعي مسایلو کې څومره عمیق فکر لري مګر زما علاقه له ده سره په فکري او علمي دقت نه ده بنا، بلکه د ده شعري اوادبي جنبه مې ډېره خوښه ده.
دی علاوه پدې چې شاعر او لیکونکی دی په شعر او ادب کې ډېره ښه نقادي هم کولی شي یعنې که هرڅومره ښه شعر بدپه نظرورغی یادشعر خاوند ښه سړی نه و، دی پکې داسې باریک عیبونه پیداکولی شي چې نوریې په ذره بین هم نه شي لیدلی، مګر کوم شعر چې دی په خپله انتخاب کړي هغه هم ډېر ښه نه وي یاپې نورپه ښه والي نه شي پوهیدای.
ګورئ ! زما مقصد دانه دی چې دی ښه شعر او بدشعر نه پیژني بلکې یقین لرم چې ادبي محاسن او معایب ورته ډېرښه معلوم دي، زما په نظرکې دی ډېرښه شاعردی، مګر دده له باریک نظرڅخه په وېره کې یم چې داخبره یې په مزاج بده ونه لګیږي، ځکه چې اناتول فرانس په خپل یوه کتاب کې لیکلي دي چې ډېر ښه شاعر هماغه دی چې ډېر خود پرست وي اوبې له ځانه بل څوک په نظرکې نه لري.
زما دغه ملګری یوه ورځ دوطن په کاردارانو باندې بحث کاوه چې ځینې یې ښه ګڼل اوځینې بد، ماچې دده دغه انتخاب ولید په دې پوه شوم چې دشعرله پیژندلو نه دسړو پېژندل ګران کاردی او دااشخاصو په عمل کې دومره اختلاف نه شته لکه چې په نظرکې شته.
داکیدی شي چې ډېرخلک په یوه چلم خوله کیږدي، مګرفکرونه او نظرونه یورازنه دي.
دحسن انتخاب، دشعر انتخاب، دشخص انتخاب په هرځای کې یوه اختلافي مسله ده چې دهر چا د ذوق اونظر په لحاظ فرق کوي که هر چېرته لاړشئ، او هرچاته لاړشئ یو به دبل په انتخاب اعتراض کوي او دغه شکایت به هرځای موجود وي.
حجازي دایران ډېرښه او مشهور لیکوال لیکي: زما یوه دوست چې له ډېرو ښو لیکوالو څخه دی دایران په فرهنګستان انتقاد کاوه چې په دغه علمي اوادبي انجمن کې ولې ځینې بېسواده اشخاص په عضویت انتخاب شوي دي او لیاقت ته نه دی کتل شوی؟ مګر څومره چې ده دایران دفرهنګستان اعضا ووته بدویل هغومره یې د فرانسې داکاډمۍ اعضا ستایل اود هغوی انتخاب یې ډېر صحیح ګاڼه، څو ورځې وروسته چې زه (حجازي) دفرانسې داکاډمۍ له یوه غړي

(مسیوماسین یون) سره په پاریس کې مخامخ شوم نو داکاډمۍ بحث مینځ ته راغی او هغه په ډیر قهر وویل: ((د فرانسې له اکاډمۍ نه خرابه دستګاه بله نشته ، څو ورځې پخوا یوتن دکتابونو ناشر یعنې کتاب فروش چې داکاډمۍ دځینو اعضاوو کتابونه دتملق دپاره چاپوي اوخر خوي یې داکاډمۍ غړی شو چې د ادبیاتو په پوله هم نه دی تېرشوی)).

داقصه همدغلته پرېږدی! راشئ چې دفرانسې داکاډمۍ انتخابات داناتول فرانس په وخت کې وګورو.

دغه لوی او مشهورلیکوال ل په خپل یوه کتاب کې ددووتنو (شاګرد او استاد) مذاکره داکاډمۍ دیوه غړي په باب داسې لیکي:

شاګرد: مسیو ..... داکاډمۍ په عضویت انتخاب شو او دا انتخاب زه ډیر بد ګڼم. دا سړی دمعاشرت په ادابو ډیرښه پوهیږي اوله هر حزب سره تګ راتګ لري،سر بېره په دې یوې لوړې کورنۍ ته هم منسوب دی او وراره یې دکلیسا واکدار دی، دی په خپله هم ډیر څه لري او په کاله کې یې ډیرښه شراب پیداکیږي مګر ذوق او هنر نلري او دلوړې قریحې خاوندنه دی ځکه راته دغه انتخاب ډیر ناوړه معلومیږي او په بد نظر ورته ګورم.

استاد: ناوړه انتخاب ته هېڅکله بد مه وایه اوپه دې پوه شه چې په کارونوکې د تصاوف او اتفاق برخه ډیره زیاته ده هغه کارچې تاسو ته مسخره معلومیږي په حقیقت کې یوانتقام دی چې تقدیر یې دتفریح لپاره دعقل او تدبیر له خاوندانو څخه اخلي.

تاته دې دامعلومه وي چې په دغسې انجمنونوکې دهوس اوتفنن دپاره هم ځای پرېښودل په کار دی. دقریحې اونبوغ خاوندان غالباً دمعاشرت اوګذران خلک نه وي.

که یوه جامعه سل په سلوکې عقلي او منطقي وي سل په سلوکې به دتحمل ورنه وي او د عدالت له ساړه فشار لاندې به هر څه ساړه وي. کوم انجمن چې یوازې له لویو او فوق العاده اشخاصو جوړ شوی وي ډیر لږ خلق به ورسره علاقه ولري.

ډیره ښه ده چې ټیټ او حقیر اشخاص له دوی سره ګډشي او دتفریح باعث وګرځي، په دغه صورت کې به ټیټ کسان له لوړو کسانو نه علمي او معنوي استفاده کوي او لویان به هم چې خپله مقایسه له دوی سره په نظرکې نیسي خوند اخلي. داکار د دواړو په ګټه دی او اکاډمۍ په دغه ډول دخپلو مهموغړو اهمیت نوروته ورکولی شي څنګه چې دلمر او ستورو څخه ځینې ذاتي او ځینې اکتسابي ځلښت لري داکاډمۍ اعضا هم باید دغه راز وي چې دځینو رڼا ځینو نوروته انتقا ل او سرایت وکړي.

دغه راز ناوړه انتخابات ددغه انجمن دحیات اوبقا لپاره ډیرضرور معلومیږي او ډیره ښه ده چې اکاډمۍ دخپلو غړو په انتخاب کې اشتباه وکړي یا دتصادف له تاثیرلاندې راشي اودغه راز خلک هم انتخاب کړي.

که ناوړه اشخاص هېڅکله داکاډمۍ په غړیتوب نه انتخابېدلې نو هغو کسانو ته به ډیر لوی توهین او تحقیر متوجه وچې اکاډمۍ نه قبلولی مونږ باید دغه راز ظاهري اشتبا هات حقیقي هوښیاري وګڼو او په نفرت ورته و نه ګورو.

دعقل برخه په ژوندانه کې

پاک خدای چې ژوندپیداکړ غرایز یې هم ورسره پیداکړه چې ژوند وساتي او دحیات شمع مړه کېدوته پرې نږدي.

همدغه غرایزدي چې دهوا مرغان او دځمکې ځنا وریې دزېږو لو اونسل ساتلو کارته داسې متوجه کړي چې هېڅ غفلت پکې نه ځایږي، دهمدې لامله د هوا مرغان هرکا ل نوي کورونه جوړوي او نوي هګۍ پکې ږدي له هګیونه بچې را ایستل او بچوته دانه په خوله کې راوړل دغریزې کاردی.

یوکوچنی ماشوم چې په لومړی ورځ دموریه تې باندې خوله ږدي اوروي یې، بې له غریزې بل لارښوونکی نه لري.
هغه پاملرنه چې یوه چرګه یې دخپلو بچیوپه نسبت لري کوم تعلیمي کارنه دی بلکه دغریزې او فطرت په تقاضا اجرا کیږي کومه شهواني قوه چې نراوښځه یې یو دبل په نسبت لري د غریزې غوښتنه ده چې د ژوند ساتلو او دنسل د بقا دپاره په انسان او حیوان کې وجود لري، یعنې دژوندانه ساتنه او دنوع پایښت دغرایزو وظیفه ده. هرکله چې غرایزپه حیوان کې ډیرقوي دی او په انسان کې ضعیف غوندې دی نو انسان ته عقل هم ورکړشو چې دژوند په کارکې له غرایزوسره مرسته وکړي او دغریزې په خوښه استعما ل شي یعنې عقل یوه آله ده چې غریزه یې استعمالوي، نوعقل باېد د ژوندانه د وسایلو برابرولو په کار کې صرف شي او د ژوند اسباب برابر کړي نه دا چه د حقایقو اوپټو اسرارو دکشفولوکار ترېنه واخلو اوبڅایه یې استعما ل کړو.
دعقل اصلي کارهمدغه دی چې له مادي سره تعلق پیداکړي او په موادوکې تصرف وکړي طبیعي او ریاضي علوم دامدعا ډیره ښه ثابتوي چې دعقل کارله جسم اومادې سره دی چې باید ابعاد وپیژني اوکمیت ته متوجه شي ځکه چې دکیفیت پېژندنه دعقل کارنه دی اوعقل ددغه مقصد دپاره نه دی پیداشوی همدغه سبب دی چې انسان یاله کیفیت نه بیخي غافل دی یا کیفیت ته هم دکمیت په نظرګوري. مثلاً زمانه په اصل کې کیفیت دی او د کیف له مقولې لاندې راځي مګرانسان دخپلې ساعت تیری لپاره چې دژوندانه یکنواختي ورکه کړي دغه کیفیت د کمیت له مقولې لاندې راووست او دځمکې حرکت، د ستورو حرکت او نور حرکتونه یې زمانه وبلله.
هئیت، نجوم، ریاضیات په همدغه مفیده اشتباه بنا شوه او ددغې لویې غلطې په وسیله لوی لوی مقصدونه حاصل شول.
که انسان ښه غور وکړي پوهیږي چې عقل انسان ته ددې لپاره ورکړ شوی دی چې د آلاتواو مصنوعاتو په جوړولوکې ترېنه کار واخیستل شي او یوڅه جوړ کړي نه داچې په څه پوه شي او دکمیت ادارک وکړي.
دغرب پوهان په دغه رازښه پوهېدلي دي، ځکه یې دژوند ښه کولو په کارکې له عقل اوپوهې نه ډیر کاراخیستي دي او زمونږ پوهان په نورو تصوراتو کې غرق دي.
مونږ باید د جوړولو او پوهېدلوپه فرق قایل شو.
جوړول اسانه کاردی مګر پوهېدل ګران کاردی.
دشاتومچې عسل جوړوي مګر په حقیقت یې نه پوهیږي.
مونږ ژوند کوو او د ژوندوسایل برابروو، مګر د ژوندانه په حقیقت نه یو پوه شوي.
ډاکټران او طبیبان د ژوند په خدمت ترډیره حده موفق شوي دي او دزړه حا ل دسږو حا ل ورته معلوم دی، مګر ژوند نه پیژني او له روح نه نا خبره دي.
دانسان ډیره لویه او مهمه وظیفه د ژوندانه ساتنه او روزنه ده.
عقل اوفکر، علم او فن دهمدغه مقصد دپاره دي چې دژوندانه اسباب او وسایل برابر کړي،اوپه همدغه لاره کې ترېنه کارواخیستل شي.

حسابي خبري

استاذ ویل: تاسې باید هروخت له ځان سره حساب وکړئ اوحسابي خلک اوسئ!
دده یوحسابي درس دا ؤ: که یو عدد له بل سره داسې یوځای کړوچې یوپاس اوبل لاندې وي نو ځلور (۴) ترېنه جوړېږي او د دواړو وجود هم په خپل حال نه پاتې کېږي. که دواړه څنګ په څنګ یوځای کړولکه: ۲۲ نو دوه ویشت ورنه جوړېږي او دوه شل کېږي.
ددواړو عددونو شکلونه او صورتونه هم په خپل حال پاتې کېږي ځکه چې دلته دملګرتیا او وروروولۍ رازېت دی او په هغه بل صورت کې تفوق، تسلط اومحوه کول معلومېږي.
ده ویل: که دوه مساوي عددونه لکه: (۱-۱) (۲-۲) (۳-۳) هر یو له بل نه وړاندې یا وروسته کړو نتیجه یې یوه ده مګرپه دوه متفاوتو عددونو کې تقدیم او تاخیر ډېر زیات فرق راولي اوپه مقدارکې ډېر تفاوت راځي.
که مونږ یو او نه یو ځای کړو او داسې یې لیکو (۱۹) نونس کېږي، مګر شل کېږي نه. که همدغه دوه عددونه داسې ولیکو (۹۱) خبره سلوته نږدې کېږي او ډېر زیاتوالی پکې راځي.

„څه لیکل یا لیك پوهه"

شعر او فلسفه

وریځې پورته په هواکې دي ځاګانې ښکته په ځمکه کې.
هغه څه چې په هسکو وریځو کې شته په ژورو ځاګانو کې هم شته.
په دغو اوبو باندې هم هماغه تنده ماتېږي.
دلوړ خیال او دژورفکر نتیجه یوه ده.
ته ! یاخپل نظر ډېرلوړ کړه یاپه خپل ګریوان کې ډېر سرښکته کړه!
دشاعر او فیلسوف فرق همدغه دی.
زه شعر اوفلسفه دغه شان ګڼم.

„ لوړ خیالونه او ژور فکرونه"

ولاړې اوبه

له ښاره ووتم سمه او ودانۍ مې پرېښوده، دلوړو غرونو سره ته وختم.
له هغه ځایه ستاسې لوړې ماڼۍ ډېرې ټیټې ښکارېدې اوپه دې پوه شوم چې مونږ په ډېر ټیټ محیط او ټیټه هواکې ژوند کوو.

دغره له سره ډیرلږ ځایونه لیدل کیږي، او نظر ډیرلږ خار کوي ځکه ما هم دزمان او مکان په لږ کوټ کې هغه څه لیده چې د کور او کلي خلکو نه شو لیدلی.
همدغه وخت زه وپوهېدم چې فرعون او قارون په کلو اوښارونو کې پیداکیږي مګر خدایی تجلیٰ په غرونوکې ځان ښئي او کلیم له کوه طورنه الهام اخلي. دلمر لومړی رڼا دغرو په څوکوپریوزي او وروستی وداع هم دغروله څوکوسره کوي. شپانه غرونو کې دي او قصابان په ښارونوکې.
دبو دا او زردشت نبې نښانې په غرونو کې دي او دفرهاد دعشق داستان دغره ازانګه ده.
دغرونو او به ډیرې پاکې او ډیرې رڼې دي دغرونو هوا ډیره صافه اوبې د ورو ده.
تاسې غرونوته یوازې دکمیت په لحاظ مه ګورئ دکیفیت په لحاظ هم هلته ډیرڅه شته چې په سمه کې نه شته .
که په غرونو کې قیمتي لعلونه شته نو دغرونو ښکلي اوښایسته منظرې هم په ښارونوکې نه پیداکیږي.
زه غرونو ته دننداړو او تماشو لپاره تللی وم او دولاړو اوبو سیل مې کاوه، ماته چاویلي و، چې هلته یو ډیرلوی ډنډ دی چې پخوا به یکې ښاپیریو لمبل اوملوک به له بدری سره همدغلته کتل.
زه لاړم او دغه ډنډمې ولید د ډنډ په غاړه دیرساعت کښیناستم او تر ډیره وخته له فکراو خیا ل سره مشغول وم.
دغه لوی ډنډ دصبر اوسکون په مقام کې څه شور او فریاد نه کاوه د حا ل په ژبه یې خپل عمیق احساسات داسې ښکاره کول:
زه د لویو غرونو په ډیره لویه کنده کې ایساریم او دولاړو اوبو په نامه یادیږم، زما لیدوته خلک راځي او زما مهیبه منظره ویني، هیڅ لا مبوزن دا جرئت نه کوي چې زما په سر راوډانګي او زما مخ په څپیرووهي. په ماباندی دچا بیړی نه ګرزي زما کبان څوک نشي نیولی، د هیچا جا ل په ماباندې نه دی لوېدلی، زه دهیچا په واک او اختیار کې نه یم، مګر په عین حا ل کې بې واکه اوبې اختیاره یم. زما په پښوکې لکه غرونه لوی لوی زنځیرونه پراته دي او زه یې ځای په ځای درولی یم.
هغه آزادي چه له مستو سیندونو او زورورو سیلابونو سره شته له ماسره نه شته.
زه عمق لرم، شور او مستي، موج او حرکت نه لرم.
زما قوت او طاقت ایساردي، ما ځان ته دیوې چینې او یوه لښتي قدرته مجراپیدا نه کړه او ددغو ماشومانو ازادي هم زما په برخه ونه رسیده زه ډیر لوی قوت یم مګر ازاد نه یم، ایساریم ځکه هېڅ نه شم کولی او هېڅ رانه جوړنه شوه.
زما عمر عبث تیریږي نه رانه برق او برېښنا پیداشوه نه سمسورباغونه، نه مې جهان ولیده او نه جهان ولیدم. زه ښارونو او ودانۍ ته ښکته نه شوم ماخپل موج او حرکت ونه لید او د شوراو مستي په کیف ونه پوهیدم، زه دځان غونډې نورو ډنډونوسره یوځای کېدای نشم، مګر د کابل سیند دکونړ له سیند سره یوځای کیږي او دواړه له اباسین سره خپل موجونه خپل شور او خپله مستي یوځای کوي.
قید او اسارت عزیزان له عزیز انونه لرې ساتي، ځکه دیوه کوهي اوبه له بل سره نه شي ګډېدلی او یو ډنډ بل ډنډ ته لاره نه لري مګر داسمان وربخې یوله بله ګډېږي او دیوه باغ مرغۍ بل باغ ته ځي.
زما طبیعي میل دانه دی چې ځای په ځای غلي ولاړیم او هېڅ حرکت نه کوم زه دسېلابي حرکت او طوفاني قوت غوښتونکی یم.
زه باید دغه سکندري سد مات کړم او ځانته لاره پیداکړم.
که زه له دغه قیده خلاص شم، زما له طوفانه به خلک ووېرېږي او زماله فیضه به ملکونه آباد شي.
زه به بحر او دریاب ته لاره پیداکړم اوهلته به بې برخې نه یم.
زما په زړه کې ډیرڅه شته، مګر دشور او غوغا ژبه نه شته.
ته زما دحا ل په ژبه پوه شه او زما په حا ل کې عمیق فکر وکړه.

هغه وخت چې زه د ډنډ په غاړه ناست وم لکه صاحب حا ل په بل حا ل کې وم او دخیا ل پروازونه ډیر او چت وو.
په دغه وخت کې زه له لوړو خیالونو او ژوروفکرونو سره اشنا شوم او ډیر لرې به مې کتل.
همدغه وخت ماته دپسرلي زورور بارانو نه راياد شوه چې له دې لوړوغرونو په ډير شوراو زور مخ ښکته روان وو او هيڅا يې مخه نه شوه نيولی.
دهغه سېلاب تعلق داسمان له وريځو او اسماني بريښنا ګانوسره وه ځکه يې ډيرې ځمکې لاندې کړې او له هره قيده ازاد و.
دا ډنډ له ټيټ او ژور محيط سره علاقه لري، ځکه ځای په ځای ولاړ دی او عمري قيد تيروي.
ای هغو کسانوچې د پوهې او هوښياری عمق ته پريوتي ياست او په اسفل السافلين کې ژوند کوئ په دې پوه شئ چې دغه رازلوی ډنډونه دهغه شبنم مقام او منزلت نه شي پيداکولی چې دشپې دګل په نازکوپاڼو پريوزي او سحر دلمر دوړانګو او حرارت سره آسمان ته خيژي.
هغه اوبه چې دنورو څاګانو په تل او تور تم کې دي پدې نه شي پوهيدی چې د پسرلي بارانونه اوسېلابونه څنګه دي او څه کوي؟
دغه راز لوړ مضمون دغسې ټيټوته نه شوويلي، او د ژورو څاګانو په اوبو کې ددنيا زورور بادونه هم موج او حرکت نه شي پيداکولی.

ښه حاکم

هغه چې نه نفس لري نه نفسي خواهشات.

نه يې په زړه کې ډارشته، نه طمع.

نه له موقوفۍ ويريږي نه دترفيع پروالري.

نه رشوت اخلي نه تنخواه.

نه له چاسره عناد لري، نه دچا مراعات کوي.

نه دچا مخ ګوري ، نه د چا خټ.

نه زورور پيژني نه غريب.

نه يې څوک خپل دی او نه پردی.

نه سفارش مني نه تملق اوري.

نه چاته خاندي نه چاته وچولی تريووي.

پوهيږئ! دا حاکم څوک دی؟

هو! قانون او عدالت.

د مولف پېژند ګلوی

ګل پا چا الفت د لغمان دعزيز خان په کڅ کښې په ۱۲۸۸ هه ش ۱۹۰۹ ع کښې زيږيدلی دی.

پلارئې ميرسيد پاچا اونيکه ئې سيد فقير پاچا دی چه د نسب سلسله ئې د حضرت عبدالقادر جيلانی په واسطه حضرت محمد مصطفی صلی الله عليه وسلم ته رسيږي.

ده په غيررسمی مدرسو کښې د ننګرهار او کابل له مشهور استاذانو څخه دصرف، نحو، منطق، تفسير، حديث، معاني اوبيان کتابونه لوستی دی.

په ۱۳۱٤ ش کښې د انيس د ورځپاڼی په اداره کښې د کاتب په حيث مقرر شو.

په ۱۳۱۵ کښې د انجمن ادبي د تاليف او ترجمې په څانګه کښې په عضويت قبول شو.

په ۱۳۱٦ کښې ئې سربيره په عضويت د زيری جريده هم چلوله.

په ۱۳۱۸ کښې د پښتو ټولنی دصحافت د مديريت معاون شو.

په ۱۳۱۹ کښې د پښتو ټولنې د لغاتو او قواعدو د څانګې مديرشو.

په ۱۳۲۰ کښې د اصلاح د ورځپاڼی دپښتو مشاورشو.

په همدغه کال په ۱۳۲۰ کښې د پښتوټولنی عمومی مبصر او د کابل مجلې چلوونکی شو.

په۱۳۲۵ کښې د اتحاد مشرقي د جريدې مديرشو.

په ۱۳۲۷ کښې د مشرقي د قبائلو عمومي مدير شو.

په ۱۳۲۸ کښې د جلال آباد د خلقو له خوا د ملي شوریٰ په (۷) مه دوره په وکالت انتخاب شو او په شوری کښې دوهم معين وټاکل شو.

په۱۳۳۱ کښې د لغمان دقرغيو خلقو له خوا د شوری د اتمې دورې په وکالت ومنل شو.

په ۱۳۳٤ کښې د جلال آباد له خوا د لويې جرګې وکيل شو.

په۱۳۳۵ کښې په لومړی رتبه د پښتوټولنې رئيس مقررشو.

د۱۳۳۰ کال د جوزا له مياشتې د ۱۳۳۲ کال تر آخره د اولس د ملی جريدې د امتياز خاوند وچه ده پخپله دفارسی او پښتو مضامينو په ليکلو او تهيه کولو کښې ډير ه زياته برخه درلوده.

د ده چاپ شوي کتابونه دادي:

۱- دپسرلی نغمه ۲- بله ډيوه ۳- لغوي څيړنه ٤- پښتو سندرې ۵- عالي افکار ٦- څه ليکل يا ليک پوهه ۷- ادبي بحثونه ۸- پنځم جلدپښتو کلی په ۲جلدو کښې ۹- د ازادی پيغام ۱۰- غوره اشعار ۱۱- لورخيالونه او ژور فکرونه ۱۲- منطق ۱۳- غوره نثرونه. او نا چاپ شوي کتابونه ئې دادی:

نوی څرک-ښه لمسون-نوی سبک-اجتماعی نظريات- څه ګورم او څه اورم- دټولنې علم (ترجمه)- د موفقيت لار (ترجمه)- سربيره پدې ئې د کابل په سالنامو (کالينو) کښې څو رسالې چاپ شوی او څو سالنامې هم د ده په اهتمام چاپ شويدي.

په مطبوعاتي جوايزوکښې ئې څو ځله لومړی جايزې اخيستی دی. په ۱۳۲۷ کښې ئې دصدارت عظمی له خوا دوهمه درجه تقدير نامه واخستله ، د ستوری دوهمه درجه نشان او د وکالت د دوو دورو نشانونه هم ورکړشويدي.

سفرونه:

په نورو هیوادو کښې ئې دا ځایونه اوښارونه لیدلی دی:

مسکو- لیننګراد- سوچی- باکو- ستالین آباد- تاشکند- طهران- پیښور- مونشن (میونخ).

لیکونکی: محصل

له اباسین څخه

الفت

د کابل د سیند په غاړه په کوزنی لغمان کښې د عزیز ځان په کڅ کښې یوورکوټی کلی دی، خوا و شا یې شنه کښتونه او د سیندشولګرې دی. لږ څه لرې د لویو غرونو په واورو پټې څوکې ښکاري.

دلته دوه مست رودونه بهیږی، یوې خوا ته د کونړ ښکلې دره ده چه دکونړ سیند ترې په نخانخارا اوځي.

د شرقي افغانستان په دې ښکلو دروکښې ځای په ځای دسیدانو درنې کورنۍ اوسي. پښتانه دوی ته په درنه سترګه ګوري او ((پاچهان)) ئې بولي لکه په پسرلی کښې چه په دې درو او رغوکښې ښکلی ګلان غوړیږی د دغو پاچهانو په درنو کورونو کښې هم کله کله ډیر د پوهې خاوندان اوشاعران اوپوهان او سیاست وال پیداکیږي. سیدجمال الدین افغانی هم د دغو کونړی پاچهانو څخه و.

ښائي چه څلویښت یا پنځوس کاله دمخه د عزیز ځان په کڅ کښې دیوه پاچا په واړه کهول کښې یوښکلی ګل زرغون شو او هغه ئې ګل پاچا وباله، دا ګل د فطرت په لمن کښې لوی شو، دطبیعت روزنه اوپالنه ئې ولیده او لکه د کابل د سیند د غاړې خاټول د لغمان اوبو او هوا لوی که، هغه وخت مدرسه یامکتب نه وو چه دا ګل پاچاسبق پکښې ولولي خو لکه د پښتنو نوروماشومانو ده یواځې د فطرت نه درس واخیست اواسمان اوځمکې ته دومره ځیرشو چه د فطرت اسرار ئې پخپل ژورکاته لڅ کړه او هغه څه ئې زده کړه چه بل چا په مدرسو او پوهنتونو کښې نه وه زده کړی.

پخوانو یوه خبره کړی ده چه ډیره پخه ده (الاسماء تنزل من السماء) یعنی نومونه له اسمانه راښکته کیږي (اپنسودل کیږي).

دا د لغمان د اورشو ښکلی ګل دپښتو ادب په ګلستان کښې ډیر په ښکلا وغوړید او په الفت مشهورشو، چه اوس ئې مونږ ګل پاچا الفت بولو دا د الفت نوم هم له ده سره ډیر ور دی ځکه چه زړه ئې له الفته ډک دی.

الفت د پښتو ادب یو ځلاند ستوری دی که دپښتوادب نن ورځ یو بهترین لیکوال اوشاعر لری نو هغه به الفت وي.

الفت ډیر کتابونه لیکلي دي، کله دکابل او د مشرقی اتحاد مدیر وو کله په شوری کښې وو او اوس دکابل د پښتوټولنې مشر دی خو مونږ د الفت شخصیت په نورو صفاتو پیژنو، دی یو ډیر دقیق اوسترګه ورفنان اوصنعت کار دی دالفت هنر په پښتو نثر او نظم کښې ښه ښکاري او ځانته یو خاص طرز لري. د الفت نثر هم شعر دی او نظم ئې هم شعر دی.

کوم وخت چه په نثر څه لیکي نو د فطرت ډیر نازک او واړه دقایق ویني او څرګندوي ئې. دانسان د اجتماعی ژوند ډیرې ښېګړې په داسې ژبه بیانوي چه ویونکی د ده استدلال په ښه ډول قانع کوی.

د الفت په نثر اونظم کښې کوم فلسفي یا تاریخي استدلال نشته مګر د فطرت له هره ګوټه داسې دلایل او براهین راوباسي چه تر هر رنګه منطقي استدلال ښه اوټینګ وي.

د ده هنر هم دا دی چه ځانته خاصه د استدلال لاره لری او د ژوندانه عادي وقایع هره یوه د ده لپاره د شعر یوه بهترینه موضوع وی.

کله کله د الفت نثر تر نظم خوږ وی، خلق وائي چه نظم پیودل دی او یو ناظم مرغلرې پیودي مګر زه وینم چه الفت په نثر کښې هم ملاکوي او کله کله الفاظ هسې سره پیودی چه تر هر رنګه نظم ښه ښکاري اوغوره وي.
د هنر من (فنکار) مهارت او کمال دا دی چه عادی شی ته ښکلی رنګ ورکولی شی همدغه ګټی اوختی دي چه یو معمار ترې تاج محل هم جوړوی او د پښتنو غوندې خړه حجره هم.
دغه رنګونه او غور دي چه یو نالایق نقاش پرې هره تخته او د هرې ټانکی په اړخ یو ناوړه منظره نقش کوي مګر کله چه د ماهراو با هنر نقاش په قلم کارشي نویوه ټوټه ئې په زرو قیمت لری.
دا الفاظ او کلمات د شاعر اولیکوال مصالح دي که الفت هغه سره اودی او ترتیب ورکئی د پښتو ادب یو (شهکار) به وي او که د بل چا په قلم ولیکل شي نو هغه به یوعام نثر یا نظم وی.
د الفت په فن باندې څه لیکل هم آسان کار نه دی. خو لنډه دا چه الفت یو ماهر اوستړکه ور هنرمن (آرتست) دی چه د ده په هنرکښې دا درې غتې ښېګړې وینم.
(جمال) چه د الفاظو او کلماتو غوره کول (انتخاب) او بیا د هغو اودنه (ترتیب) او پیودنه. (نظم) ئې غتې نښانې دي.
دویم: برهان اواستدلال که د فطرت له هره مظهره څخه دی یو منلی دلیل جوړولی شی او د ده په نظرکښې د دنیا ټول مظاهر د استدلال لپاره څرګندې نښې دي.
دریم: انتقاد دده د هنر غټه ښېګړه ده، دی د مظلومو خواخوږی دی.
د اجتماعي ظلمونو سخت دښمن دی پخپل لیک کښې که منظوم وي که منثور اولسی تجاوزاتو ته ګوته نیسی او د ده قلم پدې خواکښې ډېر تیره دی.
د ظالمانو اسرار لڅوی او د مظلومو او لڅو لغړو په کوټو ور ننوځي د دوی د فلاکت اوبدبختۍ حال ګوري اوهغه د اولس د عبرت د پاره په داسې ژبه بیانوي که د چا زړه ډېر کلک هم وي بیا به هم اغیزه پرې وکړي. د الفت هیڅ منظوم یامنثورلیک نشته چه له دغو ښېګړو څنی تش وي ځکه نن د پښتو لیکوالو په ډله کښې ((الفت)) د ټولو مخکښې اودریږي او د ده لیکونه د پښتو ادب شمله ګڼلی شي.

پای

مؤلف گل پا چا (الفت)